

RUDOLF BADJURA – ŽIVLJENJE IN DELO

**MATJAŽ GERŠIČ
BORUT BATAGELJ
HERMAN BERČIČ
LJUDMILA BOKAL
ALEŠ GUČEK
JANEZ KAVAR
STANE KOCUTAR
BLAŽ KOMAC
ZVEZDAN MARKOVIČ
PETER MIKŠA
BLAŽ TORKAR**

Matjaž Geršič

Naziv: univerzitetni diplomirani profesor geografije in zgodovine, asistent
Naslov: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Gosposka ulica 13,
1000 Ljubljana, Slovenija
E-pošta: matjaz.gersic@zrc-sazu.si

Borut Batagelj

Naziv: dr., univerzitetni diplomirani zgodovinar, arhivist
Naslov: Zgodovinski arhiv Celje, Teharska cesta 1, 3000 Celje, Slovenija
E-pošta: batagelj@gmail.com

Herman Berčič

Naziv: dr., univerzitetni diplomirani profesor športne vzgoje, izredni profesor
v pokoju
Naslov: Slamnikarska 12, 1234 Mengeš, Slovenija
E-pošta: herman.bercic@gmail.com

Ljudmila Bokal

Naziv: univerzitetna diplomirana profesorica slovenskega jezika, samostojna
strokovna delavka specialistka v humanistiki v pokoju
Naslov: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 4,
1000 Ljubljana, Slovenija
E-pošta: bokal@zrc-sazu.si, ljudmila.bokal@gmail.com

Aleš Guček

Naziv: univerzitetni diplomirani inženir arhitekture v pokoju
Naslov: Abramova 8, 1111 Ljubljana, Ljubljana
E-pošta: ales.gucek@telemach.net

Janez Kavar

Naziv: inženir elektrotehnike, brigadir v pokoju
Naslov: Pod Slemenom 7, 4294 Križe, Slovenija
E-pošta: kavar@siol.net

Stane Kocutar

Naziv: profesor geografije in zgodovine
Naslov: Mejna ulica 1, 2000 Maribor, Slovenija
E-pošta: stanislav.kocutar@rtvslo.si

Blaž Komac

Naziv: dr., univerzitetni diplomirani geograf, višji znanstveni sodelavec, docent
Naslov: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Gosposka ulica 13,
1000 Ljubljana, Slovenija
E-pošta: blaz.komac@zrc-sazu.si

Zvezdan Marković

Naziv: mag., univerzitetni diplomirani profesor zgodovine in politolog, major
Naslov: Vojaški muzej Slovenske vojske, Engelsova ulica 15, 2111 Maribor,
Slovenija
E-pošta: zvezdan.markovic@gmail.com

Peter Mikša

Naziv: dr., univerzitetni diplomirani zgodovinar, asistent
Naslov: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
E-pošta: peter.miksa@ff.uni-lj.si

Blaž Torkar

Naziv: dr., univerzitetni diplomirani zgodovinar in obramboslovec, kustos
Naslov: Center vojaških šol/Vojaški muzej Slovenske vojske, Engelsova
ulica 15, 2111 Maribor, Slovenija
E-pošta: blaz.torkar@mors.si

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 29
RUDOLF BADIJURA – ŽIVLJENJE IN DELO

Matjaž Geršič
Borut Batagelj
Herman Berčič
Ljudmila Bokal
Aleš Guček
Janez Kavar
Stane Kocutar
Blaž Komac
Zvezdan Marković
Peter Mikša
Blaž Torkar

**ZALOŽBA
Z R C**

RUDOLF BADJURA – ŽIVLJENJE IN DELO

**Matjaž Geršič
Borut Batagelj
Herman Berčič
Ljudmila Bokal
Aleš Guček
Janez Kavar
Stane Kocutar
Blaž Komac
Zvezdan Marković
Peter Mikša
Blaž Torkar**

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 29

RUDOLF BADIJURA – ŽIVLJENJE IN DELO

Matjaž Geršič, Borut Batagelj, Herman Berčič, Ljudmila Bokal, Aleš Guček, Janez Kavár, Stane Kocutar, Blaž Komac, Zvezdan Marković, Peter Mikša, Blaž Torkar

© 2014, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Uredniški odbor: David Bole, Mateja Breg Valjavec, Rok Ciglič, Matej Gabrovec, Drago Kladnik, Blaž Komac, Jani Kozina, Janez Nared, Drago Perko, Primož Pipan, Nika Razpotnik Visković, Aleš Smrekar, Maja Topole, Mimi Urbanc, Matija Zorn

Urednika: Matjaž Geršič, Drago Perko

Recenzenta: Drago Kladnik, Petra Svoljšak

Fotografi: Ljudmila Bokal, Bogomil Brinšek, Marjan Garbajs, Matjaž Geršič, Igor Lapajne

Lektorica: Ljudmila Bokal

Prevod izvlečka in povzetka: Šola za tuje jezike Ministrstva za obrambo Republike Slovenije

Oblikovalec: Drago Perko

Izdajatelj: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Za izdajatelja: Drago Perko

Soizdajatelj: Združenje vojaških gornikov Slovenije

Za soizdajatelja: Fedja Vraničar

Založnik: Založba ZRC

Za založnika: Oto Luthar

Glavni urednik: Aleš Pogačnik

Računalniški prelom: SYNCOMP d. o. o.

Tiskarna: Collegium Graphicum d. o. o.

Naklada: 300 izvodov

Naslovnica: Rudolf Badijura kot smučar leta 1913 (Zbirka upodobitev znanih Slovencev, hrani Narodna in univerzitetna knjižnica).

Digitalna verzija (pdf) je pod pogoji licence <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/> prosto dostopna: <https://doi.org/10.3986/9789610503378>

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Badijura R.

91(497.4):929Badijura R.

908(497.4):929Badijura R.

RUDOLF Badijura – življenje in delo / Matjaž Geršič ... [et al.] ; [urednika Matjaž Geršič, Drago Perko ; fotografi Ljudmila Bokal ... [et al.] ; prevod izvlečka in povzetka Šola za tuje jezike Ministrstva za obrambo Republike Slovenije]. – Ljubljana : Založba ZRC, 2014. – (Geografija Slovenije, ISSN 1580-1594 ; 29)

ISBN 978-961-254-734-9

1. Geršič, Matjaž

275787776

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 29

RUDOLF BADJURA – ŽIVLJENJE IN DELO**Matjaž Geršič, Borut Batagelj, Herman Berčič, Ljudmila Bokal, Aleš Guček, Janez Kavar, Stane Kocutar, Blaž Komac, Zvezdan Marković, Peter Mikša, Blaž Torkar**

UDK: 929Badjura R.

91(497.4):929Badjura R.

908(497.4):929Badjura R.

COBISS: 2.01

IZVLEČEK

Rudolf Badjura – življenje in delo

Rudolf Badjura se je rodil 17. aprila 1881 v Litiji. Po maturi v Ljubljani je pri takratnem 27. pešpolku v letih 1903–1905 služil vojaški rok. Leta 1905 je v Pragi, kjer se je vključil tudi med tamkajšnje planince, na nemški trgovski akademiji obiskoval abiturientski tečaj, ki ga je usposobil za komercialno službo v bankah in trgovskih podjetjih.

Po vrnitvi v Ljubljano se je najprej zaposlil v Kmetijski posojilnici, sledila je računovodska služba pri lesnem trgovcu Hiengu, pozneje pa se je zaposlil pri Kranjskem deželnem odboru, kjer je delal do upokojitve.

Njegovo delo in življenje sta bila tesno povezana predvsem s smučanjem, preživljanjem prostega časa v naravi, pisanjem turističnih vodnikov, zbiranjem ljudskega izrazja in imen ter s skrbjo za slovenstvo. Pomemben pečat pa je Badjurovemu življenju vtisnila tudi prva svetovna vojna in njegova vojaška kariera.

Badjura se je s smučanjem seznanil v avstrijski vojski leta 1911, pozneje pa se je udeležil dodatnih tečajev ter tudi sam postal učitelj smučanja in organizator smučarskih tečajev. Smučanje ga je tako navduševalo, da se je lotil tudi zbiranja domačega strokovnega izrazja. Svoja dognanja o strokovnem izrazju in tudi o poučevanju smučanja je objavil v več strokovnih delih.

Poleg klasičnega smemo Badjuro označiti tudi za turnega smučarja. Bil je ustanovni član družine Dren. Njeni člani so opravili številne zimske vzpone v hribe, spuste v kraške jame in posneli prenekatero čudovite fotografije, ki so jih širšim krogom predstavili na predavanjih ter z njimi obogatili časopisne članke in knjige.

Badjuro je najbolj zaposlovalo pisanje turističnih vodnikov. Zbrati je bilo namreč treba gradivo na terenu in natančno prehoditi pokrajino, za katero je sestavljal vodnik. V njegovi karieri se jih je nabralo 17 v štirih različnih jezikih, z njimi pa je z izjemo Primorja pokrilo celo Slovenijo.

Na svojih potovanjih po slovenskih pokrajinah je zbiral tudi domače strokovno izrazje za površinske oblike in domača zemljepisna, predvsem ledinska imena. Svoja dognanja je objavil v knjigi Ljudska geografija, ki sta ji sledila dopolnjena izdaja in dodatek, vendar pa sta ostala v tipkopisu.

V zbiranju domačih imen in izrazov ter spodbujanju ljudi k njihovi rabi namesto tujejezičnih ustreznih se v prvi vrsti zrcali Badjurovo domoljubje. Podobno je tudi s pisanjem vodnikov, v katerih opisuje in mestoma poetično opisuje lepoto svoje domovine.

Badjurovo vojaško udejstvovanje, ves čas neprofesionalno, ga je pripeljalo do čina nadporočnika. Pomembno vlogo je odigral ob prevratnih dnevih v Ljubljani leta 1918, ko je bil označen kot ljubljanski general Maister in kot poveljnik alpske čete, ki je bila angažirana v bojih na Koroškem v letih 1918 in 1919, po končani vojni pa je ostal član rezervne sestave vojske Kraljevine SHS.

O Badjurovem zasebnem življenju je bolj malo znanega. Poleti leta 1914 se je poročil z Nemko Hildo Steinböck, s katero sta živela v Ljubljani. Po njeni smrti se je poročil s sestrično Avrelijo in ji tako zagotovil dostojno preživljanje starosti. Leta 1963 je zbolel za pljučnico in septembra umrl.

KLJUČNE BESEDE

Rudolf Badjura, smučanje, smučarska terminologija, turistični vodniki, zemljepisna imena, zemljepisna terminologija, športni turizem, Dren, prva svetovna vojna, vojska SHS

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 29

RUDOLF BADJURA – ŽIVLJENJE IN DELO

Matjaž Geršič, Borut Batagelj, Herman Berčič, Ljudmila Bokal, Aleš Guček, Janez Kavár, Stane Kocutar, Blaž Komac, Zvezdan Marković, Peter Mikša, Blaž Torkar

UDC: 929Badjura R.

91(497.4):929Badjura R.

908(497.4):929Badjura R.

COBISS: 2.01

ABSTRACT

Rudolf Badjura's life and work

Rudolf Badjura was born on 17 April 1881 in Litija. After high school graduation in Ljubljana he served in the then 27th Infantry Regiment from 1903 to 1905. In 1905, in Prague, where he also joined the local mountaineering society, he took courses for high school graduates at the German Trade Academy in Prague, thereby acquiring qualifications for commercial jobs in banks and trade companies.

His work and life were closely linked with skiing, spending leisure time in nature, writing travel guides, collecting folk expressions and names, and promoting Slovenian identity. His life was also significantly marked by World War I and his military career.

Badjura got acquainted with skiing in the Austrian Army in 1911. Afterwards, he took additional courses and became a ski instructor himself and organizer of ski courses. Greatly impressed by skiing, he also embarked on collecting domestic professional terms and published his findings about the terminology and ski instruction in several professional works.

In addition to downhill skiing, Badjura also mastered backcountry skiing. He was the founding member of the »Dren« (Eng. the dogwood) group. Its members completed several winter ascents of the mountains and descents in the Karst caves, and took many wonderful photos, which were presented to the wider public at various lectures and used as enrichment in newspaper articles and books.

Badjura spent most of his time writing travel guides as this required gathering of material in the field and meticulous research of the countryside presented in the guides. Throughout his career he compiled 17 guide books in four different languages, which, with the exception of the Littoral, cover the entire of Slovenia.

During his voyages through Slovenian regions he gathered domestic professional expressions for landforms and domestic place names (microtoponyms). He published his findings in the book »Ljudska geografija« (Folk Geography), which was followed by its reviewed version and a supplement in typescript.

The gathering of domestic names and expressions, and promotion of their use among people as a replacement for foreign terms reflect Badjura's patriotism. The same holds true for his guides with descriptions and occasional poetical depictions of the beautiful spots of his homeland.

His military activity, which Badjura pursued on a non-career basis, led him to the rank of First Lieutenant. He played an important role in the revolutionary days of 1918 in Ljubljana, for which he was dubbed »General Maister of Ljubljana«, and also commanded the Alpine Company that was engaged in the fights in Carinthia between 1918 and 1919. After the war, he served in the reserve structure of the army of Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes.

Little is known about Badjura's private life. In summer of 1914 he got married to the German Hilda Steinböck, and they lived in Ljubljana. After his wife died, he married her cousin Aurelia and thus secured her dignified old age. In 1963 he caught pneumonia and died in September.

KEY WORDS

Rudolf Badjura, skiing, ski terminology, travel guides, geographical names, geography terminology, sport tourism, Dren, World War I, Royal Yugoslav Army

VSEBINA

Spomini na strica Rudija	8
Predgovor	9
1 Uvod	11
2 Biografski oris osebnosti Rudolfa Badjure (Badiure)	13
2.1 Badjura – smučarski ideolog	14
2.2 Slovenski »Baedeker«: turistični organizator in pisec vodnikov	18
3 Drenovec, gornik in turni smučar	25
3.1 Prvi obiski gora	25
3.2 O začetkih alpinizma	25
3.3 Badjura – alpinist	25
3.4 Badjura – (turni) smučar, jamar in fotoamater	31
4 Po smučini spoznaš krmarja	36
5 Slovenska smučarska terminologija	42
5.1 Smuška terminologija (1921)	43
5.2 Smuška terminologija (1931)	43
5.3 Slovaropisne značilnosti Badjurovih besedoslovnih zbirk	47
5.4 Smučar (1924) – prva slovenska knjiga o smučanju	48
5.5 Bloško starosvetno smučanje in besedje (1596)	50
6 Razvoj športnega turizma	51
6.1 Koreni pohodniškega in planinsko-gorniškega turizma	51
6.2 Športni turizem skozi prizmo sedanjosti	52
6.3 Pohodniški, planinski in gorniški turizem	53
6.4 Badjura kot športno-turistični pisatelj	55
7 Domoljubje v slovstvu Rudolfa Badjure	61
7.1 Pregled izbranih vodnikov	63
8 Geografski opus	69
8.1 Ljudska geografija (1953)	69
8.2 Gorski prehodi v luči geografije (1955)	71
8.3 Kartografsko gradivo	72
8.4 Badjura in njegovo delo v očeh akademskih geografov	78
8.5 Sodobne obravnave Badjurovega dela	80
9 Prva svetovna vojna	81
9.1 Prevratna doba	81
9.2 Slovenska vojska 1918–1919 (Narodna vojska Države Slovencev, Hrvatov in Srbov)	82
9.3 Boji za severno mejo v letih 1918–1919	85
9.4 Aprilska ofenziva leta 1919	87
9.5 Druga ofenziva – 28. maj 1918	88
9.6 Po koncu vojne	89
10 Vojaška kariera	91
10.1 Prevratni dnevi v Ljubljani leta 1918	91
10.2 Alpska četa	93
10.3 Spor s Karlom Šefmanom	95
10.4 Po končani vojni	95
11 Bibliografija Rudolfa Badjure	98
12 Sklep	100
13 Seznam virov in literature	103
14 Seznam slik	109
15 Seznam preglednic	111
Zahvala	112

SPOMINI NA STRICA RUDIJA

Rudolf Badjura je bil prvorojenec krojača Hinka in njegove žene Marije, šestnajst let starejši od najmlajšega, četrtega brata Metoda, mojega očeta. Dolga leta, ki jih je odslužil v vojaški suknji kot poveljnik, so mu vtisnila neizbrisen pečat, utrdila njegov nepopustljivi značaj in stroge delovne navade. Zato je bil med brati vedno spoštovan kot izkušen in razumen človek.

Bil je skromen, samosvoj človek, ki ni poznal počitka in brezdelja. Svoj delovni dan ni imel razdeljen le na ure, ampak na minute, točno razporejene po dejavnostih prek celega dneva. Pri takem načinu dela je vztrajal vse do svojega poslednjega dne.

Živo se ga spominjam. Bil je visok, vitek mož srednjih let, vedno z mislimi nekje daleč. Njegov korak je bil dolg in lahkoten, tudi takrat, ko je že uporabljal popotno palico. Prekorakal je večino svojega delovno zgoščenega življenja. Dolgi koraki so ga popeljali v vsak, še tako oddaljen kraj, vsako dolino, na vsak grič in vsako goro. Korak za korakom je dneve in ure podolgem in počez pešačil po Sloveniji. Ni bilo zaselka, ki ga ne bi spoznal in skrbno opisal, ni bilo potoka, ob katerem ne bi postal, ni bilo vetrovnega grebena in razglednega vrha, s katerega ne bi z vsem srcem občudoval lepoto naše domovine. Naj je bilo vreme lepo ali turobno, deževno ali vetrovno, ali pa tiho, mehko zasneženo, vedno je bil v naravi. Srce mu ni dalo, da bi ostal med štirimi zidovi, ki so ga utesnjevali. V kraje, naseljene s Slovenci onkraj meja v Avstriji in tedanji Italiji, pa mu, kot slovenskemu rodoljubu, takratne oblasti obeh dežel niso dovoljevale vstopa. To ga je zelo prizadelo.

Bil je dober opazovalec. Na svojih dolgih pohodih je zaznaval vsako značilnost in podrobnost in jo skrbno zapisoval, da bi nanjo opozoril tiste, ki so jim bili njegovi zapisi namenjeni. In teh je bilo veliko. V vsakem od nas je želel prižgati željo po spoznavanju naše domovine, vseh naših krajev in ljudi, pa tudi našega besedja, dragocenega zaklada slovenskega imenoslovja. Te želje v njegovem času niso bile nekaj vsakdanjega, zato je kar sam urejal in izdajal drobne knjižice s svojimi potopisnimi besedili, s katerimi je vabil bralce v kraje naše dežele, hkrati pa je skrbel tudi za spoznavanje domačega izrazoslovja v našem geografskem prostoru.

Ob njem se je zbiral krog somišljenikov, prijateljev, tovarišev, ki so z enakim entuziazmom sledili skupnim ciljem, a v viharju tedanjega časa so življenja žal hitro ugašala. Ohranjal je živ spomin na vse, ki so z njim delili lepa doživetja.

Ko ga je življenje prisililo k mirovanju, je pisal. Zbral je vse svoje preštevilne drobne zapise in polne beležke, ki so se s časom nabirale na njegovih mizi in policah. Z vso natančnostjo in doslednostjo je uredil vse gradivo in ga predal slovenski Univerzitetni knjižnici.

Ko sem sama ubirala stopinje po njegovih hribovskih poteh in smučinah, me je rad poslušal in spráševal o podrobnostih. Njegova čustva so bila sicer skrbno spravljena v njegovi notranjosti, vendar sem ob najinih pogovorih opazila topel nasmeh in iskro v njegovih očeh.

In še nekaj besed o njegovi najboljši prijateljici. To je bila njegova zapestna ura. Bila je lepa, stara, ovalna, skrbno oblikovana in je poleg urnega kazalca imela tudi minutnega. Spremljala ga je na vseh izletih in pohodih. Kadar je pisal, pa je počivala pred njim na mizi. Brez te ure ni naredil niti koraka, brez nje ni bilo niti minute njegovega pisanja in njegovega življenja. Žal pa je ta lepi spomin po njegovi smrti izginil v neznano.

Rotija Badjura

PREDGOVOR

»Vojna je obstajala pred nastankom držav, diplomacij in strategij, stara je skoraj toliko kot človeštvo in dosega najbolj skrite koticke človeškega srca, prostore, kjer JAZ raztaplja razumske razloge, kjer vlada ponos, kjer je čustvo ključno in kjer je instinkt kralj ...« je zapisal raziskovalec zgodovine vojskovanja John Keegan.

Knjiga o Rudolfu Badjuri izhaja v letu stote obletnice začetka prve svetovne vojne in jo na prvovrsten način tudi obeležuje. Rudolf Badjura je bil njen udeleženec in odlikovanec, po polnem, vsestransko bogatem življenju pa bi mogli soditi, da je izkušnjo vojne, ki je zlomila mnogo teles in duhov, uspel obrniti v pozitivno naravnano življenjsko držo.

Prva svetovna, totalna, absolutna, globalna vojna, prva industrializirana vojna, ujeta med letnici 1914 in 1918, je bila množična vojna, ki je prizadejala množstvo zla, predvsem pa se je razživela in izživela na izkušnjski ravni posameznika, ne glede na bojno stran, ne ozirajoč se na delitev vojnega sveta na bojno in civilno, na frontno in zaledno, na morje, zemljo ali zrak. Preprosto se je vsesala v življenje ter ga obvladovala do potankosti. Vojne 20. stoletja, začevši s 1. svetovno vojno, so prevzele skrajne in brezobzirne oblike; skoraj samoumevno je postalo, da je nagib k skrajnosti neizogiben in samodejen. Še več, gibalo sprememb, tehnoloških, gmotnih, psiholoških, je bilo uničenje, paradoksalen značaj vojne se je utelešal v kreativnosti in uničevanju obenem.

Bolj kot katerakoli vojna dotlej je 1. svetovna vojna oblikovala vojno kulturo in izničila Clausewitzovo reklo o vojni kot nadaljevanju politike z drugimi sredstvi (Clausewitz 1993) in bolj kot kdajkoli prej se je pokazalo, da vojaki niso kot drugi ljudje, da njihove veščine in vrednote niso enake tistim diplomatom ali politikom, ki so usodno zatajili prav v poletnih dneh leta 1914 (Keegan 1993, xvi), česar pa si vojaki v naslednjih štirih letih niso smeli privoščiti.

Henrik Tuma, tako kot Rudolf Badjura človek različnih znanj in veščin, oba pa navdušena gornika, a tudi malodane nemočna sopotnika 1. svetovne vojne, je v uvodu v knjigo *Izza velike vojne* ostroumno zapisal: »Opazoval sem lahko vojaško življenje tik za fronto, v občevanju s častniki in vojaki sem dobil vpogled precej globoko v življenje ljudi in mišljenje, ki ga je vojna gojila. ... Prišel pa sem do prepričanja, da je bila velika vojna neizmerno zlo za človeštvo, da vojna ni ustvarila in dvignila niti ene človeške kreposti, da je vse, kar je bilo velikega za vojne, bila duša preprostega človeka, ki je vršil svojo dolžnost, da se je edinole iz duše preprostih ljudi izvil klic vsečloveške ljubezni, da je bil edini junak – nepoznan vojak.« (Tuma 1994).

Srž svetovne vojne je zatorej predvsem vojak, niso strategije, niso politike niti vojaški cilji. V 60-milijonski množici vojakov 1. svetovne vojne jih je bilo več kot 160.000 iz slovenskih dežel, oblečenih v avstro-ogrsko vojaške uniforme; 10 milijonov vojakov je na bojiščih umrlo, od tega med 35.000 in 40.000 slovenskih. V novi južnoslovanski državni skupnosti, katere vojak je bil spet tudi Rudolf Badjura, je žalovalo 30.000 vojnih vdov in skoraj 50.000 vojnih sirot, s fizičnimi posledicami vojne se je soočalo več kot 11.000 vojnih invalidov. Takšen je bil številčni človeški davek »vojne, ki bo končala vse vojne«. Večnacionalna avstro-ogrsko vojska je svojo zadnjo vojno začela s 142 velikimi formacijami, temelječimi na pehotnih polkih skupne armade ter domobranskih in Honvéd pehotnih polkih, med njimi zaradi velikega deleža slovenskih vojakov kot slovenske imenujemo kranjski 17. pehotni polk, celjski 87. pehotni polk, mariborski 47. pehotni polk, tržaški 97. pehotni polk, 2. gorski strelski polk, mariborsko-celjski 26. strelski polk, 7. lovski bataljon, pa tudi koroški 7. pehotni polk in deloma 5. dragonski polk, slovenski vojaki pa so služili v skupno več kot polovici avstro-ogrsko pehote, v pehotnih polkih ogrske domobranstva so služili prekmurski vojaki, slovenski vojaki pa so prav tako delovali v drugih rodovih vojske dvojne monarhije. Nadporočnik Rudolf Badjura je služil v graškem, v 94 odstotkih nemškem 27. pehotnem polku, tako kot tudi avtor velikega slovenskega vojnega romana *Doberdob* Prežihov Voranc. Toda njuni vojaški poti sta bili povsem različni, čeprav sta morda, glede na njuno izbiro, stremela k istemu cilju; Voranc je prebegnil na italijansko stran, da bi se v jugoslovanskih prostovoljskih legijah boril proti Avstro-Ogrski, a se mu zaradi jugoslovanskemu prostovoljskemu gibanju v italijanskem vojnem

ujetništvu nenaklonjenim okoliščinam želja ni izpolnila. Rudolf Badjura pa je skoraj samodejno, kot se je po razpadu monarhije oblikovala slovenska vojska iz jeder slovenskih polkov, postal njen dejaven člen. Vsakega je vodila odločitev za narodno dobro, bolj ali manj zavedajoč se zgodovinski trenutka, v katerega sta vstopala kot posameznika.

Prva svetovna vojna je temeljno zaznamovala generacijo, ki ji je pripadal Rudolf Badjura, in še nekaj bodočih generacij, ne glede na njihovo dejavno ali pasivno udeležbo v njej. Slovenci so jo kot skupnost doživljali večplastno, vanjo so vstopili v vzvišenem domoljubnem razpoloženju, ki se je v sicer bolj blede in zaradi skoraj štiriinpolletnega vojnega izčrpavanja utrujeni različici ponovilo ob razglasu Države SHS 29. oktobra 1918 na Kongresnem trgu v Ljubljani, katere novi slovenski vojski je prisegel tudi Rudolf Badjura. Toda pot do novega začetka se je vila po številnih frontah 1. svetovne vojne, od ruske in balkanske do soške in tirolske, od brezbrežnih in daljnih galicijskih poljan ter zimsko težko prehodnih karpatskih višav do smrtonosnih kraških ostružkov ter neizprosnih gorskih bojev v slovenskih Julijcih in tirolskih Dolomitih. Bogastva in pestrosti izkušenj, izpričanih v številnih spominskih, dnevniških in pisemskih zapisih, ni mogoče uravnotežiti s trpljenjem, krutostjo, povsod prežečo smrtjo, neizmerljivo skrbjo za domače in domačih za svoje vojake. Mogočen tok pisem je med njimi ustvarjal privid prisotnosti v svetu, ki so ga zapustili, in v katerega se premnogi niso mogli vrniti. Toda tudi ta svet ni bil več svet na varni strani, kajti stresalo ga je pomanjkanje, skozenj je ves čas prehajala vojaščina, preplavljali so ga in na fronto spominjali ranjeni vojaki, vojni ujetniki, o njej so pripovedovali galicijski in primorski begunci. Vojna se je, z bobnenjem, ki se je slišalo v stokilometrsko globino njenega zaledja, preselila v prostor, ki je bil v preteklih vojnah varen in neomadeževan, nevarnost je nenadoma pretila tudi zaledju, ki so ga fizično ogrožala letala, bolezni, lakota, vojni oderuhi, predvsem pa obvladovala brezobzira žalost in skrb.

Izhod iz prve vélike vojne 20. stoletja ni prinesel takojšnjega miru, meje slovenskega ozemlja, državo pripadajočega najprej Državi SHS in pozneje Kraljevini SHS, so bile ogrožene na zahodu, severu in vzhodu. Klicu nove domovine se je nesebično odzval tudi Rudolf Badjura, da bi ji zagotovil varno, trdno in pravično severno mejo. Toda prva svetovna vojna ni zagotovila ali ustvarila varnega ali pravičnega sveta, trohneči temelji, ki jih je postavila, so svet zanihali v skrajnost 2. svetovne vojne in generacije preživelih v 1. svetovni vojni ponovno pognali na bojišča še bolj totalne, še bolj absolutne in še bolj uničevalne vojne.

dr. Petra Svoltjšak

1 UVOD

»Človek je bitje, ki ustvarja zgodovino in svoje preteklosti ne more ponoviti, niti je ne more pozabiti.« (Auden 2014).

Dogodkov ob obletnicah se spominjamo z različnimi občutki. Z radostjo nas navdajajo spomini na lepe in prijetne stvari, z grenkobo pa žalostne in nesrečne reči. Vendar življenje ni le črno in belo, temveč mozaično, mavrično; podobno je tudi s spomini. Leto 2014 je prežeto s spomini na enega grozljivejših dogodkov dvajsetega stoletja – prvo svetovno vojno. Sto let je namreč minilo od »sarajevskega atentata«, ki je bil povod zanjo. Žalosten spomin. Poleg vojaških grozot pa so s tem obdobjem povezani tudi zgodbe in ljudje, katerih smo se dolžni spominjati s posebnim spoštovanjem in na katere smo lahko upravičeno ponosni. Obletnice velikih dogodkov, ki so odločilno vplivali na tok zgodovine, so priložnost, da se spomnimo tudi najmanjših gradnikov teh dogodkov – mož in žena, ki so vsak na svojstven način sodelovali v tej vojni in bili med njo in po njej deležni raznoterih usod. Eden takšnih je zagotovo Rudolf Badjura (Badiura). Slovenec z veliko začetnico, v katerem lahko mnogi najdejo svojega vzornika. Zakaj ga omenjamo v povezavi s prvo svetovno vojno? Ker je bil Badjura med drugim vojaški častnik in poveljnik prve slovenske alpske čete. Badjura pa je bil nagnjen k polihistorstvu. Morda je ravno poznavanje in angažiranje na mnogih področjih razlog, da njegova osebnost in delo do zdaj nista bila deležna poglobljene raziskave. Posamezniki so o Badjuri pisali povečini vsak s svojega področja, celovitega opisa pa njegovo življenje in delo doslej še ni bilo deležno. Da ne bi ostalo le pri *'De omnibus aliquid, de toto nihil'*, smo soavtorji z različnih znanstvenih področij v pričujoči znanstveni monografiji skušali predstaviti Rudolfa Badjuro kot planinca, alpinista, turnega smučarja, drenovca, pobudnika prvega jugoslovanskega planinskega glasila in podpornika ustanovitve Planinske zveze Jugoslavije, domoljuba, oboževalca lepote slovenske domovine, turističnega buditelja in vodnika, pisca prvih slovenskih turističnih vodnikov, pionirja

Slika 1: Vojaški objekt na Pokljuki, imenovan po Rudolfu Badjuri.

športnega turizma na Slovenskem, geografa, kartografa, zbiralca terenskega izrazoslovja, jezikoslovca, smučarskega terminologa, smučarja, smučarskega učitelja, pisca prve slovenske knjige o smučanju, pobudnika smučarskih tekmovanj, vojaka, vojaškega častnika – nadporočnika, vojaškega smučarskega učitelja, »ljubljskega generala Maistra«, Maistrovega borca, poveljnika prve slovenske alpske čete in še kaj.

Za ohranjanje spomina na Badjuro in njegove zasluge na vojaškem področju je na svojstven način poskrbela Slovenska vojska. 14. septembra 2012 je na podlagi drugega odstavka 42. člena Zakona o obrambi takratni minister za obrambo Aleš Hojs podpisal odredbo o poimenovanju vojaškega objekta Slovenske vojske na Pokljuki po Rudofu Badjuri (Slovesno ob razglasitvi ... 2012). Ob tem dogodku je slavnostni govornik brigadir Peter Zupan zapisal: *»Rudolf Badjura je slovenski častnik, ki je v prelovnih dogodkih ob koncu prve svetovne vojne s svojimi odločitvami in dejanji pomembno vplival na kasnejšo narodovo zgodovino. Je turistični in športni pisatelj, ki je s svojimi turistično informativnimi deli že v tistem obdobju in vse do svoje smrti širil promocijo lepot Slovenije, kot prvi med prvimi postal pobudnik množičnega smučanja in organizator prvih smučarskih tekem v Sloveniji. Kot tak se je pomembno zapisal v zgodovino slovenskega naroda, poimenovanje vojašnice Slovenske vojske po tem zaslužnem možu je zahvala in dolžnost, da njegova dela ne bodo zbledela v spominu slovenskega naroda!«* (Zupan 2012, 4).

Pripadniki Slovenske vojske pa so tudi zaslužni, da je bil Rudolf Badjura na simpoziju 13. marca 2014 v Poljčah deležen temeljite znanstvene obravnave, katere rezultati so zbrani v pričujoči monografiji.

2 BIOGRAFSKI ORIS OSEBNOSTI RUDOLFA BADIJURE (BADIJURE)

Rudolf Badjura se je rodil v Litiji 17. aprila 1881 staršema Henriku in Mariji (rojeni Bukovnik). Odraščal je kot drugi najstarejši med petimi brati. Ob njem so odraščali še bratje Janko (1879), Hinko (1887), Ciril (1893) in Metod (1896) (zглаševalna pola Badjura Rudolf 1903–1941; zглаševalna pola Badjura Marija 1914). Leta 1903 je z maturo zaključil gimnazijo v Ljubljani. Po maturi je v letih 1903–1905 v Ljubljani pri takratnem 27. pešpolku služil vojaški rok. Leta 1905 je v Pragi, kjer se je tudi vključil med tamkajšnje planince, na nemški trgovski akademiji zaključil abiturientski tečaj, ki ga je usposobil za komercialno službo v bankah in trgovskih podjetjih (Brilej 1952, 42–45).

Po vrnitvi v Ljubljano je za kratko obdobje dobil službo pri Kmetiski posojilnici, kjer pa so se že začele nakazovati težave z nadrejenimi, ki jih je Badjura pozneje imel še večkrat. Planinsko usmerjen Badjura je od ravnatelja požel poglede postrani že po prvi plači, ko si je namesto temne obleke in klobuka kupil zelen klobuk, sive lodnaste hlače in »turistovsko« krojen suknjič, neko lepo nedeljo pa prosil za dopust, v nasprotju s pričakovanji, saj je bilo za praktikante običajno, da pridejo v službo tudi ob nedeljah dopoldne. Ravnatelj Oskar Baier ga je po prvih nedeljskih zimskih izletih odpustil z besedami, da uradnikov, ki nimajo »sicedra« pri posojilnici ne potrebujejo. Po zapisu Badjure naj bi Baier vplival tudi na Ivana Hribarja, tedanjega ravnatelja Banke Slavija, ki naj bi Badjuro prav tako označil za brezdelneža (avtobiografija Badjura Rudolf). Primeri nakazujejo, kako so posamezniki nekoč označevali prostočasno gorniško dejavnost.

Badjura si je leta 1907 računovodsko službo našel pri znancu in lesnemu trgovcu Ernestu Hiengu. Tam je bil ob nedeljah prost, vsa poletja do leta 1909 pa je s Hiengovo družino preživljal na Rakeku, kjer so imeli lesno skladišče in čedno vilo. Z ljubljanskim prijateljem Kraševcem Bogumilom Brinškom, s katerim sta zasnovala družino drenovcev, sta se tako poleti oddaljila od njima tako ljubih »Kamniških planin«, a se zato zblížala s kraškim jamskim svetom (avtobiografija Badjura Rudolf; Batagelj 2002).

Slika 2: Razglednica Valvazorjevega trga v Litiji, okrog leta 1906. Nizka hiša na desni, ob Meškovi hiši, je rojstna hiša Rudolfa Badijure.

Slika 3: Spominsko obeležje na rojstni hiši Rudolfa Badjura v Litiji.

Leta 1910 je Badjura po posredovanju Valentina Krisperja spet prišel do uradniške službe, kateri je ostal zvest do upokojitve. V turistični informacijski pisarni nasproti Hotela Union je bil za popoldanski čas potreben informator, Krisper pa je po posredovanju pri deželnemu glavarju Šukljuetu zanj uredil službo praktikanta pri Kranjskem deželnem odboru. V dobro so mu bile štete njegove prve potopisne gorniške objave v glasilu Dom in svet v letih od 1908 do 1910, kjer je z opisom ter s slikovno in fotografsko opremo predstavil Okrešelj v Savinjskih Alpah, Križno jamo na Notranjskem in zimski vzpon na Veliko planino nad Kamnikom (Badjura 1908; Badiura 1909a; Badiura 1909b; Brilej 1952, 43; avtobiografija Badjura Rudolf). Leta 1908 se je prvič oglašil v Planinskem vestniku, kjer je objavil zapisa o izletu na Kamniško sedlo ter o novih jamah v Cerknškem jezeru. Leta 1921 je v tej reviji objavil še zapis z naslovom Pozimi v Kamniške planine in leta 1927 opisal šmarnogorsko Grmado (Badiura in Brinšek 1908a; Badiura in Brinšek 1908b; Badiura 1921; Badjura 1927b).

Kaj je bilo torej vodilo Badjurove dejavnosti, čemu se je najbolj posvečal? Kaj ga je gnalo pa tudi kaj žrlo in motilo, to so temeljna vprašanja, ki naj nas pripeljejo k značajskemu orisu osebnosti Rudolfa Badjura. Ker je bil Badjura zelo dejaven, moramo vpogled v njegovo osebnost vsaj malo razčleniti. Stalnica njegove življenjske sporočilnosti je vsekakor pogled na zunanji, javni svet skozi vzpostavljanje nacionalnega slovenskega karakterja in dokazovanje razvitosti slovenske kulture, ki prežema vso raznolikost njegovih prizadevanj. Njegova zavest in delo sta bila zelo zaznamovana z utrjevanjem emancipirane slovenske kulture. Podobo Badjura moramo vsekakor zrcaliti skozi njegovo delo, zato v njegov miselni svet najlaže vstopamo, če ga, poenostavljeno, razdelimo na vsaj dve izstopajoči poglavji: prvič, na njegovo smučarsko dejavnost, in drugič, na njegovo najbolj prepoznavno dejavnost pisanja turističnih vodnikov. Skozi ti dve dejavnosti se lahko še najbolj približamo značajskemu orisu osebnosti Rudolfa Badjura, vmes pa bomo naleteli še na kakšno drugo od njegovih posebnosti.

2.1 BADJURA – SMUČARSKI IDEOLOG

Badjurovega pogleda na smučanje pravzaprav ni mogoče ločiti od njegovega gorništvaja, kar ga je pozneje v čedalje bolj specializiranih smučarskih vrstah gotovo stalo ugleda. S smučanjem se je sez-

nanil v avstrijski vojski, ki je smučanje uvajala v okviru gorniškega usposabljanja. Leta 1911 je bil prvič na enomesečnem tečaju v Svincu (Eberstein) pod Svinško planino (Saualpe); podobnih tečajev se je udeležil še v letih 1912 in 1913, med vojno pa je bil leta 1917 še na specializiranem dvomesečnem tečaju po značilni Bilgerijevi (gorniško-smučarski) šoli v Moserbodnu pod Wiesbachhornom. Kmalu po povratku s prvega tečaja, že februarja 1911, je z drenovci opravil prvi smučarski izlet skozi Topol na Rog, »... kjer sem že imenitno krmaril po severni rebri Roga v ovinkih brez padanja ...«, sledili pa so številni drugi izleti (Kunaver 1936; življenjepis Badjura Rudolf). Badjura se v okviru kroga drenovcev v literaturi pogosto pojavlja kot pionir smučanja, kljub temu da so posamezniki v Ljubljani smuči poznali že veliko pred njim, Oskar Gratzy recimo že leta 1891 (Batagelj 2009b). Badjura pa se zelo pogosto navaja tudi kot prvi pri nas, ki je organiziral smučarske tečaje in tekmovanja.

V poglavju Smučarska kronika prve dobe razvoja v prvem slovenskem specializiranem smučarskem priročniku Smučar (1924) to tudi sam zapiše in navede, da je januarja 1914 v Bohinjski Bistrici, takoj zatem pa v Ljubljani, organiziral »prvi redni civilni smuški tečaj«, februarja 1914 pa, da so bila v Bohinjski Bistrici izvedena tudi prva smučarska tekmovanja (Badjura 1924b, 32–33). Pregled časopisja tiste dobe nam njegove trditve ovrže, saj viri kažejo, da je Deželna zveza za tujski promet na Kranjskem razpisala prvi javni smučarski tečaj v Bohinju že februarja 1909 (Wintersport in der Woche in 1909, 380), »tečaji za skij« pa so se napovedovali tudi naslednje sezone (Obzor 1910, 23). V Bohinju je bilo že zelo zgodaj poskrbljeno tudi za zahtevnejše smučarje, saj so bile v sezoni 1910–1911 prvič markirane tudi štiri smučarske ture v okolico (Zimsko-športna ... 1911, 4), deželna zveza za tujski promet pa je decembra 1912 izdala tudi poseben zemljevid smučarskih tur v okolico. Zrisal ga je Rudolf Badjura (Skitouren in der Woche in 1912, 2764). V sezoni 1912–1913 pa se je v Bohinju dobro sodelovanje na smučarskem področju spletlo z vojsko, ki je organizirala tudi tečaje za civiliste, februarja 1913 pa izvedlo tekmovanje, ki ga slovensko časopisje že tedaj – zelo zanimivo – imenuje »smukaška tekma« (Sankaška in smukaška tekma 1913, 3). Badjura je na tej tekmi tudi tekmoval in bil tretji, ne omenja pa je med svojimi zapisi. Badjura je torej verjetno dobro poznal smučarsko preteklost Bohinja, po njegovem izročilu pa se je prenašala šele od sezone 1913–1914, ko je sam prevzel vodstvo tečajev.

Toda pripisovanje prvenstvene vloge v širjenju smučanja je dolgoročno nepomembno prepoznano dejstvo v primerjavi s tem, kar je Badjura v obdobju pred prvo vojno že zelo nazorno nakazal in se dokazal kot nekakšen ustvarjalec slovenske nacionalne smučarske ideologije. V smučanju je namreč prepoznal nekaj, kar Slovincem ne daje le koristi v smislu športnega in turističnega razvoja ter zdravja, ampak nudi potencial, ki dviga slovensko kulturo nad nemško. V času slovenske narodne emancipacije na prelomu v 20. stoletje se je bilo namreč treba otresati pritiskov nemške kulture, ki se je razglašala za višjo. V največji meri se je Badjura v svojih prizadevanjih zanašal na jezik in zgodovino. Bil je prvi, ki je v svojih prizadevanjih zastavil izum slovenske smučarske tradicije. Ta se je s kontinuiranim prizadevanjem njegovih sodobnikov in naslednikov tudi dodobra uveljavil.

Badjura je bil prvi, ki je začel načrtno kazati na povezavo med starosvetnim bloškim smučanjem in sodobnim smučanjem na Slovenskem (Batagelj 2009b). Ko Bloke imenuje »Kranjski Telemarki« in zapiše, da smo do nedavnega pograšali nekaj, kar smo že davno imeli, je jasno, da želi ustvariti lik ponosnega slovenskega smučarja, ki ta plemeniti šport nosi že v genih (Badiura 1914, 1). Badjura je bil Valvasorju (1689) z zgodnjim opisom bloškega smučanja zelo hvaležen, »... da nam je že on sam potrdil, da je vse to zrastle na našem domačem zelniku in da nas niso mogoče tega naučili Skandinavci ali Nemci, vsled česar smo tudi upravičeno lahko ponosni na izum naših pradedov – smuških krmarjev Bločanov!« (Badjura 1920).

V prvem objavljenem besedilu, s katerim je jasno izrazil prizadevanja za uveljavitev slovenske smučarske terminologije leta 1914, Badjura sporoča, da je jezik le eno od sredstev uveljavljanja smučarske narodne ideologije, ki naj bi se – tako kot pri Norvežanih – razvila pri nas do »nacionalnega športa« (Badiura 1914, 1). V terminološkem prispevku Slovenska smuška terminologija v podlistku Slovenskega naroda, je zapisal: »Kakor vsak količkaj razvit šport, tako bo izzval tudi smuški šport med nami svojo terminologijo, svoje posebno besedišče; kajti to pač nikakor ne gre, da bi se še v nadalje spraševali

Slika 4: Rudolf Badjura v mladih letih, pred prvo svetovno vojno.

kakšne 'bindunge' da imamo, kod, kedaj in kako kdo 'ski vozi' (z vozičkom ali kako vendar?) ali se pustili s podobnimi tujimi spakedrankami mrcvariti naša občutljiva smučarska ušesa!» (Badiura 1914, 1).

Prizadevanja in boj proti tujim grdim »spakedrankam« je nadaljeval tudi po prvi svetovni vojni v glasilu Sport z objavo 137 gesel (Badjura 1921). V še bolj izpopolnjeni izdaji Smuške terminologije iz leta 1932, kjer je objavil in razložil že 500 slovenskih smučarskih izrazov, še vedno obžaluje, da se ne moremo otresti germanizmov: »Res so nekateri, ki se potrudijo, da ne vlačijo v govor in pisavo tujega plevela, kaj še da bi se celo postavljati hoteli s tujimi spakedrankami, toda veliki, lahko rečemo 90-odstotni večini smučarjev to ni nič mar. Kakor da je že vsak čut za naš jezik izginil! In tako se je bohotno razpasla neka posebna smučarska žlobodra po naših kočah, gostilnah, v vlakih, na ulicah kakor tudi v dnevnikih, predavalnicah in elegantnih dvoranah, da se Bog usmili« (Badjura 1931, 1). Iz natančnega, prizadevnega dela Rudolfa Badjure veje idealizem, a po drugi strani tudi že razočaranje nad sodobniki, ki ga v uvodu v delo zaključuje: »Tudi pri najbolj prešernem veselju na smučkah ne smemo pozabiti, da imamo svoj materni jezik, ki ga moramo spoštovati in ga ne smemo zanemarjati nikjer in nikoli« (Badjura 1931, 1). Rabo slovenskega smučarskega izrazja je Badjura smatral za standard ne le narodno zavedne, ampak tudi moralne držbe smučarjev.

Svojo angažiranost v smučanje kot »narodno preporodno« dejavnost je nadaljeval v novih političnih okvirih Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, ko se je zelo aktivno vključil v organizacije, ki so spodbujale razvoj smučanja, najprej v Sportno zvezo, pozneje v Jugoslovansko zimskošportno zvezo s sedežem v Ljubljani. Medtem se je med drugim tudi oddaljil od preostalega kroga drenovcev. Kot član upravnega odbora zveze in član tehnično-tekmovalnega odseka v prvem sklicu (1922) se je takoj vključil v široko akcijo organiziranja bolj množičnega smučanja pri nas. Njegovo zavezanost patriotskim in narodnoobrambnim načelom v novi državi izkazuje njegova angažiranost za vključevanje smučanja v sestave nove vojske. Badjura je za ta projekt zimskošportne zveze pripravil program in bil tudi predlagan za prvega vodjo vojaških tečajev. Zveza se je v dopisu na Komando dravske divizije v Ljubljani pohvalila, da ima v »... omenjenem načelniku, rezervnem poročniku g. Badjuri, priznanega alpinista strokovnjaka, tako teoretsko kot praktično ravno v vojaških šolah bivše avstro-ogrske armade izvrstno izvežbano moč z 10-letno prakso v civilnih in vojaških smučarskih tečajih kakor tudi v vojni ...«, kar je zagotovilo za napredek (dopis JZŠZ Komandi ... 1922).

Badjura je tudi v času med svetovnima vojnama na smučanje gledal izključno kot na dopolnitev »zimске turistike«, pravzaprav je bilo zanj to eno in isto. Njegov temeljni smučarski priročnik Smučar izkazuje zelo širok koncept smučanja, za katerega je trdil, da ni zgolj šport. Smučar potrebuje »... prave ljubezni do prirode, v vseh udih popolnoma zdravega in pa – v srcu globlje čutečega in razvitejšega človeka!« (Badjura 1924b, 9). Z ostalimi vodilnimi člani zveze, ki so vedno bolj poudarjali gojenje smučarskih tekmovalanj kot prvo dejavnost zveze, se Badjura ni strinjal. Smučanje je videl kot »... zdravo idejo planinskega sokolstva ...« (dopis Badjure odboru ... 1924), vedno bolj pa je bil zastarel tudi v tehničnem smislu, saj je ostajal zvest gorniško-vojaškemu konceptu smučanja, ki ga je napredno tekmovalno smučanje v športnem smislu kmalu prehitelo. Po neuspehih na prvih mednarodnih tekmovanjih leta 1923 in 1924, ko so predstavniki Jugoslavije nastopili v zastareli in tehnično popolnoma neustrezni opremi, naj bi Badjura še kar vztrajal pri svojem. Očitno je, da se je v okviru zimskošportne zveze počutil vedno bolj kot posebež in nekdo, ki mu ne priznavajo ugleda, ki si ga je z marljivostjo prislužil (Batagelj 2009b). Februarja 1924 je odložil svoje odborniško mesto v vodstvu zveze (dopis Badjure odboru ... 1924), leta 1925 pa je »Hlapec Jernej«, kot se je sam oklical, užaljen izstopil iz zveze (Batagelj 2009b). Smučanje je še naprej videl zgolj kot dopolnitev slovenske planinske kulture, s tega vidika lahko razpoznavamo njegovo avtoriteto v planinskih vrstah še naprej (Brilej 1952; Orel 1963). Te so njegovo knjigo Smučar zaradi vsestranske usmerjenosti v zimsko gorništvu še dolgo smatrale za temeljno delo. Josip Tominšek jo v Planinskem vestniku še leta 1935 razglašča kot temeljno in klasično delo, čeprav so smučarsko tehnične prvine »nordijsko-alpinske« tehnike in njej ustrezne opreme že tedaj zelo zastarele (Tominšek 1935). Če upoštevamo le samostojne monografije, je do takrat bolj sodobna smučarska dela izdal že Robert Kump, znanih pa je bilo že tudi nekaj ozko specializiranih smučarskih del drugih piscev, na primer Borisa Režka, Draga Ulage.

Iz specializiranih smučarskih vrst je Badjura očitno razpoznal občutek, da se mu dela krivica in ga ne priznavajo dovolj, vendar se je navkljub temu še vedno trudil smučarsko se izpopolnjevati. Tako je leta 1927 prosil zvezo, da bi se pri gostujočem norveškem trenerju Hanssensu udeležil tečaja, ki je bil sicer mišljen kot predolimpijski trening, a ga je zveza zavrnila (prošnja in zavrnitev ... 1927). Leta 1938 se je udeležil enotedenskega smučarskega tečaja v slavni šoli Hannesa Schneiderja v tirolskem St. Antonu, kar po drugi strani vendarle priča o njegovem sledenju tedanjim svetovnim smučarskim smernicam (dopis na Vrhovno komisijo ... 1937). Čeprav je tudi po izstopu iz zveze vodil nekatere smučarske tečaje, a vse bolj ali manj v zasebni režiji, saj je zanje kot uradnik jemal dopust (personalna mapa Badjura 1932), njegove velike vloge, ki jo je imel še na začetku dvajsetih let, ni več prepoznati, kar je dejansko simptomatično vezano na vse večjo specializacijo smučanja v posamezne športne veje.

2.2 SLOVENSKI »BAEDEKER«: TURISTIČNI ORGANIZATOR IN PISEC VODNIKOV

Badjura je po službi pri Kranjskem deželnem odboru (1910–1919) na začetku leta 1920 nastopil službo kot tajnik pri Jugoslovanskem generalnem komisariatu za promet in turistiko v Ljubljani, po njegovem razpustu leta 1925 pri oddelku ministrstva za trgovino in industrijo v Ljubljani, po upravnih reformah na prelomu v tridesetih letih pa kot turistični referent na oddelku za trgovino, obrt in industrijo Kraljevske banske uprave Dravske banovine v Ljubljani. Pisanje vodnikov, ki ga je začel z objavo prvega, Na Triglav, v kraljestvo Zlatorogovo! leta 1913, je nadaljeval zelo sistematično in natančno. Z objavami vodnikov za posamezna območja Slovenije se je trudil vse do svoje smrti.

Prav izrazito angažiranje za pisanje natančnih in praktičnih vodnikov je privedlo do tega, da se je po zgledu založbe nemškega utemeljitelja sodobnih turističnih vodnikov Karla Bädekerja pogosto označeval kar kot »slovenski Baedeker«. Pisanje vodnikov, natančno vodenje beležk in predvsem potovanja križem po Sloveniji mu je bilo v krvi. Rad je potoval, predvsem pa je hodil in hodil, od tod občutek, da je Badjura pravzaprav za to živel. Očitno pa je, da od tega ni mogel živeti, zato je ohranjal svojo uradniško službo. Delo pomožnega sekretarja prav na področju turizma, ki bi ga danes lahko kdo razumel kot nekaj, kar je bilo zanj sreča, Badjura ni doživljal na tak način. Prav obratno. Tudi na uradniškem mestu se je počutil zapostavljenega in je pogosto prihajal v konflikt z nadrejenimi.

Že leta 1931, ko je zaradi nesporazumov celo izstopil iz Zveze za tujski promet v Sloveniji, se je v posebni spomenici obrnil na bana Dravske banovine Draga Marušiča, se pritožil in prosil za preiskavo glede na slabe ocene svojega dela. Očitno se mu je »... *privatno delo, ki da ni za državo, ker ne rešujem skoro nobenih uradnih aktov ... da uradniško plačo vlečem, pa – knjige pišem ... da uživam beneficij kakor noben drug uradnik v celi Jugoslaviji ...*« (spomenica gospodu banu ... 1931). Pritožbe glede napredovanja v službi je pošiljal celo v Beograd. Ni se strinjal z ocenami, ki so mu jih dali njegovi predpostavljeni, četudi niso bile zelo slabe. Vedenje je njegov predpostavljeni ocenil kot »... *popolnoma korektno in kaže potreben takt in uslužnost napram vsem. ... V svojem delu je izredno produktiven, prihaja redno v službo in kaže največjo marljivost ...*« V občem mnenju in predlogu ocene, ki je bila prav dobro, pa preberemo: »... *Njegovo delo bi se ocenilo odlično, toda je enostransko in ne ustreza interesom službe, čeravno je v interesu države, zato prav dobro ...*« (dopis na Vrhovno komisijo ... 1937). To je bilo leta 1937, dve leti prej pa ga je ravnatelj Rudolf Marn ocenil še slabše, z dobro (prošnja za preiskavo 1935).

Pisanje vodnikov so predpostavljeni Badjura, ki so pravzaprav delali na področju, za katerega je Badjura dajal svoj prosti čas, videli kot konjiček. Badjura je, jasno, za svoje vodnike hotel dober honorar, ki ga je utemeljeval predvsem z naravo svojega dela, češ da se tega, kar on počne, ne da »*napiflatik*«. Honorar je utemeljeval s tem, da potrebuje dodatna sredstva za potovanja, če hoče napisati dober vodnik, v katerem bodo podatki verodostojni, saj se o vsem, o čemer piše, hoče prepričati na lastne oči. V prošnji za preiskavo na beograjsko ministrstvo se je Badjura pritožil tudi v zvezi z odnosom ravnateljice Marna glede izdaje nemškega vodnika po Sloveniji: »*Že ob prvi priliki, ko mi je bilo delo poverjeno, kakor tudi dne 16. t. m. sem pripomnil g. načelniku, da se z njegovim mnenjem, da mi ni treba za ta*

vodnik nič potovati', ne morem povsem strinjati, kajti dobro mi je znano, da so nastale v mnogih tujskoprometnih krajih važne izpremembe, tu na boljše, tam na slabše, in je posebno težko napraviti si pravo sodbo o gostilnah, hotelih, penzionih in kopališčih, ki jih še nisem imel prilike videti in ker verjamem le v tisto, kar vidim. Dodal sem, da ne bi rad dal povoda za kritikovanje našemu občinstvu, kakor tudi ne bi rad videl, da bi nastale pritožbe letoviških gostov zaradi napačnih ali nepopolnih podatkov v tako zelo važnem nemškem vodniku, ki ga bodo čitali gostje iz Avstrije, Rajha, Angleži idr. Opozoril sem tudi g. šefa, da je vsak vodnik in specijelno nemški vodnik zelo odgovorno delo. V njem morajo biti točno precizirana, na licu mesta ugotovljena dejstva, ne izmišljotine in da je tako delo povsem nekaj drugega kakor npr. priložnostni feljtoni ter da nimam navade pisati svojih vodnikov na tako enostaven način kakor n.pr. kak Vimer Mirko, Kattnigg, Taub in oni, ki sestavljajo brošure za Zvezo za tujski promet v Sloveniji. « Badjuri se je ponujel honorar od ravnatelja (250 din na polo) zdel smešno nizke: » Trudim se dolga leta z nabiranjem tujskoprometnega propagandnega gradiva, da morem izvajati izvirna dela, vsa svoja sredstva gredo samo za te namene, ne morem si zunaj na potovanjih privoščiti niti toliko, da bi se pošteno hranil, kakor bi to fizični naporji zahtevali, pri svojih delih ne zaslužim niti za ene hlače, a drugi, ki izdajajo tujskoprometne publikacije za Slovenijo, me vsi po vrsti izkoriščajo in kolikor se jim zljubi, pa ne morem niti pri sodišču dobiti svoje pravice. Na tak način je seveda zelo lahko pisati propagandne brošure za Slovenijo. Če bi jaz tako delal, imel bi vodnike gotove že za vso Evropo! Povrhu tega pa imam za to moje trudapolno delo še – slabo oceno v uradu. « Ministrstvu v Beograd je v nemoči, da v Ljubljani ne doseže želenega in se ne uvede preiskava, navedel tudi razlog, da naj ga ban ne bi sprejel in mu ne bi odgovoril na spomenico, zato, ker mu je prišlo na uho, da je »velik gavnar«. » ... Ta izjava mi je šla tako k srcu, da sem takrat živčno obolel ... « (prošnja za preiskavo 1935).

Razmere so se vse bolj slabšale. Badjura je leta 1937 ministrstvu v Beograd poslal prošnjo za upokojitev: » ... Razmere, ki vladajo pri našem tujskem prometu, so mi vzele veselje do nadaljnjega dela na tem polju, zato prosim naslov, da me blagovoli razrešiti službovanja pri kraljevi banski upravi Dravske banovine v Ljubljani ter me upokoji ... « (prošnja Badjure Ministrstvu ... 1937). Podobno spomladi 1938: » Spričo dejstva, da sem že nad pet let občutno zapostavljen za svojimi kolegi sovrstniki in ako mi res ni mogoče napredovati v V. skupino ter mi ni mogoče popraviti krivice, ki jo trpim vsled gori omejenega položaja, prosim ta naslov, da se me čimprej upokoji « (prošnja Badjure Ministrstvu ... 1938). Badjura več kot očitno sam sebe ni prepoznaval zgolj v birokratski funkciji službe, za katero je dobival plačilo: » Moje službe kot turistični referent kr. Banske uprave namreč ne smatram tako, kakor da sem dolžan reševati zgolj samo spise, ki jih dobim v roko, nego da čuvam nad interesi turizma Dravske banovine kjer in kolikor morem in tudi nad tem, kako se razvija in vrši propaganda za Slovenijo « (izjava turističnega referenta ... 1938).

Spori s posamezniki na področju organizacije turizma pri nas so dosegli vrhunec po objavi ostre kritike dela Rudolfa Badjure, ki jo je v časopisu Sadašnjost objavil Vladimir Regally leta 1939. Zadeva je vodila v tožbo v zvezi s tiskovno kazensko zadevo na okrožnem sodišču v Ljubljani. Regally je Badjuro v tem primeru napadel tudi kot zaposlenega cenzorja turistično propagandnega gradiva v Dravski banovini. Regallyjev zastopnik odvetnik Viktor Maček je na tožbo podal svoje mnenje: » ... Toda g. Badjuri se je na njegovi razvojni poti v tej panogi dogodilo pač, kar doleti vsakogar, ki dalj časa brez konkurence obvlada neko območje. Prevzame ga misel, da brez njega ne more biti ne pravilnega razvoja, ne uspešnega napredka v njegovi panogi, skratka popade ga psihoza avtoritete, ki črpa vedno in zgolj samo iz sebe, odbija kritiko vsakega drugega in zgubi tako tudi v najkrajšem času sposobnost samokritike ... « Badjuro je ocenil kot človeka » ... izredne samosvojesti, nedostopen tujemu mišljenju in nasvetom, kar je lahko za zasebnika odlika, nevarno pa za javnega delavca ... « (tiskovno kazenska zadeva 1939). Rudolf Marn je proti Badjuri pričal, da je prav zaradi » ... neuklonljivosti, samosvojesti in neupravičene avtoritativnosti ... « propadel projekt izdaje njegovega vodnika po Sloveniji v srbohrvaščini, ki pa je leta 1936 izšel v nemščini (Badjura 1936). Proti Badjuri je pričal tudi ravnatelj Tujskoprometne zveze

Slika 5: Zglaševalna pola Rudolfa Badjure. ► str. 20–21

v Mariboru Josip Loos: »Opozorjen sem bil sicer, da je sodelovanje z Badjuro zelo težko, ker je zelo nedostopen tujemu nasvetu in se smatra kot najvišja instanca v vprašanih tujskega prometa ter kot tak nezmotljiv.« Ni mu bilo všeč, da je »... iz neznanih vzrokov Badjura 1937 začel objavljati kritične članke, napadal tujskoprometno zvezo ...«. Kritiziral je seznam slovenskih zdravilišč, ki sta ga zvezi izdala, in v objavi našteval izredno veliko število napak. »... Radi tega sem jaz predložil njegov 'Vodič po Sloveniji' strokovnjaku, ki je ugotovil 1342 napak, ako se šteje po načinu, katerega je Badjura uporabljal pri korekturi omenjenega seznama ...« (izvleček pričevanja ravnatelja ... 1939). Badjura je bil do drugih piscev primerljive literature res kritičen, do velike mere celo upravičeno, saj po njegovem mnenju dela niso bila enakovredna.

V primeru izdaje njegovega Zimskega vodnika po Sloveniji leta 1934 je napisal spomenico predsedniku Jugoslovanske zimskošportne zveze Dragu Marušiču, kjer ga je opozoril, da je istočasno izdana Zima u Jugoslaviji, ki jo je v 5000 izvodih izdala Zveza za tujski promet v Sloveniji, povsem neprimerljivo delo. Češ da je to brošura in ne vodnik. Natančno ga je tudi pregledal in našteval zelo natančno napake ter jih celo razvrstil v poglavja: Pravopisne netočnosti, Zemljepisne netočnosti, Imenoslovne netočnosti, Geografsko – terminološke netočnosti, Tujskoprometne pogoške (II. spomenica gospodu predsedniku ... 1934). Badjura je bil z izdajo Zimskega vodnika jasno v slabšem položaju, ker je svoje obsežnejše delo moral izdati v samozaložbi. Zato je prek poziva v Jutru s pomenljivim naslovom, Smučarski plebiscit, že oktobra 1933 spodbujal bralce, naj naročijo njegov vodnik, da se finančna konstrukcija njegove priprave sploh pokrije (Badjura 1933).

V pripombah na pričevanji Marna in Loosa na omenjenem procesu je Badjura jasno povedal, zakaj ga nekateri sodobniki vidijo kot nezaupljivca: »... Res je in tudi povem razumljivo je in ni nič čuda v tem, če sem nezaupljiv in tudi skrajno občutljiv glede svojih del, seveda v prav gotovih primerih ali in se izrazim še bolj točno, v tistih primerih: kadar se moja dela protipostavno, v mojo veliko škodo izkoriščajo, torej tedaj, ako naletim na take konkurente: ki plonkajo moje vodnike in kradejo moje duševno, po avtorskem pravu zaščiteno lastnino in jo izdajajo kot svojo ... Kadar bodo nastale pri nas druge razmere in bom imel opraviti s poštenimi konkurenti, ki bodo izdajali svoja dela iz lastnega truda in znanja, ne bo proti njim z moje strani nobenega nezaupanja več ...« (pripombe Badjura k izjavam ... 1939).

Med drugo svetovno vojno je Badjura nadaljeval uradniško delo kot pomožni tajnik pri Visokem komisariatu za Ljubljansko pokrajino. Leta 1942 je imel precej zdravstvenih težav in bil za kratek čas tudi hospitaliziran, leta 1943 pa so se že sprožili postopki za njegovo upokojitvev. Visoki komisar za Ljubljansko pokrajino mu je konec aprila že izdal odlok o upokojitvi, a je maja prišlo do preobrata, ko se je Badjura »... dodelil v službo Geografičnemu institutu Univerze v Ljubljani ...« (personalna mapa Badjura 1932). Po končani vojni je bil na kratko zaposlen pri prosvetnem ministrstvu, kjer pa je bil na začetku leta 1946 upokojen (Brilej 1952).

S svobodo so se Badjuri vrnila moči in zdravje, tako da je spet dobil zagon za delo (Kocutar 2009a). Z vnemo se je posvetil predvsem Ljudski geografiji, želel pa si je izdati tudi nov vodnik po Sloveniji, ki bi ga razširil še na Primorje. Leta 1948 je bil honorarni uslužbenec pri upravi za turizem Ljudske republike Slovenije, kjer se je obvezal za delo pri vodnikih, in, da izuri pomočnika, ga uvede v delo in pouči o sestavljanju vodnikov, tako da mu daje »... osnovne pojme o tlopisju, o orogradiji (goropisje), zbiranju in sestavljanju krajepisnega gradiva ...« (podatki za službeno pogodbo 1948). Leta 1951 je kot honorarni turistični strokovnjak sklenil pogodbo s Komitejem za turizem in gostinstvo pri Vladi Ljudske republike Slovenije, da bi zbiral topografsko gradivo za Slovensko Primorje, zaradi ekspeditivnosti pri delu pa naj bi mu ob tem pomagala še sestrična Avrelija, s katero se je po smrti svoje prve žene iz povsem praktičnih razlogov tudi poročil (pogodba s komitejem ... 1951; Badjura 2014).

O Badjuri zasebno vemo pravzaprav bolj malo, kar je povsem razumljivo glede na to, da je bil in očitno tudi želel ostati predstavnik časa, v katerem je vlogo moškega zaznamovala angažiranost v javnem prostoru in sta bila moški javni in zasebni svet še zelo ostro ločena. V njegovi izraziti javni drži, ki je bila prežeta z zagovarjanjem in uveljavljanjem slovenske kulture, je morda celo kontroverzna, da si je za partnerko izbral Nemko. Ob izbruhu prve svetovne vojne se je namreč poleti 1914 v Gradcu

FOTOTEKA NUK

Slika 6: Rudolf Badjura okrog leta 1945.

poročil s Hildo (rojeno Steinböck). Po končani vojni sta živela v Ljubljani. Kar po svoje preseneča, je, da je Badjura v Ljubljani (od leta 1903) do vojne zamenjal kar 16 naslovov, do leta 1928 sta se z ženo očitno ustalila na enem, a po letu 1928, kar spet presenetli, sta bila prijavljena na različnih naslovih in jih spet do druge svetovne vojne včasih zamenjala tudi po več v enem letu (zглаševalna pola Badjura Rudolf 1903–1941).

Badjura je vse do svoje smrti ostajal izredno delaven in discipliniran. V poznih letih je delal predvsem na topografskem in krajepisnem gradivu. »... *Za svoje gradivo sem si 50 let brusil pete po Sloveniji, njegovemu urejevanju se ne mislim odreči, tudi če delam le za arhiv svojih neobjavljenih del ...*« je pisal malo pred smrtjo (Orel 1963, 530–531). Za seboj je vsekakor želel pustiti sled; četudi v življenju pogosto razočaran, je verjetno slutil, da mu bo nekdo nekoč zasluge priznal.

Leta 1963 je zbolel za pljučnico in 15. septembra umrl. Tine Orel se je v Planinskem vestniku od njega poslovil z besedami: »*Dolžni smo, pokloniti se njegovemu duhu. Nad njegovo pisalno mizo je zajetna polica njegovih turističnih in drugih knjižnih del, v njegovi mizici je ostalo neobjavljeno gradivo, oboje vedno bolj živa priča, da ni umrl. Živi v delih ...*« (Orel 1963, 530–531).

3 DRENOVEC, GORNIK IN TURNI SMUČAR

»*Za izredne zasluge pri razvoju slovenskega planinstva je bil na proslavi 60-letnice slovenskega planinstva v Vratih leta 1953 z zlatim častnim znakom pod številko 5 odlikovan Badjura Rudolf iz Ljubljane*« (Odlikovanje zaslužnih ... 1953, 755). Zabeležka daje slutiti, da je Rudolf Badjura moral zapustiti velik pečat v slovenskem planinstvu. Pri njegovem razvoju je bil zelo viden in je bil zato kot peti po vrsti počaščen z najvišjim znakom tedaj najbolj številčne športno društvene organizacije pri nas – Planinske zveze Slovenije.

3.1 PRVI OBISKI GORA

Badjura se je iz Tupalič pri Preddvoru, rojstnem kraju svoje mame Marije, še v rosnih letih povzpel na Zaplato, kjer se je ob sončnem zahodu ogrel za lepote planinskega sveta. Nato je kot mladinec prehodil bližnje in daljne vrhove Kamniško-Savinjskih Alp, med drugimi je bil tudi na vrhu Grintovca. 8. avgusta 1898 je prvič obiskal Triglav, kateremu je 15 let pozneje posvetil svojo prvo gorsko potopisno monografijo. Tri leta zatem, leta 1901, pa je star dvajset let že sam vodil skupino sošolcev na Triglav, v Trento ter skozi Bovec in čez Predel v Trbiž na železniško postajo. Vsa ta leta je preživel v rojstni Litiji, v Ljubljano pa se je preselil leta 1903 (zглаševalna pola Badjura Rudolf 1903–1941).

3.2 O ZAČETKIH ALPINIZMA

Mnogi poznavalci označujejo začetek alpinizma z ustanovitvijo angleškega alpskega kluba (Alpine Club) leta 1857 v Londonu (Mikša in Golob 2013, 19), v slovenski planinski in predvsem alpinistični zgodovini pa med začetnike našega alpinizma uvrščamo Rudolfa Badjuro. V obdobju njegovega sicer kratkega delovanja je bil slovenski alpinizem še povsem na začetku. To je bil čas, ko so bile poti na naše glavne vrhove utrjene in zavarovane. Po njih so lahko nato turisti zlagoma hodili, ob poteh pa so bile zgrajene kočice in zavetišča. Vse to je postopno prineslo večjo množičnost in tudi varnost, zaradi tega pa je bilo zanimanje za gorske vodnike manjše. In, če je bila hoja v gore v 19. stoletju dostopna le ožjemu krogu premožnejših gorskih navdušencev, je na prehodu v 20. stoletje v gore začelo zahajati vse več ljudi iz nižjih slojev. Razlogi za to so bili predvsem v izboljšanju prometnih povezav, ki so omogočile lažjo, udobnejšo, cenejšo in hitrejšo pot do vznožij gora. Za manj premožne planince je bil najem vodnika velik strošek, zato so se na ture odpravljali sami oziroma v družbi soplezalcev. Pomen in vloga gorskih vodnikov sta se tako počasi zmanjševala, poleg tega so se pojavili tudi že prvi knjižni planinski vodniki z opisi smeri in gorskih poti. Prehod iz 19. v 20. stoletjeje tako po eni strani pomenil začetek množičnega obiska gora, po drugi pa tudi začetek alpinizma v sodobnem pomenu besede. Alpinizem ni več pomenil samo pristopništva na vrhove, temveč vse bolj plezanje gorskih sten (Mikša in Golob 2013, 19).

3.3 BADJURA – ALPINIST

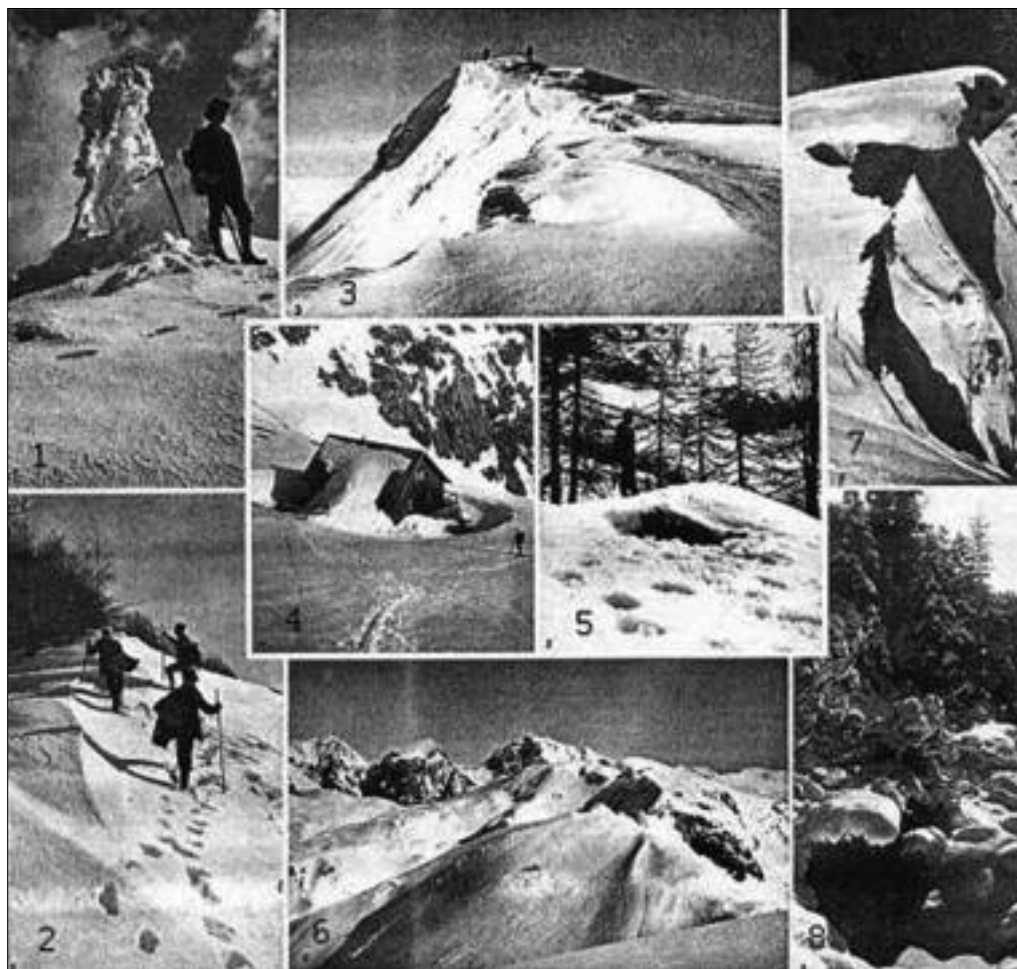
V slovenskih gorah je na prelomu iz 19. v 20. stoletje delovalo več nemških planinskih društev in Slovensko planinsko društvo. Slovensko planinsko društvo (SPD) je bilo ustanovljeno leta 1893 v Ljubljani (Mikša in Ajlec 2011, 34). Planinstvo se je med Slovenci hitro prijelo in številčno krepilo, alpinizem pa je bil domena redkih »neuravnovešenih« posameznikov (Košir 1960, 37); SPD ga ni podpiralo. Zunaj okvirov SPD in brez pomoči gorskih vodnikov se je leta 1908 izoblikovala skupina študentov (Mikša in Ajlec 2011, 49–51), ki je začela gojiti alpinizem oziroma strmo turistiko, kot se je takrat reklo plezanju sten in grebenov, in se je poimenovala Dren (Masterl 1981, 564). Izraza *turist* in *turistika* sta do prvih desetletij 20. stoletja tako v planinski kot splošni literaturi in časopisju pomenila hojo v gore ob pomoči

Slika 7: Drenovci v skalah nad Kamniško Bistrico. ► str. 26

domačinov, predvsem lovcev in pastirjev. Turisti so bili tisti, ki so hodili na ture v gore. Na začetku 20. stoletja, predvsem pa po letu 1921, ko je bil ustanovljen Turistovski klub Skala, izraz turist niti ni več pomenil planinca, torej tistega, ki hodi v hribe – planine, ampak osebo, ki obvlada lažje plezanje. Izraz alpinizem pri nas takrat še ni bil znan oziroma uveljavljen (Mlač s sodelavci 2002, 237–238).

Drenovci so bili družba mladih izobražencev, skupina, ki ni bila nikoli uradno organizirana, temveč je bila zasnovana kot prijateljska družba, ki jo je močnejše kot članska izkaznica združevala skupna ljubezen do domačega gorskega sveta (Masterl 1981, 564). Skupino sta zasnovala Bogumil Brinšek in Rudolf Badjura, ki sta se začela družiti leta 1906, leta 1908 pa sta »... že imela okrog sebe družbo mladih ljudi, ki so si nadedli ime drenovci in prirejali poletne in zimske izlete v Kamniške planine, gojili alpinistiko in smučanje, se pečali s fotografiranjem in proučevali kraški svet in njegove pojave ...« (Brilej 1952, 42). Poleg Brinška in Badjure so bili drenovci še Jože Kunaver, Pavel Kunaver, Ivan Tavčar, Josip Cerk,

BOGUMIL BRINŠEK

Slika 8: »Zima v kamniških planinah. 1 Vrh Korena; 2 Kamniški vrh nad Bistričico; 3 Zameti na Krvavcu; 4 Kamniška koča S. P. D. s Kamniškega sedla; 5 Zasnežena pastirska bajta v Klinu (l. 1909) pod Kamniškim sedlom; 6 Pogled z Velikega Zvoha na Korensko planoto in Kamniško sedlo; 7 Snežna streha na Korenu; 8 Motiv iz jarka pod Kriško planino« (Dom in svet 1911, 72).

Ivan Michler, Ivan Kovač, Albin Hrovatin, Stanko Ribnikar in še nekateri; družbo je sestavljalo približno 14 članov.

»Med tem časom pa sem spoznal svojega tovariša Bogumila Brinška, praktikanta pri Finančni direkciji v Ljubljani. Ne spominjam se več dobro, kdo mi je naročil, naj bom ta in ta večer v bivši Narodni kavarni nasproti Univerzi, kjer naj čakam, da me seznanijo z Bogumilom Brinškom. Sešla sva se, on kot Kraševc iz Ilirske Bistrice vnet jamar, jaz pa kot turist hribovec. Naglo sva se spoznala oba kot romantika in povsem podobni harmonični duši. V kavarnah in gostilnah se nisva v Ljubljani več shajala, pač pa po največ v njegovem stanovanju v Šiški, kjer je imel poleg spalnice eno sobico kuhinjo urejeno kot skromno fotografsko temnico. In prav takega, namreč amaterja fotografa sem potreboval in mi je prišel prav kot nalašč in o pravem času! Postala sva nerazdružljiva prijatelja vse do mobilizacije v prvi svetovni vojni [Brinšek je septembra 1914 padel na južnem bojišču pri Mostarju] in zvesta tovariša v poznejših izletih. On me je učil fotografirati, jaz njega smučati, pa o tem kasneje.« Tako se Badjura v svoji biografiji spominja prvega leta po prihodu iz Prage (avtobiografija Badjura Rudolf).

Idejno vodilo drenovstva je bilo osvojiti slovenske gore pred nemškimi alpinisti, s čimer so skušali preprečiti ponemčevanje imen slovenskih gor. Eno od vodil drenovcev je bilo tudi osvajanje gora pozimi; takrat zimski vzponi namreč niso bili v navadi. Brinšek in Badjura sta se 24. februarja 1907 povzpela na vrh Sv. Ahaca, 30. marca istega leta je sledil njun vzpon na Snežnik, 4. in 5. januarja 1908 pa na Kamniško sedlo. Turo na Snežnik je Badjura opisal takole: »Prišlo je novo leto 1907. Obvezna dopol-

FOTOTEKANUK

Slika 9: Rudolf Badjura (prvi z leve) v »alpinistični« družbi.

danska služba ob nedeljah in praznikih v pisarni mi ni dala miru, slutil sem, da moja natura tega dolgo ne bo prenašala in težko sem to mesec za mescem prestajal. Večerni vlak naju je odpeljal v Št. Peter na Krasu, kjer sva izstopila okrog pol polnoči. Snega tu ni bilo. Urno sva jo ubrala skoz Zagorje in Knežak in Koritnice po cesti. Vse je bilo v spokojni noči in cesta prazna, le čuki so skovikali, po vaseh nobenega človeka ni bilo na spregled ... Menda sva jo umerila čez Veliki Javor, kjer je Bogo posnel prvo sliko Loškega Snežnika, nato pa spet kar naravnost ter naposled po klancu proti vrhuncu in kraj roba do triangulacijske koze. Na robu malo pod vrhom je posnel Bogo zanimivo sliko severnega vrhnjega roba L. Snežnika, ki je kazal v svojih plasteh značilno sliko, kako je naletaval sneg in se nalagal ob raznih metežih, na vrhu pa sva drug drugega fotografirala ob triangulacijski kozi. ... Kakor je šlo dopoldan imenitno po srenu navkreber, tako neprijetno sva – neizkušena zimska ganukadca (garovca) – gazila in gazila ter se pri vsakem koraku kljub krpljam ugrezala v debeli otajani sneg in vlačila nogi korak za korakom z vedno večjo muko po dolgi poti do Leskove doline in okrog 17^h šele sva se privlekla, v pravem pomenu, besede vsa izmučena do tamošnje gostilne» (avtobiografija Badjura Rudolf).

Takrat sta bila še sama na turah, najpogosteje sta se odpravila na Krvavec ali v Kamniško Bistrico. »Navadno sva odhajala z večernim kamniškim vlakom v Kamnik, od tod pa zvečer dalje čez Sidraž in Jagošče k Nacetu pri Sv. Ambrožu, kamor sva dospela približno okrog enih ponoči. Tu sva si kuhala čaj, nato pa poglela na klopeh okrog peči. Zgodaj zjutraj pa sva nadaljevala pot čez Krvavec in Vel. Zvoh ali pa skoz Huda vrata čez Žvandarno na planino Kóren ter dalje na Košutino ali čez Korénski vrh desno na Kompotelo ali na levo proti Dolgi njivi na Kokrski greben ali skoz Kalška vrata na Kalce itd. Včasih sva jo ubrala iz Kamnika tudi čez planino Osredok in skoz Koprivnico na vrh Kriškega dola in dalje kakor zgoraj ali pa naravnost v Bistriško dolino« (avtobiografija Badjura Rudolf).

V letih 1908–1910 so se Badjuri in Brinšku priključili preostali drenovci, ki so pred tem že skupaj zahajali v gore in imeli za seboj vzpone na Triglav, Stol in druge vrhove. Glede nastanka imena skupine imamo sta razlagi. Po prvi so se v dren poimenovali poleti 1910, ko je novonastalo planinsko tovarišijo Bogumil Brinšek povabil na dokaj zahtevno plezalno turo na Zeleniške špice. Takrat naj bi vselej šegavi Brinšek, zadovoljen zaradi več podobnih uspešnih tur, posredno pohvalil zbrano plezalno družino tako, da je vzkliknil: »Pa smo le dren!« (Masterl 1981, 564). Badjura pa v svojih spominih govori drugače: »... O Drenu so pisali že mnogi, toda večinoma pristransko in izkrivljeno. Ime naše tovarišije Dren je vzniklo že februarja ali marca 1908, in sicer takole: 'Ta čas, neke nedelje sva bila v Kamniški Bistrici in sva iskala onkraj Próšeka Matevža ali Miho Uršiča, originalnega drvarja, gonjača s skravžljanimi lasmi. Pri tem sva naletela na prvi cvetoči grm 'dren'. Utrgal sem ga in pri tem pripomnil Brinšku: 'Dren, to bo simbol naše tovarišije – trdo žilavo, tudi pozimi cvetoče drevo!' Na poznejših skupnih izletih v gore, prigorje Grintovec je bilo na mojo iniciativo potem brez posebnih komedij ime 'Dren' sprejeto in prišlo v navado ...« (avtobiografija Badjura Rudolf).

Drenovci so brez vodnikov in po večini brez plezalnih pripomočkov izvedli pomembne vzpone v Kamniško-Savinjskih Alpah, že prej omenjeno prečenje Zeleniških špic, vzpon čez Hudi Prask v Mrzli gori, plezanje grebena Skuta–Rinke, prvenstveno smer v zahodnem ostenju Planjave, danes imenovano Brinškov kamin (Brilej 1952, 43), v Julijskih Alpah so na primer leta 1911, takrat že brez Badjure, preplezali Slovensko smer v severni steni Triglava (Mikša in Golob 2013, 23), kar je bil peti slovenski vzpon v Triglavu: »... Ob polnoči smo se sčakali v Šiški. Sedli smo na kolesa in oddrčali proti Gorenjski. Na marsikaterem klancu smo pihali navzgor in vlekli železne konjiče za ušesa, a na mnogih so nas ti ponešli navzdol z brzino, da je žvižgalo mimo ušes in da so ugasovale svetilke. Že je bilo jutro, ko smo vstopili v Mojstrani pri Šmercu. Sumljivo so nas gledali v naši obnošeni plezalni obleki in s 'copatami' na nogah. Črevlje in cepine nam je namreč neki prijatelj pripeljal z devetim vlakom za nami ...« se poti iz Ljubljane v dolino Vrat pod Triglavom spominja Pavel Kunaver (Kunaver 1912, 29).

Drenovci so s svojim poznavanjem plezalne in vrvne tehnike ter z opremo, ki jim je bila na voljo, obvladali skalno plezanje do III. težavnostne stopnje. Pozimi so večino njihovih plezalnih podvigov predstavljali lahki vzponi v sredogorju. Po Snežniku, Kompoteli in vzponu na Kamniško sedlo so pozimi pristopili še na vrh Krvavca in Veliki Zvoh, pozimi leta 1911 pa še na Grintovec in konec istega leta tudi

na zasneženi vrh Triglava (Masterl 1981, 564). O gorskih spremembah pozimi oziroma razliki med poletnim in zimskim obiskom gora je Rudolf Badjura na predavanjih rad dejal: »... *Kaj je na primer Krvavčev vrh sam ob sebi? Nekaj bomo poraslih skal, sivih in rdečih – nekaj čisto navadnega – in kaj zložno ga je spraviti podse. Nobeni dami se ni treba ustrašiti njegovih strmin. A glej ga šmenta pozimi! Da, to je vse kaj drugega. Kako se mu napno strmine posebno proti vrhu, čez katerega visi še posebna streha in daleč v prazno segajoči snežni rilci ...*« (Masterl 1981, 563–564).

Slovenski alpinizem je takrat še močno zaostajal za razvojem v drugih predelih Alp. Najboljši plezalci v Apneniških Alpah so namreč že pred 1. svetovno vojno dosegli V. težavnostno stopnjo po Dülferjevi lestevici. Lestevica, imenovana po nemškem plezalcu Hansu Dülferju, je bila v veljavi do dvajsetih let prejšnjega stoletja. Imela je pet stopenj – pet je pomenilo skrajno težko. Ocene so bile opisne: prva stopnja, druga stopnja itd. Pozneje so to Dülferjevo lestvico poimenovali v münchensko lestvico, saj se je veliko plezalcev sklicevalo nanjo (Mikša in Golob 2013, 28).

Tudi takrat najtežji smeri v slovenskih gorah, Nemški smeri v Triglavski severni steni (ocena IV. plezalne stopnje), ki jo je leta 1906 preplezala avstrijska naveza, naš alpinizem še ni bil kos (Mikša in Golob 2013, 23).

Do začetka dvajsetih let prejšnjega stoletja so slovenski alpinisti plezali brez klinov, čeprav so v tem času tuji alpinisti že uporabljali kline tudi v slovenskih gorah. Kline je uporabljala tudi avstrijska naveza Domenigg – König – Reinl pri prvem vzponu v Triglavski severni steni leta 1906 (Reinl 1979, 282). Slovenski plezalci so za plezanje najprej uporabljali železne kavlje brez ušesa, prek katerih so preprosto zatakneli ali zavezali vrvi, ter kline obročkarje. Že po nekaj letih so nepraktične obročkarje skoraj popolnoma nadomestili ploski klini z ušesom, skozi katerega je bilo mogoče vpeti vponko. Drenovci so vedeli, da tuji alpinisti pri zahtevnih plezalnih vzponih uporabljajo kline, vendar jih sami pri plezanju niso uporabljali. Edina dokumentirana uporaba klina pri slovenskih alpinistih pred prvo svetovno vojno sega v leto 1911, ko je drenovec Pavel Kunaver pri ponovitvi Slovenske smeri v Triglavski severni steni uporabil klin za perilo (Kunaver 1912, 29).

FOTOTEKA SLOVENSKEGA PLANINSKEGA MUZEJA

Slika 10: S smučmi na Veliki planini (Rudolf Badjura na sliki desno), v ozadju Grintovci.

Pred prvo svetovno vojno je bila plezalna tehnika slovenskih alpinistov preprosta. Znano jim je bilo načelo treh opornih točk. Poznali so gvozdenje v počeh in kaminsko plezanje. Uporabljali so torej način plezanja, ki je človeku prirojen brez učenja, o plezalni tehniki pa je pozneje Pavel Kunaver za plezanje širših počki predlagal gvozdenje celega telesa ali delov telesa, za plezanje ožjih počki pa gvozdenje dlani in stopal (Kunaver 1921, 84). Pri plezanju v plateg so se slovenski alpinisti na prehodu iz 19. v 20. stoletje stiskali ob steno: »... Česar večkrat ne da niti roka niti noga, namreč popolne varnosti, to da v zvezi z udi dobro uporabljena ploščina telesa. Na skalo oprto telo se oprime vseh robov in jamic tako tesno, da se je za polovico laže obdržati na težavnih mestih. Seveda v trenutku, ko se hribolazec potegne navzgor, se telo ne sme drsati po skali; pač pa služi takoj v naslednjem trenutku, ko telo počiva in se roka izteza po novem oprimku, adhezija, kakor se imenuje ta sprjetost med obleko in skalo, prav izborna ...« (Kunaver 1921, 84). Pred sistematično uporabo klinov za varovanje so bila varovališča zgolj večje ali manjše police in lope v steni, kamor se je varujoči usedel in uprl z nogami. Drenovci in prvi skalaši niso poznali učinkovitih tehnik varovanja soplezalca. Vrv so preprosto podajali ali povzemali z rokami. Učinkovitost varovanja so skušali povečati s tem, da so vrv, ki je tekla skozi dlan, ovili okrog lakti ali pa so jo speljali čez upognjeno koleno (Kunaver 1921, 90).

3.4 BADJURA – (TURNI) SMUČAR, JAMARIN FOTOAMATER

Drenovci so bili tudi pionirji visokogorskega smučanja pri nas, saj so do tedaj redki planinci, ki so pozimi zahajali v gore, pri hoji v snegu uporabljali le okorne krplje (Košir 1960, 37). Pri hoji v gore je bilo zato njihovo geslo, da te ne smejo poznati samo poletne sezone. Obiskovali so jih tudi tedaj, ko jim je zima nadelala novo, prej mnogim neznano podobo.

Na enem izmed zimskih izletov drenovcev je bil udeležen tudi Badjurov prijatelj Branimir Gusić, ki se spominja, kako so domačini pod gorami sprejemali to redko in nenavadno zimsko planinsko dejavnost: »Spominjam se, kako smo nekoč v Stahovici po vrnitvi s Krvavca morali bežati pred domačini, ki

BOGUMIL BRINŠEK, FOTOTEKA NUK

Slika 11: Rudolf Badjura na Svetem Ahacu pri Turjaku.

so nas preganjali, češ da se pozimi podajamo na smučeh v planino in se s tem lahkomišlno izpostavljamo nevarnostim gorske zime» (Gusić 1971, 405).

Med letoma 1907 in 1910 so drenovci za gorske vzpone še vedno uporabljali preprosto planinsko opremo, tako poletno kot zimsko, leta 1910 pa so hojo s krpljami nadomestile smuči. Na mnogih slikah iz tistih časov, ki prikazujejo zimske pohode drenovcev na Veliko planino, Kamniško sedlo, Kravec, Košuto, Mokrico in drugam, vidimo Badjuro sprva s krpljami in derezami, a kmalu tudi že na smučeh.

Leto 1910 pomeni mejnik v tradiciji visokogorskega turnega smučanja, saj je takrat Rudolf Badjura svoje somišljenike in sočlane navdušil za nakup tako imenovanih Zdarskyjevih smuči z eno palico in postal smučarski vaditelj drenovcev (Masterl 1981, 564). Drenovci smučarji so bili poleg Badjure še: Jože (Josip) in Pavel Kunaver, Ivan Tavčar in Ivan Kovač. Razen Badjure so bili vsi smučarji samouki. Sprva so smučali le na položnejših smučiščih v dolini. S pridobljenim znanjem so se postopoma selili s hribovskih smučišč vse višje, na čedalje zahtevnejša visokogorska smučišča v Kamniško-Savinjskih Alpah. Prav drenovci so odkrili primernost Velike planine, Kravca, Kržišča in Kriške planine za alpsko turno smučanje (Masterl 1981, 564).

Marca leta 1910 sta Badjura in Kunaver kot prva s smučmi osvojila vrh Kravca in Velikega Zvoha, Brinšek pa ju je spremljal z derezami in krpljami, saj mu je takšna oprema omogočala lažje fotografiranje. Nazaj grede so stavili, kdo bo s Kravca hitreje pri Kriški koči, smučarja ali pešec. Stavo je dobil Brinšek, ki se je kar sede, drseč na pelerini, spustil po snegu naravnost v Kriški dol. Prav na tej, za slovensko smučanje in alpinizem prelomni turi so nastali tudi Brinškovi fotografski posnetki (Masterl 1981, 564).

Leta 1910 se je dejavnost drenovcev in med njimi tudi Badjure razširila še na raziskovanje kraškega podzemlja, in sicer pod vodstvom Josipa Cerka. S tem so postali predhodniki in ustanovitelji poznejšega Društva za raziskovanje jam, ki je bilo ustanovljeno leta 1910 (Kunaver 1960, 6–11.) Zelo pomembno je tudi fotoamatersko delo drenovcev, ki so pri nas prvi začeli resno preučevati probleme

FOTOTEKA SLOVENSKEGA PLANINSKEGA MUZEJA

Slika 12: Drenovci v kraških jamah.

BOGUMIL BRINŠEK, FOTOTEKA NUK

Slika 13: Rudolf Badjura (prvi z leve) skupaj z domačini pred Podpeško jamo.

FOTOTEKA NUK

Slika 14: Rudolf Badjura (drugi z desne).

FOTOTEKA NUK

Slika 15: Rudolf Badjura (v sredini na desni strani) v meščanski družbi; na njegovi desni sedi Jože (Josip) Kunaver.

umetniške gorske fotografije ter v SPD, katerega člani so po večini bili, ustanovili fotoamaterski odsek. Leta 1908 sta Brinšek in Badjura prvič skupaj razstavljala planinske fotografije.

V Planinskem vestniku so leta 1908 zapisali: »*Jako marljiva amaterja Badjura in Brinšek sta razstavila veliko zbirko planinskih slik. Izmed teh so nas zanimale posebno one iz pogorja Košutine, Krvavca, katere smo sedaj prvikrat imeli priliko občudovati po fotografijah*« (Tekmovalna razstava slik 1908, 11). Prvo predavanje o zimi v planinah, ki ga je Rudolf Badjura imel v Mestnem domu v Ljubljani 11. januarja 1910, je spremljalo 70 skioptičnih slik [projiciranje pobarvanih slik, narisanih na steklo]. »... *Dvorana je bila nabito polna! Ko sem bral svoj opis in prikazal ter tolmačil slike, se je ob vsaki novi sliki slišal navdušeni – ah iz občinstva, ki zimskih slik naših gora sploh še nikdar niso videli ...*« se predavanja spominja Badjura (avtobiografija Badjura Rudolf). Planinska predavanja so drenovci nadaljevali tudi v poznejših letih, Planinski vestnik je o njih redno poročal. Med bolj obsežnimi novicami je bila tista iz leta 1913 o predavanju Badjura in Pavla Kunaverja o »... *najzanimivejših partijah iz Kamniških planin, Karavank in Julijskih Alp ...*« (Skioptičen večer ... 1913, 77).

Badjura se je v naslednjih letih od Drena oddaljil. Dren se je zadnjič sestal za božič leta 1913 na Veliki planini (Masterl 1981, 565).

4 PO SMUČINI SPOZNAŠ KRMARJA

Prve smuči so Rudolf Badjura, brata Jože in Pavle Kunaver ter Ivan Tavčar okrog leta 1910 naročili iz Avstro-Ogrske. Bogomil Brinšek, ki je bil tudi član drenovcev pa ni smučal, temveč vestno fotografiral pogumne smučarje. Številne odlične fotografije je posnel tudi Jože Kunaver in jih med letoma 1920 in 1923 objavljaval v tedniku Sport (Jeločnik 1969, 44).

Med 1. in 12. januarjem 1914 je Kranjska deželna zveza za tujski promet v Bohinju organizirala smučarski tečaj za dvanajst gozdarjev, lovcev in pooblaščenih vodnikov Slovenskega planinskega društva. Trije Bohinjci ter devet tečajnikov iz Kranjske Gore in Mojstrane je vadilo pod vodstvom Rudolfa Badjure. Tečaj je potekal podobno, kot ga je za civiliste leta 1913 v Bohinju z dovoljenjem avstro-ogrskih vojaških oblasti kornega poveljstva v Gradcu vodil poročnik Julius Ringel. Zaradi boleznih Ringla je pozneje vodenje tečaja prevzel Emil Schescherko. Po zaključenem tečaju je bila za tečajnike organizirana smukaška tekma (Batagelj 2009a, 130–131 in 158).

Naslednji tečaj je Badjura vodil od 15. do 30. januarja istega leta. Namenjen je bil znanim in bogatim ljubljanskim meščanom. Tečajniki so smučali na Livadi v Tivoliju, samo 500 metrov od mestnega središča, tik pod *Francoskimi šancami*, kot so imenovali široko pot, ki je vodila v breg proti Rožniku. Iz Badjurove beležnice je razbrati, da se ga je udeleževalo več kot 50 smučarjev, eni redno, drugi priložnostno. Učitelj je že uporabljal dve smučarski palici, medtem ko so tečajniki uporabljali le en kolec, kot je učil Mathias Zdarsky (lilienfeldska alpska tehnika). Dame so smučale v krilih, kot je tedaj velevalo športno pravilo poudarjanja ženskosti (Guček 1998; Guček 2004, 103).

Naslednja smučarska tečaja je Badjura vodil okrog Božiča v letih 1917 in 1918, leta 1920 pa je vodil nedeljske smučarske tečaje v Ljubljani. Od 1. do 15. januarja 1921 je bil v Bohinju organiziran *Prvi redni jugoslovanski smuški tečaj*, ki so se ga udeležili smučarji iz Slovenije, Hrvaške in Srbije. *Drugi redni jugoslovanski smuški tečaj* je potekal od 6. do 14. januarja 1924 v Bohinju (Gorec 1945, 34).

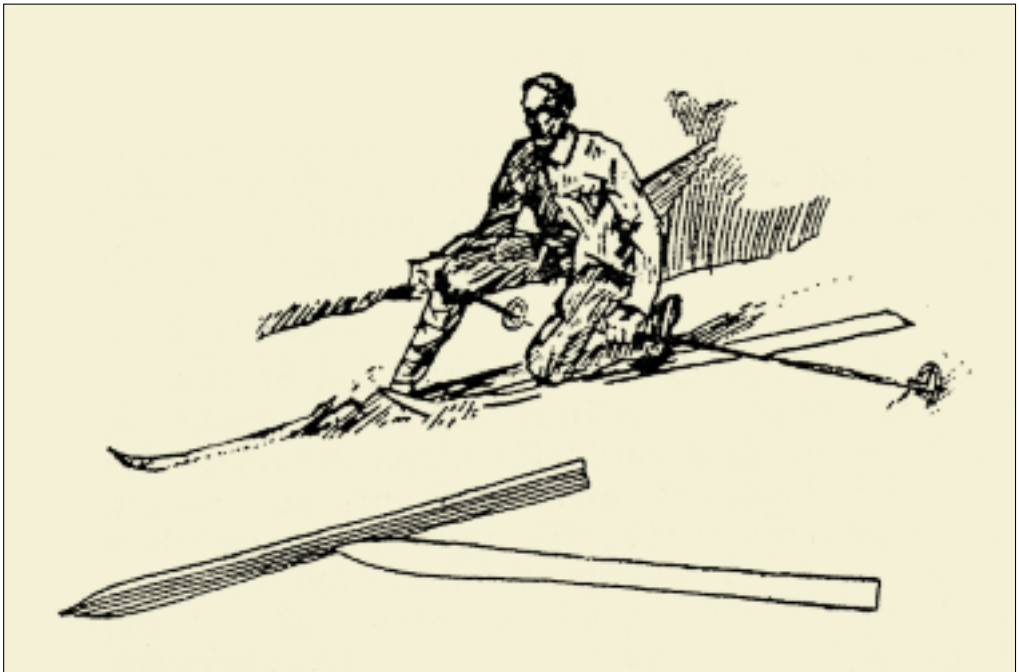
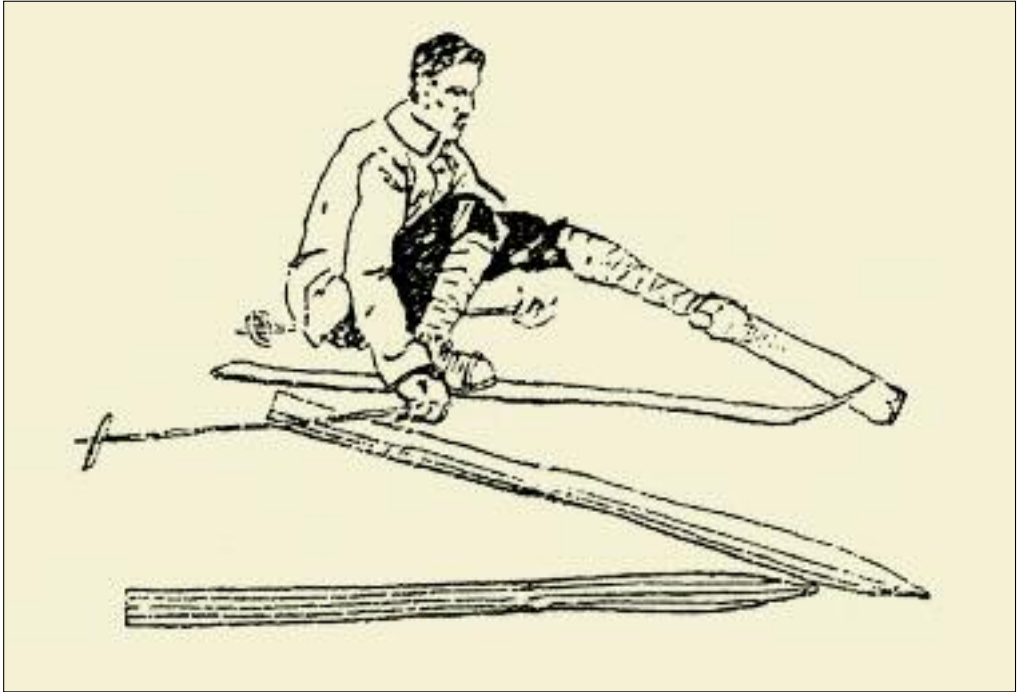
Za organiziranje smučarskih tečajev po 1. svetovni vojni se je zdel Badjuri najbolj primeren kraj *Slovenski Davos* (Guček 1970), tudi *Bohinj-slovenska Švica* in *jugoslovanski Davos* (Batagelj 2009a, 152; Batagelj 2009b, 248), kot so smučarski navdušenci radi rekli Bohinju. Naravne danosti ravnin in ne prestrmih pobočij so bile kot naročene za uvajanje v smučarske veščine. Hotel Markeš in turistične sobe pri zasebnikih so nudili dokaj udobno prenočevanje. Tečajniki so se učili osnov smučarske tehnike, še največ na Senožetih v bližini Bohinjske Bistrice (Batagelj 2009b, 248). Številni izleti na smučeh so jih prisilili v praktično rabo naučenih prvin; na turah so namreč morali premagovati vzpone, spuste in se izogibati naravnim oviram. Na poti so prečili tudi enostavne lesene plotove in zamrznjene potoke (Badjura 1924b).

Jugoslovanska zimskošportna zveza (JZŠZ) z generalnim tajnikom Josom Gorcem je že kmalu po ustanovitvi spoznala, da brez učiteljev smučanja med navdušenci bele opojnosti ne bo napredka. Najlažje je bilo prodreti v vojsko. Rudolf Badjura je pripravil gradiva za poučevanje smučanja vojakov. Prvi smučarski tečaj vojakov Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev je bil verjetno v zimi 1924–1925 v Zgornejavski dolini. V arhivih namreč obstajajo fotografije vojakov na smučeh v Podkorenu. Na koncu so vojaki tekmovali v teku na smučeh. Na tem tečaju je smučanje poučeval Ciril Žižek. Pozneje je organizacijo vojaških tečajev prevzel stotnik Karel Tauber, ki je služboval v kasarni v Škofji Loki. Njegov program je bil močno razširjen, tudi s smučarskimi turami v Julijske Alpe, med drugim celo na Kredarico. Karel Tauber je bil tudi učitelj smučanja in tesen sodelavec odbornikov JZŠZ, še posebno Josa Gorca (Batagelj 2009b, 414).

Odborniki JZŠZ so se strinjali, da lahko smučarske veščine poučujejo le dobro izurjeni smučarji, ki so imeli pedagoško znanje, poznali teoretične osnove in zgodovino smučanja ter bili veščič smučarske prakse. Te so leta 1925 vključili v *Zbor nastavnikov*, med njimi po vsej verjetnosti tudi Ivana Tavčarja, Staneta Pelana, Cirila Žižka, stotnika Karla Tauberja in druge. Med njimi pa ni bilo Rudolfa Badjure, ker je tedaj že prišel navzkriž z JZŠZ in leta 1924 iz nje tudi izstopil (Guček 1970 po pripovedovanju Josa Gorca). Badjura namreč ni bil zagovornik vrhunskega tekmovalnega smučanja, temveč le smučanja in tekmovalnja za zabavo z merjenjem moči, po načelu norveškega *idraeta*. V Srednji Evropi so ta pojem enostavno prevedli v šport.

Slika 17: Plužni položaj smuči, začetek alpske tehnike (Zdarsky 1911, 76).

Slika 18: Nordijsko-alpinska tehnika, ki jo je zagovarjal tudi Rudolf Badjura (Bilgeri 1922, 27).

Idraet pa v osnovi pomeni sposobnost gibanja na smučeh v neokrnjeni naravi, kot dokaz moči, možatosti in žilavosti, kar so včasih merili tudi na neke vrstah tekmovanjih (Allen 1993, 10–11). Badjura je bil še posebno užaljen, ko se je sprl s takrat najboljšimi smučarji, ki so trdili, da je na smučeh mogoče priti iz Podkorena v Planico po bližnjici s prečanjem pobočja, ne le po dolinskem dnu. Za preizkus so se odpravili ločeno na pot in ko je Badjura prišel v Planico, ga je tam že pričakala skupina preostalih smučarjev (Guček 1970 po pripovedovanju Josa Gorca).

V knjigi *Smučar s podnaslovom Smuška teorija in praksa za začetnike in izvežbane*, ki jo je Badjura napisal leta 1924 in velja za prvi slovenski smučarski priročnik, se je oprl na Mathiasa Zdarskega, predvsem pa na poročnika Georga Bilgerija, ki sta napisala številne dopolnjene knjige o alpski tehniki smučanja. Medtem ko je Zdarsky zagovarjal alpsko (plužno tehniko) in uporabo zgolj enega kolca, je Bilgeri izkazoval navdušenje nad nordijsko-alpinsko tehniko, pri kateri gre za kombinacijo telemarka, na strmejših predelih pa za alpsko (plužno) tehniko ter uporabo sestavljivega kolca, ki ga je bilo moč

Vaja. Plužni závor na levo! (Breg na desno roko – slika 41).

Pri vajanem krmarju opazimo pri plužnem závoru samo 2 glavni značilni fazi: *z a č e t e k* z levo in *z a k l j u č e k* z desno oporo. Novinca pa je koristno poučiti, da sestavlja ta závor ali ta ovinek pravzaprav 5 *r a z l i č n i h f a z*, ki se vrste brez presledka druga za drugo. Te posamezne *f a z e* so: 1. uvodni smuk poševno navzdol v normalni drži – 2. prehod v levo oporo – 3. prehod v popolni plug – 4. prehod v desno oporo (glavna zavora) – 5. prehod v normalno držo.

Vaja: 1. Smukni na lahno *p o š e v n o* navzdol. Krmarica desna, na ozko! *Teža bolj na levi*, život pokonci! – 2. Še preden hočeš zakrmiti, *zaustavi* nekoliko brzino (*l e v o p e t o v e n!*), opri se dobro *n a l e v o*, a ne sunkoma, hipno, temveč »crescendo« ravno toliko, da se ne ustaviš in te ne zanese na desno, vodoravno vprek. – 3. Ko si tako zavrl, se ne ustaviš in imaš domalega vso težo skoro na zavornici (leva), obrni se z gornjim životom v *l e v o*, nagni se naprej ter začni *s u k a t i* in obremenjevati vedno bolj *d e s n o*, dosedaj razbremenjeno smučko. *Desno peto ven! Ploskoma!* Za hip – sredi ovinka – nastane faza, ko si nagnjen naravnost, navpik na strmino navzdol v pravilnem plugu. *Rilčke skupaj! Pete narazen!* Ne prekrižati! *P l o s k o m a e n a k o m e r n o o p r t n a s m u č k e* in *naprej nagnjen!* – 4. V tem hipu zapiči *l e v i* kolec na znotraj in spodaj, nagni se in *prenesi vso težo na spodnjo smučko* (desno peto ven, *potisni!*) in *krepko zavri* – ako treba, nagneš smučko nekoliko na notranji rob – hkrati pa pritegni popolnoma *razbremenjeno levo, zgornjo smučko ali ploskoma ali v zraku k zavornici.* – 5. Po končanem závoru se *vzravnaš pokonci* in smukneš v normalnem teku *na ozko* (krmarica leva!) dalje, se ustaviš in zakrvari zopet v nasprotno stran.

Slika 19: Primer opisa vaje Plužni závor (Badjura 1924b, 52–53). Opombi: 1. avtor omenja kolec, čeprav je že uporabljal dve palici, kar je razvidno iz skic, uporabil je torej svoj starejši opis, ko je še smučal z enim kolcem; 2. zavornica je izplužena smučka).

razstaviti na dve smučarski palici (Zdarsky 1911, 5–6; Bilgeri 1922, 26–28). Nordijsko-alpinska tehnika je bila pri srcu tudi Rudolfu Badjuri, ker jo je že pred 1. svetovno vojno okusil na vojaških tečajih (Bategelj 2009b, 130–131).

Badjura je v svoji knjigi temeljito obdelal smučarsko opremo, smučarske maže, vrste snega, opremo za turno smučanje in drugo. Posebno pozornost je namenil smučarskemu življenju in disciplini. Smučarje je skušal usmerjati, da ne bi počeli česa, kar ne bi bilo všečno tistim, katerim so bili nezaželeni in neprijetni. Pomemben delež v knjigi je namenil tudi smučarski terminologiji. Šolo smučanja je razdelil na *osnovne vaje* z osnovami položaja smučarja, hoje in teka po ravnem svetu, obrata na mestu, smuka naravnost, drsalnega koraka in premagovanja plotov, vzponskega koraka, načinov padanja in vstajanja ter na *umetno smučanje* z bolj zahtevnimi smučarskimi prvini, kot so pluzenje, pluzni zavoj in lok, kristijanija, telemark, vijuge (navezovanje zavojev), terenski skoki in skoki na manjši naravni skalnici. Avtor v knjigi opisuje tudi vleko na smučeh s konjem (norveško *skijøring*). Poleg natančnih opisov končne oblike smučarske prvine bralca seznanj s številnimi pomožnimi vajami (primer slika 19), ki mu pomagajo, da postopno, od prvega poskusa do vedno zahtevnejših vaj, doseže končno prvino, na primer zavoj. Vsakemu opisu vaje sledijo predstavitve najpogostejših napak in predlogi za njihovo odpravo (Badjura 1924b, 33–61).

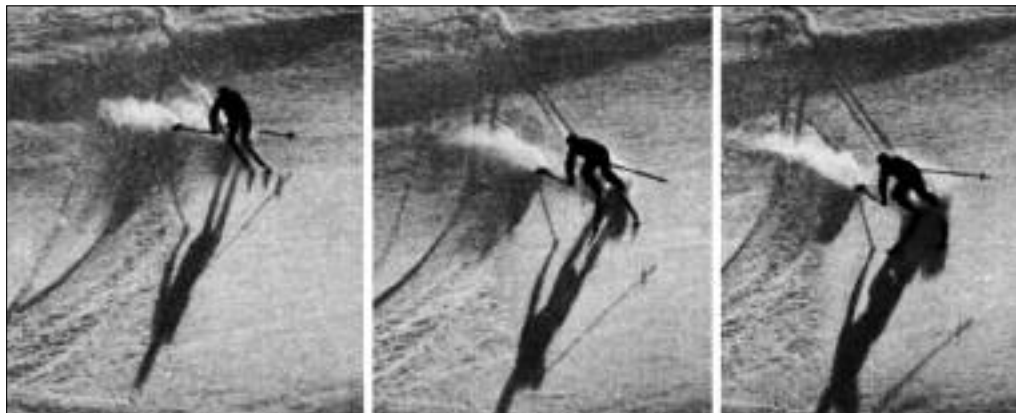
Vse vaje in končne like je bilo treba izvajati obojestransko, levo in desno, kar je Badjura zelo natančno opisal. Trudil se je tudi, da je vse nemške izraze poslovenil, pri čemer se je oprl na bloško ljudsko terminologijo iz 19. in 20. stoletja. Naslovnico knjige in skice je prispeval Josip Vokač iz Maribora, fotografije pa Bogo Brinšek, Ivan Tavčar, Jože Kunaver in Janko Ravnik.

Georg Bilgeri je v svojih knjigah opisoval tudi zmanjševanje hitrosti med spusti z razenjem konic smučarskih palic po snegu ali z jahanjem palic, kar je Badjura izpustil, in kot napredno za zmanjševanje hitrosti svetoval pluzenje ali kratke pluzne zavoje. Bilgeri je naredil tudi program za sedemdnevni smučarski tečaj, ki naj bi smučarja pripravil za krajše izlete na smučeh po ravnem, na vzpone po pobočjih in spuste v dolino (Bilgeri 1922, 61–66).

Prišlo pa je tudi obdobje, ko je sicer napredno pišočega smučarja pregazil čas. Temu se ni izognil niti Rudolf Badjura, ki je po letu 1924 še vedno vztrajal pri pionirskih osnovah nordijsko-alpinske tehnike.

Hannes Schneider iz kraja Sankt Anton am Arlberg pa je tedaj že naredil korak naprej s tako imenovano arlberško tehniko alpskega smučanja, pri kateri se je smučar gibal med razbremenitvijo in obremenitvijo (gor–dol), njegov osnovni položaj pa je bil v srednji preži z upognjenimi koleni (nemško *Hocke*), kar je iz pluzne tehnike vodilo v paralelne in škarjaste zavoje (Frank in Schneider 1925).

Na podlagi bogatih smučarskih izkušenj je Rudolf Badjura trdil, da je smučina tista, po kateri je moč spoznati, kako izkušen je smučar oziroma »*krmar*«, kot mu je rekel.

Slika 20: Arlberška tehnika smučanja, ki je Rudolf Badjura ni osvojil (Frank in Schneider 1925).

5 SLOVENSKA SMUČARSKA TERMINOLOGIJA

Kako naravno okolje vpliva na človeka, je več ali manj neugotovljivo dejstvo. Psihološke teorije se temu ne posvečajo, ker jih bolj zanimata človek kot sociološko bitje v vsakdanjih situacijah in njegovo odzivanje nanje. Prejkone pa na njegovo ravnanje vpliva tudi človekova ujetost v bivalno oziroma naravno okolje. Človek ga opazuje, nezavedno se vpleta v njegovo dojemanje zunanjega sveta, v njegove zaznave, navezave in to sčasoma privede do splošnejših, opaznejših sprememb, kar ima za posledico spremenjeno odzivanje na stvarnost in posledično prinaša razločke v ustaljenih stereotipih.

Splošno podajanje ponazorimo z dokazom, kako se je spreminjal človekov odnos do gora. »... Gore so še v novem veku prostor, zaznamovan z bojaznijo, strahom, v najboljšem primeru z nezanimanjem. Narava je veljala za lepo in prijetno le tam, kjer je bila udomačena ... gore pa so bile povsem zunaj teh idealov, saj so veljale za neoblikovane, nekultivirane ... V take miselne predstave ujeta pojmovanja o gorskem svetu je postopoma curljala želja posameznikov, da bi ta divji in nevarni svet odkrili ...« (Batagelj 2009b, 76). Tako se je zanimanje za gorski svet počasi prebujalo, v teku stoletij od individualnih odkriteljskih podvigov raslo in prešlo do množičnega zanimanja, k čemur je prispevala tudi institucionalizacija planinstva (Batagelj 2009b, 82).

Z zanimanjem za gorski svet se je začel spreminjati tudi odnos do zime, najprej v mestnih okoljih s posameznimi prostočasnimi dejavnostmi zunaj štirih sten, postopoma pa tudi s prikazovanjem podob zime v zaprtih prostorih. Zima in zimska narava je tako začela izgubljati neprijetno nedostopnost, postajala je osvobjiva in občudovana (Batagelj 2009b, 91–93). Navezava na smučanje v tej točki ni naključna. Njegova pojavitev in uveljavitev sta tako organsko zrasi iz spremenjenih pogledov na naravo in težnjo po osebno bolj kakovostnem življenju. Pri tem je smiselno omeniti tudi šport kot tak; v ospredje je prihajal njegov telesnovzgojni namen (skrb za zdravje) (Batagelj 2009b, 94–95).

To je poudarjal tudi Rudolf Badjura: »Glavni cilj vseh športov – zdravje – je vendar največja dobrina, naše najdragocenejše imetje na svetu, zato pazimo nanj v vseh ozirih!« (Badjura 1924b, 16).

V take spremenjene razmere je treba vpeti tudi Badjurova prizadevanja za obuditev priljubljene zime in smučanja. V predgovoru h knjigi Smučar piše: »... Živahno se je razvila v zadnjih tridesetih letih pri nas turiztika. Staro in mlado, mož in žena, vse se rado giblje poletni po naših lepih hribih in dolinah. A ko zapiše burja in zapade sneg, tedaj se kar naenkrat poizgubé vse te mnogobrojne trume iz polj, gozdov in višav – domov za peč. Neverni Tomaž, ki ne veš, da je tudi pozimi prijetno na planinah, ali bi se ne hotel nekoliko premagati? Pusti enkrat mesto, blato, meglo, zakajeno kavarno ..., optaj smučke in hajd z nami na sneg, na sonce!« (Badjura 1924b, 7). Na drugem mestu je povabilo v zimsko naravo nekoliko manj dramatično: »... a danes že raste spoznanje, da so tudi zimski meseci primerni in ugodni za prosto gibanje v prirodi na ledu in snegu ...« (Badjura 1924b, 9). Badjura se je tako z vso silo predal vlogi uveljavitelja smučanja. Naprej z organizacijo smučarskih tečajev, ki jih je sam organiziral in vodil, zavedal pa se je tudi potrebe po smučarski literaturi priročnikih, v katerih bi s pisano besedo preganjali morebitne pomisleke pred novim športom, predvsem pa s številnimi koristnimi napotki pomagali vsem, ki so se za novi šport ogrevali. In to ne samo v praktičnem smislu. S svojim občutkom narodne zavednosti je Badjura uveljavljanje smučanja povezal z domačo besedo, z izvirnim slovenskim izrazjem.

Badjurovo prizadevanje za uveljavitev slovenske smučarske terminologije je dolgotrajno; seže v leto 1914, ko je »... nastala prva zbirka naše smučske terminologije, ki je izšla v dveh podlistkih Slovenskega naroda« (Badjura 1931, 2). Leta 1920 je v nekaj številkih v tedniku Sport objavljaval smučsko izrazje, ki ga je leta 1921 izdal v samostojni knjižici z naslovom *Smučska terminologija*. Druga izdaja je izšla v samozaložbi leta 1931. Leta 1924 je z naslovom *Smučar* izšlo delo, ki je pravi priročnik za smučanje in smučarsko opremo; vsebuje podrobne opise in vsesplošna navodila. Badjura je leta 1956 izdal še tretje delo s področja izrazja z naslovom *Bloško starosvetno smučanje in besedje* ter tako sklenil več kot tri desetletja trajajoče obravnavanje slovenskega smučarskega izrazja.

5.1 SMUŠKA TERMINOLOGIJA (1921)

Izdaja iz leta 1921 se začne z razdelkom o smučarski opremi, v katerem Badjura na prvem mestu obdela izraze za »... sredstva in priprave, ki jih denemo na noge ...«, sledi »ostala smučarska oprema in oprava«. Naslednji razdelek vsebuje izraze o snegu, ta pa se izteka v razdelek o terenu, nakar se spet vrne k izrazom, ki se nanašajo neposredno na smučanje, natančneje na smučarsko tehniko. V zadnjem razdelku so zbrani izrazi o ledu. V prvi izdaji je tako pomensko opisanih 136 izrazov.

V Smuški terminologiji si je avtor za glavni cilj zadal »... pojasniti novincu smučarju turistu najpoglavnejše pojme in izraze, ki jih rabi pri smuškem športu, da se mu ni treba posluževati tujih, grdih spakedrank ...« (Badjura 1921, 3). Iz citata je mogoče razbrati njegov jezikovni nazor, ki temelji na sprejemanju domačega izrazja in odporu proti germanizmu. Ugotavljal je dvojnost tedanje smučarske terminologije – na eni strani domače, na drugi pa tuje, kot kažejo nazorni primeri, po izvoru nemško izrazje. Z današnjega socialnozvrstnega stališča je to nižje pogovorno; avtor ima do njega odklonilen odnos. V nadaljevanju Badjura v več razdelkih obravnava izraze, ob katerih so zapisani »tují, grdí« izrazi: ob »derezníkih« na primer opozarja, naj se ne rabi »gurte«, ob »nahrbtníku« ne »rukzak«, priporoča »podvez« ne »štrumfántlní«. Razdelek z naslovom Smuška tehnika začne z naročilom, v katerem je zapisan izraz ski: »Gíbanje po snegu na smučéh izražámo jáko različno – samo ne 'ski vozítí'.« Namesto tega, »... kí se je žal jáko razpásel ...«, priporoča drsati oziroma drsati se (Badjura 1921, 9).

V Smuški terminologiji iz leta 1921 so registrirani tudi kraji pridobivanja izrazov. Njegov popis smučarskega izrazja tako ne temelji samo na danes priznani metodi o izhajanju iz gradiva in rabe besed, ki je odločilna za njihovo registracijo v zbirkah, pač pa je vire tudi dokumentiral. Geografska območja, ki so kot prvi izrazov navedena v kratkem uvodu v Smuško terminologijo, so: BI – Bloke, Bo – Bohinj, PI – Planina Sv. Križ nad Jesenicami, M – Mojstrana, K – Križka [Kriška] planina, poleg Blok torej Gorenjska. Pri Badjuri so konkretno omenjena narečna območja, od koder so zapisani izrazi. Prizadeval si je za uveljavljanje živega govorjenega jezika, ki izvira in se potrjuje v narečjih. Uvod v Smuško terminologijo je pravi apel k rabi domačega izrazja in zbiranja tega na terenu: »... Držímo se prístne, domače, narodove govorice in kdor čúje in nabere kaj novega, naj objavi v 'Sportu', da čimpreje in še boljé izpopolnimo svoje besedíšče ...« (Badjura 1921, 3). Izraze v Smuški terminologiji ločuje tudi po izvornosti, »prístností«, pri čemer tiste, ki jih je našel na terenu, označi z zvezdico: »Posamezní izrazi so dvojnega izvora: ali prístní, domačí, kí so označeni z *, ali pa zasilne izpeljave píscá in drugi udomačeni izrazi, kí so brez zvezdice« (Badjura 1921, 3). V prvi skupini so torej izrazi, ki imajo že omenjene območne krajšave.

V prvi izdaji Smuške terminologije je Badjura razkril svoj jezikovni nazor, ki se je v njegovih nadaljnjih delih še dodatno izoblikoval. Zavedal se je razslojenosti slovenščine in poudaril sprejemanje besednih enot iz plasti predstavnikov slovenskega podeželja, s čimer je dal sociološki nastavek, ki ga je v izdaji leta 1931 še bolj razvil.

5.2 SMUŠKA TERMINOLOGIJA (1931)

V izdaji iz leta 1931 je Rudolf Badjura obravnava smučarskega izrazja izpopolnil s sociolingvističnimi dejstvi, ki jih prične s pritegnitvijo nacionalno pomembnih dognanj. Že v prvem odstavku omeni starosvetnost slovenskega smučanja, ki se ponaša z dokazi, »... dá je bílo smučárstvo pri nas na Notranjskem razvíto že pred 400 letí ...«. Nato preide na jezikovne posebnosti: »Edíno v naši deželi, na Blokah, to je med Cerknico in Velíkimi Laščami, se je ohráníla žíva, prístno narodna smučárska govorica, domača smuška terminologíja« (Badjura 1931, 1).

V nadaljevanju meni, da slovenski smučarji tega ne cenijo, da prinašajo v govor in pisavo »túj plevel« in da se je »... bohotno razpásla neka posebna smučárska žlobodra ...« (Badjura 1931, 1). Po navedbi nekaj takih neprimernih izrazov in besednih zvez, na primer »ski – vozítí, šús – vozítí, dva smučárja vozíta 200 m visoko strmíno« (Badjura 1931, 1), niza jezikovne položaje in ugotavlja uporabnike;

Slika 21: Bloke.

tega so krivi tisti, ki smučarsko izrazje v svojem vsakdanjem govoru največ rabijo. To so »smučarski učitelji (vaditelji), govorniki, predavatelji in dnevniki, t. s. pravi: pisci sportnih dnevnih vesti, člankov in spisov« (Badjura 1931, 1). Pri tem poudari zlasti publicistiko. Avtor omenja, da je bila priložnost za izboljšavo dana (pri tem verjetno misli na svojo prvo izdajo Smuške terminologije), sadu pa ni, a še zmeraj lahko pomaga »... ta II. pomnožena in izpopolnjena Smuška terminologija ...« (Badjura 1931, 1).

Sledi razdelek Od kod je naša smuška terminologija, v katerem opiše historiat pridobivanja smučarskega izrazja za prvo izdajo Smuške terminologije. Pred »25 leti« je bilo vse nemško, »... n/N/obenega smučarskega izraza nismo še poznali in nismo vedeli, da ima naš jezik samo za smuči kar pet izrazov ...« (Badjura 1931, 4), a avtor je s terenskim paberkovanjem na Blokah in drugod nabral veliko besedja, ki ga je še dopolnjeval in izdal v drugi, dopolnjeni izdaji »smučarskega brusa«. To piše zato, da ne bi kdo dvomil o izvirnosti izrazov v navedenem delu.

Z navedbami informatorjev razkrije tudi konkretne osebe in tako dopolni samo krajevne navedbe v prvi izdaji: »Mnogokaj sem ujel iz ust Naceta pri Sv. Ambrožu, ki so mu plazovi na Krvavcu že nekaj reber polomili, pa tudi iz pripovedovanja Matevža Uršiča v Kamniški Bistrici, Janeza na Planini pri Sv. Križu, Dermiča pod Golicami, Mlekuža pri Sv. Janezu ob Bohinjskem jezeru in mnogih drugih mož po raznih zapuščenih gorskih kotih. Tako pomnožena in z nekaterimi nazivi iz Pleteršnikovega besednjaka izpopolnjena zbirka je bila potem objavljena v listu Sport v zimski sezoni 1920/21; ponatisk te objave je bila I. izdaja Smuške terminologije« (Badjura 1931, 2–3).

Nova izdaja Smuške terminologije pa ni poglobljena samo s sociološkimi dejstvi. Badjura je povečal tudi število obdelanih izrazov in jih sistematiziral v novih razdelkih. V drugi izdaji so posamezne

Tedaj jo je mahnil avtor neko burno zimsko soboto 1912. na Bloke, na klasične snežne poljane slovenskega smučarstva ter zvalil drugi dan po krščanskem nauku sedem bloških očancev-smučarjev na pomenek v tedanjo gostilno "pri Joškovich" v Metläh, tam pod Bloščekom 1039 m.

Že pri prvem litru se je možakom hitro razvezal jezik: "O, drsanje, smučkanje, to je pri nas že stara 'dejgna'! Včasih smo bili bolj 'hudi' na snegu nego sedaj, ko že na drugi svet škilimo."

Da ste jih videli, s kako vnemo so mi svoje stare plohe razkladali in navdušeno pravili: kako plohe cepijo, v kropu pariyo in v krivine devajo; kako še sedaj v debelih zimah čez Resje ali čez Smúkalice na smučéh k maši ali k pogrebu hodijo; kako ženske z mernikom koruze optane v malin drsajo; kako so svoje dni znali naglo zakrmiti okrog dreves in grmov; kako so kot sapa letali po Bloščku in v enem samem gladkem smuku pridrsali do Metlán; kako so po Županščku krmarili in zajce podili po Pogači ter še razne druge povesti o nekdanjih znamenitih metulskih krmarjih, izmed katerih je eden pri skakanju celo bridko smrt storil.

Bila mi je prava radost poslušati te stare krmarje. Kar tekmovali so, kdo bo kaj bolj imenitnega povedal. In tu so stresali besede, tako lepe, domače – kar kresalo se je pristno narodnih, neizumetničenih izrazov, da sem jih komaj dohajal s svinčnikom na papirju.

Slika 22: Izsek iz besedila o iskanju smučarskih izrazov (Badjura 1931, 12).

Slika 23: Metulje na Blokah, kjer je Badjura zbiral izraze za svoja dela.

iztočnice oštevilčene. Uvedel je tudi neko vrsto gnezdenje pri izrazih, ki so besedotvorno povezani. V slovarskem sestavku pod iztočnico smuči tako najdemo že omenjenih pet slovitih sopomenskih izrazov za *smuči*: poleg zadnje omenjenega še *smuke*, *smučé*, *smučke*, *smučice*. Zaporedna številka vključuje tudi »*podgesla*«, nato pa se nadaljuje z iztočnicami v novih alinejah. Tako je oštevilčenih 500 izrazov. Kot je opazno, se je glede na prvo izdajo število iztočnic povečalo skoraj za trikrat.

Tudi druga izdaja ima izraze uvrščene v posamezne razdelke. Prvi zajema izraze z naslovom *Smučarska i.[n] dr.[uga] snežniška oprema*, sledi razdelek »*Obleka, obutal [obutev] i.[n] dr.[ugo]*«, nato pa o padavinah.

Badjura izraz *snežnik* utemeljuje: »... *Ob tej priliki naj opozorimo še na en lep, domač izraz snežniki, ki ga sicer tolikokrat čujemo med narodom, a ga mestni, šolani ljudje zanemarjajo v govoru in pisavi ali sploh ne poznajo in zato uporabljajo dobeseđen nemški prevod 'visokoalpski' in 'visokoalpinski' (hochalpin); odtod ona smučarska iznajdba: 'visokoalpska vožnja', 'visokoturska tehnika' – Uporabljamo torej: snežniška oprema, snežniške ture, tečaji itd ...*« (Badjura 1931, 12). Izraz *teren* iz prve izdaje je zamenjal z izrazom *smuški svet*, kot je naslov naslednjega sestavka. Termini s področja meteorologije so dodani in združeni v enoti *Zima, vreme, zrak, veter, megla*. Naslov *Občila* (ceste, pota, steze) uvaja razdelek z izrazi o prometnih poteh (Badjura 1931, 15). Tudi v tej izdaji je zadnja skupina izrazov, ki se nanaša na smuško tehniko. Prav tako kot v prvi izdaji tudi v drugi izrazi niso razporejeni po abecednem redu. Že omenjeno številčenje teče naprej čez posamezne razdelke, v katerih je mogoče odkriti nek smiseln red razvrstitve iztočnic po načelu od bližnjega k daljnemu.

V drugi izdaji je opuščeno navajanje vira, torej območnih oznak, v katerem izraz živi. Vzrok je iskati v težnji po posploševanju izrazja na celotno slovensko ozemlje, saj konkretizirano območje ob posamezni iztočnici opazno določa ožjo, lokalno rabo, navedba pa preseže te meje.

5.3 SLOVAROPISNE ZNAČILNOSTI BADJUROVIH BESEDOSLOVNIH ZBIK

Badjura je izraze v obeh izdajah obdelal v slovarskih sestavkih, pri čemer je opazno, da so v drugi izdaji obsežnejši. Za navedbo iztočnice, ki je v krepkem tisku, večinoma so opremljene z naglasi, sledi ponekod navedba slovničnih lastnosti. Te vključujejo navedbo roditelja, opozorila na število, redkeje na spol. Nenaglašene iztočnice so verjetno tiste, za katere je Badjura menil, da so dobro poznane. Slovnični podatki so pogostejši v prvi izdaji. V drugi izdaji so v oklepaju ob posameznih iztočnicah opozorila na izraze, ki se naj ne bi rabili. Vzrok odsvetovane rabe tiči v njihovem nemškem izvoru. S tem je Badjura normativni vidik jezikovne obravnave še poudaril. Primer: »*kljuka* [ne: štramer], *stremena* [ne: bindenge], *žlebič* [ne: rina]« (Badjura 1931, 5). Sicer pa tako kot v prvi izdaji tudi v drugi izraze obdeluje po njemu znanih pomenskih sestavinah, ki združene izpopolnijo pomenske opise, k čemur so dodani tudi stvarni podatki. Primer: »*Rdeči sneg v naših snežnikih ni redka prikazen. Nastane, če so oblaki stresli na sneg puščavski prah iz Sahare*« (Badjura 1931, 11).

Za primerjavo celotnega slovarskega sestavka navajamo izraz smuči. Medtem ko so v prvi izdaji pod zaporednimi številkami 2., 3., 4., 5., 6. navedeni izrazi smuči, smuke, smučce, smučice in smučke, so v drugi izdaji pod zaporedno številko 4 pomensko pojasnjeni: »*smuči* [ne: ski], *od smuč*, *í. To so plohi* (v. 9) *različne dolžine, ki si jih natikamo na noge. Za smuči imamo 5 domačih nazivov, poleg imenovanega še tele: smúke (od smuka), težke smučí, smúče (od smuča), smučke (od smučka) in smučice (od smučica), otroške smučke. Na Blokah ima že vsak petletni fantič in punčka svoje smučice*« (Badjura 1931, 4). Priljubljena Badjurova pripomba je od alternativne oblike: fantek ali punčka (1921) v izdaji 1931 dobila seštevalno obliko: fantiček in punčka (Badjura 1921; Badjura 1931).

Med pomenske opise so vpletene posamezne jezikovne opombe, pri čemer spet zaživi njegov odklonilni odnos do germanizmov. Primer: »*képa ... Sneg na petah se kepi, t. j. na peti se nabira kepa, na smučkah pa se sneg prijemlje ob jugu ... Sneg »pika« je grd germanizem, naj izgine*« (Badjura 1931, 11). Badjura je opozoril tudi na nepotrebne kalke. Primer: »*kože* [ne: psi] *pripenjamo na smuči, da hitreje in lagodneje hodimo v breg ter nam smučke ne spodrsavajo nazaj. Izrazu 'psi' (iz nemščine Seehunde) se lahko izognemo; saj ni potrebno, da bi bil vsak izraz dobesedno preveden* (str. 7); ... *kólec = dolga, ravna, močnejša palica za turiste pešce namesto cepina za v goro, za kar uporabljajo turisti prav po nepotrebem izraz »gorska palica« iz nemščine (Bergstock)*« (Badjura 1931, 6). Nič pa Badjuro ne motijo številni izrazi iz hrvaščine in srbščine, ki jih v svoja besedila vpleta pod vplivom takratne geopolitične pripadnosti (jugoslovanstvo).

Opazna je tudi poglobitev jezikovnega nazora. V izdaji iz leta 1921 je v razdelku z naslovom *Teren* zbranih šest izrazov, po slovnični obliki samostalniških besednih zvez. Primer: »*goli svet, porasel svet, valovit svet ipd.*« V izdaji iz leta 1931 pa do izraza »*teren*« zavzame negativno stališče: »*Pozimi čitamo dan za dnem po časopisih o 'smuških terenih' ali 'smuškem terenu', kakor da nimamo dobrega svojega izraza za to. V pretežni večini primerov se da vse to označiti z domačo besedo 'svet'; govori-mo torej: smuški svet* [ne: smuški teren]« (Badjura 1931, 11–12).

Raba izrazov ni vselej potrdila Badjurovih navodil. Primer: »*oprtnik* [ne: rukzak] *je pravi domač izraz za vrečico, ki jo nosijo planinci na hrbtu; »nahrbtnik« so si turisti izmislili; ključí* [ne: serpentine] = *vijuga-gast pot (cesta navkreber). Ljubeljska cesta od Sv. Ane se vije, vzpenja v ključih na vrh Ljubelja. Cesta čez Ljubelj gre v ključe ...*« (Badjura 1931, 14). Normativni Slovar slovenskega knjižnega jezika do izraza serpentina ne kaže nobenega predsodka: serpentina ... nav. mn. 1. *vijuga, zavoj vzpenjajoče se poti, ceste; ustaviti se na vrhu serpentin; ostre serpentine / cesta dela serpentine / pot se dviga v dolgih serpentinah v hrib* (Slovar slovenskega knjižnega jezika 1994, 1210). Pač pa omenjeni slovar pomen izraza ključ v petem pomenu enači s pomenom pri Badjuri in ga označuje kot narečnega: ključ ... 5. nav. mn., nar. *serpentina, vijuga*: na ključih se je voz nagibal / jarek preseka pot v velikem ključu ovinku (Slovar slovenskega knjižnega jezika 1994, 402). Kot nevtralen smučarski izraz pa je ključ sprejel Slovenski smučarski slovar in tako v nekoliko drugačnem pomenu spet potrdil Badjurovo rabo: ključ -a m 1. *navadno ostra sprememba smeri gibanja, smučanja* (Slovenski smučarski slovar 2011, 76). Danes je izraz v tem pomenu obrozen (Slovar slovenskega knjižnega jezika 1994, 402).

Badjura opozarja tudi na ločevanje pridevnikov smuški in smučarski: »*Pridevnika smuški in smučarski pogostokrat pogrešno zamenjavajo. Pravilno je: smuški, a, o: svet, terminologija, tehnika, šport, slovstvo, industrija, plohi, streména, maže, oprema (tj. kar je na smučéh), toda smučarski, a, o: tečaj, tekma, čevlji, kolci, kočja, zatočišče, dom, tek, Norveška smučarska zveza, klub, tovarišija, krožek (odsek), krmar, strokovnjak, skakalnica, raj (na Slatnah v Planici), učitelj, vaditelj (trener), pouk, ture, izleti, oprema (ki jo ima na sebi smučar)*« (Badjura 1931, 16). Tudi tu je jezik ločevanje večinoma opustil in sprejel obliko smučarski kot glavno za vse zveze, pridevnik smuški pa je pridobil zastarelo oznako.

Če Badjura izraze iz nemščine izloča iz rabe, pa ruskim priznava vrednost za sprejem v leksikalni sistem. Primer: »*sámovar [ne: šnelzider] je dobra ruska beseda*« (Badjura 1931, 7). Iz ruščine je celo prevzel izraz zastrug: zastrúgi mn. m. »*Ta izraz sem si izposodil iz ruskega slovstva, ker še nisem našel domačega. Zastrugi so majhni zameti v vzporednih vijugastih oblikah po širokih snežnih poljanah (ravnéh); nastanejo, kadar žene veter sipke drobce snega, z njimi sem ter tja pometa in riše prav zanimive podobe. Lepa igra vetra s snegom*« (Badjura 1931, 11). V navedenem citatu moramo biti pozorni na členek »še«. Očitno je Badjura iskal domač izraz, a ga do objave še ni našel. Prav tako lahko v skoraj liričnem besedilu razpoznamo njegov odnos do zimske narave. Badjura ne more skriti navdušenja nad zimo in smučanjem tudi drugje, na primer pri iztočnici srež: »*Tak sneg se krasno iskri v demantnih barvah. – Idealna smuka!*« (Badjura 1931, 10). Izraz zastrug je sprejel tudi Slovenski smučarski slovar. Ustrezniki v angleškem in nemškem jeziku v tem slovarskem sestavku dokazujejo, da se je izraz mednarodno uveljavil: »*zastrugi -ov m mn. manjša, ostra snežna vdolbina v obliki spodjedenege vala, žleba, ki jo izoblikuje močan veter z odnašanjem navadno mehke snežne odeje; ang.: wind-blown sastrugi, zastrugi, nem.: Sastrugi n pl, Windgangeln f pl*« (Slovenski smučarski slovar 2011, 281).

Pri posameznih iztočnicah okrajšava »v.« opozarja na pomensko povezane izraze, kar kaže na raziskovalca besed, ki mu slovaropisje, če bi imel priložnost, ne bi bila tuja dejavnost. Primer: »*krpljice, mn. od krpljica = majhne, okrogle krplice (v. 1) ...*«. Pod zaporedno številko 1 je obdelan izraz krplice (Badjura 1931, 4).

Kako zavzet je bil Badjura pri zbiranju izrazov, lahko sklepamo iz sinonimnih nizov ob posameznih besednih vrstah. Primer samostalnika: »*snežinke, t. j. delci padajočega snega imajo različne nazive: kósmi, kosme, muhe, mačke, cape, opanče*« (Badjura 1931, 9). Sodra ima te sinonime: »*sódrah, sódrak, sódra, sípa, cízara, tudi babja sol, babja jeza ali babje pšeno = drobcen, buncičast sneg v lepih belih kroglicah pozimi. – Istotako se imenuje tudi prav drobna točica v nekoliko večjih ledenih zrcnih, kakršna pada poleti ob nevihtah, ali pa tudi solca*« (Badjura 1931, 11). Dereze: »*krámzarji, krampízarji, krápšíc*« (Badjura 1931, 6). Primeri za glagol: »*z/Z/dršnem, zdrknem, zletim, zdríčim, zdríčam*« (Badjura 1931, 16). »*Vreme se predéne, prenáredí, preonéga, preonegávi, izprevrže*« (Badjura 1931, 13). Primeri s pridevnikom: »*v/V/alovit, valoven, grivasti, gubast, hribčast, kopast svet = brda, bregovi, brežički*« (Badjura 1931, 12).

V javnosti večkrat zastavljeno vprašanje, koliko izrazov (samostojnih samostalnikov, brez pridevnikov) za sneg ima slovenska smučarska terminologija, in ob Badjurovi ugotovitvi »*100 sort ga je*« (Smučar 1924, 31), naj bodo navedeni do zdaj zbrani, kolikor se nam jih je posrečilo zbrati. Nanašajo se na razne oblike te zimske padavine (najširši pomen): »*bábja jéza, bábja sól, bábje pšéno, cápe, célec, cízara, fírn, gnílec, gnój, ínje, ívje, klóža, kósmé, kósmi, máčke, mréna, múhe, namèt, odméka, ojívje, opánče, opást, osrénica, osrníca, polédica, poprñh, požléd, požlèp, požlèpica, prášnik, prñh, pršíc, púhec, pútr, sípa, sólca, sódark, sódrah, sódra, srén, srénec, sréz, srhlína, stréha, svézec, škrálúp, škrlúp, véjavica, vesélec, zamèt, zastrúgi, zmrlína, zñec, žléd, žlobódra, žlobúdra*« (Bokal 2010).

5.4 SMUČAR (1924) – PRVA SLOVENSKA KNJIGA O SMUČANJU

Leta 1924 je Badjura o smučanju izdal delo z najširšim naslovom *Smučar*. Podnaslov *Smuška teorija in praksa za začetnike in izvežbane* nakazuje, kako široko je zastavljeno. Dodanih je šest »pokrajinskih« in 55 »tehničnih« slik oziroma skic. Skladno s tedanj o zemeljsko celovitostjo državne oblike je

na koncu dodan »srbohrvatski tolmač«. Delo ima 76 strani. Vsebina razkriva odmik od praktičnih jezikovnih napotkov, zato pa je toliko bolj v ospredju praktični vidik smučanja, ki ga začenja z omembo Valvasorjevega zapisa o smučanju v Slavi vojvodine Kranjske iz leta 1689. Starosvetnost smučanja nadalje dokazuje tudi s folklornimi pripovedkami, tradicijo pa vzpostavlja s časovnim prerezom uveljavljanja smučanja od leta 1907 do leta 1923. Opiše zgodovino smučk, ki jo črpa iz nemške literature.

Kako močna je bila zavest o novi športni pridobitvi, priča tudi opozarjanje na previdnost pri prenašanju po mestu: »... *Ko zadeneš smučke, to edino sladko butaro v življenju, na rame in se napotiš na kolodvor (ali obratno), pazi po ulicah na mestne svetilke, stekla in izložbe ...*« (Badjura 1924b, 62). Z metaforo »*sladka butara*« Badjura spet razkriva veliko čustveno zavzetost in predanost novemu športu. Popularizacijo novega športa skuša obuditi s priporočanjem o »*zdravem življenju*«. Ne pozabi razčleniti nevarnosti »*smučkega sporta*«.

Samostalnik šport Badjura dosledno zapisuje kot »*sport*«. Breznik-Ramovšev pravopis iz leta 1938 ga ima zapisanega že v današnji obliki (Slovenski pravopis 1938, 1999).

Badjura omenja »*smučarja alpinista*« in to, da »... *v snežnikih zahteva zima od smučarja nekoliko več ...*« (Badjura 1924b, 11). V posameznih daljših sestavkih so nato podrobno opisani posamezni smučarski izrazi, zbrani v vsebinsko povezujočih naslovih.

Ti si sledijo v naslednjem zaporedju: *Smučarjeva oprava, Smučarjeva oprema, Sneg, Smučka tehnika in Smučarsko življenje, disciplina in praksa*. V razdelek o »opravi« Badjura vključi obutev, perilo in obleko. Posebno pozorno se loti opreme za ženske: »*Ženska oprava. Prava smučarka naj se pri vežbanju na izletih, zunaj v terenu prav nič ne razlikuje v opremi in opravi od moških in se jim popolnoma prilagodi. To se nam zdi posebno potrebno naglasiti, da ne bo nesporazuma pri vprašanju glede – hlač*« (Badjura 1924b, 21).

Jezikovnih opomb v tem delu ni. Kot zanimivost naj bo omenjeno nekaj pozornost zbujajočih izrazov. Pod iztočnico *oprnsnik* v razdelku o obleki je v oklepaju zapisan izraz *sweater*: »... *Še boljši za ture je topli jopič (sweater), ker sega čez kolke ...*« (Badjura 1924b, 19). Plužni zavor bi danes imenovali plužni zavoj. Izraz kristijanija se je takrat začel uveljavljati, saj se jezikovno distanco začuti v uvajalnih izrazih »*tako zvani*«: »*Drugi najvažnejši zavor, ki ga v praksi najkoristneje in skoroda najčešče uporabljamo, je tako zvani 'kristjanija'*« (Badjura 1924b, 54). Prevzeto besedo telemark vzporeja z domačim opisnim izrazom: »*Zavor s poklekem zovemo kratko telemark.*« Dodajmo še antropomorfizem: »*Prvo razočaranje novinca je nagajanje smučk, ki silijo izpočetka vsaka na svojo stran ...*« (Badjura 1924b, 36).

Kako natančno je bilo Badjurovo opisovanje navodil o smučarjevi opremi, o obutvi, perilu, obleki, snegu, pa o smučarski tehniki naj bo tudi ponazorjeno z opisom smučki, kot nemu od relevantnih izrazov smučarske terminologije: »*Smučki delimo dalje v šestice, tj. v 6 cm ozke plohe (mera v sredini ploha, kjer leže stremena) za deco in za tekme na daljavo, v običajne sedmice ali osmice za težje osebe in za skok in v devetice, istotako za skok ali za lovske smučke. Najnavadnejša merkantilna oblika smučki je tako zvani telemarkov tip (slika b), ki se je najbolj obnesel in je zato splošno uveden. Poleg tega omenjamo še lovski ali letni tip, ki nima prišiljenih, suličastih rilčkov, temveč s konca zaokrožene krivine. Lovske ali letne smučke so dokaj lažje in krajše nego navadne, a zato širše (osmice, devetice ali celo desetice), da lažje krečamo po gozdovih in na srenu. Slične so jim primitivne bloške smučki*« (Badjura 1924b, 22).

Razdelek o stvarnih napotkih se konča s smučarskim pozdravom, pri čemer Badjura omenja tudi pravila lepega vedenja, sicer pa prvi pozdravi z »*Zdravo*«, odzdravlja pa se s »*Smuk*« ali pa »*Srečno!*« (Badjura 1924b, 68). Naslednji razdelek v delu Smučar ima naslov *Stvarni pregled. Smučka terminologija. Srbohrvatski tolmač*. Takoj za njim je pojasnilo, da so v tem zbirniku izrazov z zvezdico označeni »... *specialno smučkotehnični idr. izrazi, ki so v rabi med slovenskim narodom ...*« (Badjura 1924b, 69). Pregled pokaže, da so to v glavnem izrazi, ki jih je Badjura našel med zbiranjem po terenu, kar je popisal v Smučski terminologiji iz leta 1921. Sicer je besedje razvrščeno po abecednem redu. Izhodiščne iztočnice, določene z rodilnikom in s spolom, so v slovenščini, ob njih pa je srbski oziroma hrvaški ustreznik. Razvitost oziroma nerazvitost smučarskega izrazja v teh dveh jezikih se kaže v posameznih daljših pomenskih pojasnilih.

Očitno se enobesedni izrazi do tedaj še niso oblikovali: »*smučar, rja, m = zimski sportnik, turist na smučeh, smučarka (smučarica), e, f. = dama na smučima*« (Badjura 1924b, 74).

Čeprav se je v tem delu o smučarstvu Badjura ob posameznih izrazih izognil konkretnim jezikovnim opombam, sama metoda kaže njegov natančen pristop in pronicljivo razmišljanje, kar je bilo opazno tudi v delih, ki so se osredotočala na samo smučarsko terminologijo.

5.5 BLOŠKO STAROSVETNO SMUČANJE IN BESEDJE (1956)

To je Badjurovo zadnje delo o smučarski terminologiji, pri katerem je opazno prizadevanje popularizirati bloško smučanje. Naznanja tudi neugodno dejstvo, da v naših muzejih ni niti enega primerka izvirnih bloških smuč. Badjura natančno opisuje njihovo obliko, les, obdelavo desk, stremena, v sodobni terminologiji vezi, kolce in drugo. Poudarek je na izrazih o njih, zapisanih razprto. V poglavju Bloško smučarsko besedje povzema dognanja iz svojih prejšnjih del, pri čemer želi čim bolj izvirno navesti izrajze s čim več sinonimi. Izrazi niso slovarsko obdelani v iztočnicah, ampak v tekočem sobesedilu (Badjura 1956a, 14–25).

6 RAZVOJ ŠPORTNEGA TURIZMA

Rudolfa Badjuro lahko na podlagi njegovih del ter zapisov o njem štejejo za enega začetnikov razvoja turističnih dejavnosti in športnega turizma, kot ga razumemo dandanes. Najprej naj na kratko osvetlimo njegovo vlogo pri razvoju smučanja in zimskošportnega turizma. V virih, ki govorijo o Rudolfu Badjuri, je precej zapisov namenjenih njegovemu delovanju prav na področju smučanja.

To je tesno povezano s skupino drenovcev, v kateri so bili Rudolf Badjura, Bogo Brinšek, Pavel Kunaver, Ivan Tavčar in Jože Kunaver (Jeločnik 1969, 44). Posredno pa smučanje lahko povežemo tudi s pohodi na smučeh za premagovanje večjih razdalj in tudi večjih višinskih razlik. Pohodi oziroma pohodništvo na smučeh in smučanje samo pa nosijo v sebi kali zimskošportnega turizma.

Jeločnik (1968) v zvezi s tem pravi: »Posebno markanten pojav je leta 1910 pojav družčine Dren. To so mladi planinci, ki so jim smučke sredstvo za obiskovanje planin tudi pozimi. Ker veliko fotografirajo, pomenijo njihovi posnetki odkritje zasneženih planin slovenski javnosti. Posebnost njihovega fotografiranja so prikazi planin v snegu, pri čemur je smučar zmerom le statist. Drenovci se pozimi leta 1914 povzpno s smučmi tudi na Kamniško sedlo, tokrat v družbi smučarjev iz Hrvaške, kar je smatrati za začetek sodelovanja slovenskih in hrvaških smučarjev« (Jeločnik 1968, 9). »Drenovci so hodili s svojimi smučmi najprej v bližino Ljubljane. Naravno okolje jim je omogočilo, da so kot planinci – smučarji opravili svoje začetne podvige na smučeh na vrhove in pobočja Polhograjskih dolomitov ter na Kurešček in Katarino. Potem pa so vneti smučarji nadaljevali svoje podvige in se kmalu povzpeli na Veliko planino in še na Krvavec« (Jeločnik 1969, 43–45). Šli so pa tudi na zasneženo Kamniško sedlo (Jeločnik 1969, 43). V bistvu so bili to prvi pristopniki na smučeh na višje ležeče vrhove in začetniki zimskošportnega turizma na slovenskih tleh. Med njimi je imel Badjura zelo pomembno vlogo, saj je bil pobudnik mnogih zimskih tur.

6.1 KORENI POHODNIŠKEGA IN PLANINSKO-GORNIŠKEGA TURIZMA

Drenovci, med njimi zlasti Badjura, so zavzeto širili idejo o gibanju v naravi tudi v zimskem času, predvsem na smučeh. Številna predavanja, obogatena s fotografijami oziroma prikazom naravnih lepote in danosti, še posebej gora, naj bi pri ljudeh vzbujala zanimanje za pohode v naravo tudi v zimskem času. Posebej naj bi spodbujali zanimanje prebivalcev mest, ki naj bi se iz pasivnih obiskovalcev zakajenih gostiln in drugih zaprtih prostorov prelevili v aktivne udeležence in ljubitelje narave ter se usmerili v turistične dejavnosti. To poudarja tudi Batagelj (2009b): »Zima se je v predstavah sodobnikov takratnega časa postopoma začela slikati kot lepa in občudovanja vredna, kar prej ni bilo običajno« (Batagelj 2009b, 93). Družčina okrog Badjure je pričela zavestno in sistematično širiti že omenjeno idejo o aktivnem bivanju in življenju v naravi nasploh, še zlasti o pohodih in turah na zasnežene planine in gore ter seveda tudi na vrhove. Batagelj nadaljuje »Tudi Pavel Kunaver (sopotnik Badjure in član skupine Dren) ni videl več smisla, da bi nam 'gore bile dostopne samo v toplem poletnem času, tri četrte leta pa bi jih morali občudovati le od daleč, ko vendar ravno pozimi priča njih bleščeče okrasje, da mora biti gori čarobnejše nego poleti'.« (Kunaver 1921 v Batagelj 2009b, 93). O tem se je začelo pisati tudi v časopisih, ki so bralcem posebej prinašali članke o vabljivi zimi. Pisalo se je, da je biti v zimski naravi popolnoma nekaj drugega kot preživljati dneve v mestni megli in meščane spodbujalo h krajšim pa tudi daljšim zimskim izletom. Eden takih je bil tudi zimski izlet k zaledenemu slapu Peričnik. Posebej zanimivo je bilo časopisje, obogateno z zimskimi fotografijami. »... Fotografije zimske pokrajine so kmalu osvojile različne časopisne medije, ki so omogočale moderno slikovno opremo k člankom. Ne le specializirani Planinski vestnik, tudi druga splošna glasila so objavljala prve prizore zime v planinah ...« (Batagelj 2009b, 93), s tem pa spodbujala različne zimskošportne aktivnosti in turistične dejavnosti.

Badjuro in njegove somišljenike je nenehno vodila ideja, da bi prebivalstvo, še zlasti ljubitelje narave, usmerjali k zdravemu gibanju tudi v zimskem času in ne le poleti, ko so poti v dolinah in po gorah kopne. Iz pisnih del in dosegljivih virov je mogoče zaključiti, da je bil Badjura velik ljubitelj smučanja in

gibanja v zasneženi zimski pokrajini. V marsičem se mu je namreč zimska narava zdela še lepša, ko jo pobeli sneg. Še posebej, če jo je primerjal z drugimi letnimi časi.

V zvezi s tem je v predgovoru h knjižici Smučar zapisal: »... *Staro in mlado, mož kakor žena, vse se rado giblje poleti po naših lepih hribih in dolinah. A ko zapiše burja in zapade sneg, tedaj se kar naenkrat porazgube vse te mnogobrojne trume s polj, gozdov in višav – domov za peč. Celo najbolj navdušenih turistov poslej ni več na spregled, kakor da jim ni nič več do narave, ...*« in nadaljuje: »... *Najbrž ne bo trajalo dolgo, da se prepričaš: da je tudi pozimi narava najmanj tako krasna in občudovanja vredna kakor poleti. Morda bo zadostoval že en sam lep zimski dan, da vidiš: da ni nič bolj lepega, čiste-ga in nič bolj zdravega veselja, kakor je veselje na smučkah, o čemer pojemo vsi smučarji: da so to prava nebesa na zemlji ...*« (Badjura 1924b, 5). Ni dvoma, da je Badjura s tem postal pobudnik in začetnik organiziranega smučanja ter zimskošportnega turizma na slovenskih tleh. Zanimivo je, da je že v tistem času, ne da bi globlje poznal motivacijske mehanizme in motivacijsko strukturo takratnega bralstva, ko je pisal o gibanju na smučeh v zimski naravi, presenetljivo postavil v ospredje doživljajsko komponento. Kar pomeni uživati na snegu in se veseliti zimskih radosti. K temu pa posredno ob »zdravem veselju« dodaja tudi motiv zdravja, ki je poleg užitka in zadovoljstva še vedno v ospredju motivov gibanja v naravi, tudi večjega dela današnjega prebivalstva.

6.2 ŠPORTNI TURIZEM SKOZI PRIZMO SEDANJOSTI

Za ugotavljanje vpliva in deleža Rudolfa Badjure pri razvoju pohodniškega, planinskega in gorniškega turizma ter posledično športnega turizma je nemara najbolje, da najprej osvetlimo športni turizem tako, kot ga pojmuemo in razumemo danes, pri tem pa z ustrezno analizo ter s kritično presojo ob upoštevanju razmer takratnega obdobja, torej Badjurovih časov na tem področju, poskušamo opraviti ustrezno primerjavo. Taka primerjava in analitični razmislek je mogoč, če si podrobneje ogledamo modele športnega turizma in opredelitve posameznih avtorjev, ki so nedolgo tega preučevali povezanost športa in turizma. Število opredelitev športnega turizma se je precej povečalo v zadnjih petnajstih letih, ko se je dejavnost začela pospešeno razvijati in pridobivati pomen. Pri tem se bomo osredotočili na tiste opredelitve športnega turizma, ki so povezane s športnim oziroma športnorekreativnim udejstvovanjem turistov oziroma s turističnimi potovanji v povezavi s posameznimi športnimi oziroma športnorekreativnimi aktivnostmi.

Na tej podlagi sta Highman in Hinch (2001) zapisala, da je športni turizem na športu temelječe potovanje za določen čas, Standeven in De Knop (1991) pa pravita, da športni turizem zajema vse načine aktivne in pasivne udeležbe v športnih aktivnostih ter organizirano in neorganizirano ukvarjanje s športom, ki potrebuje potovanje (oddaljeno od doma in delovnega prostora). Gibsonova (1998) je športni turizem opredelila kot potovanje, ki posameznika stimulira, da se začasno oddalji od svojega stalnega prebivališča z motivom aktivne udeležbe v športu, gledanja športnih aktivnosti ali občudovanja atrakcij, povezanih s športom. Poleg tega pa v športni turizem vključujemo tudi profesionalni (poklicni) šport, ki zahteva potovanja športnikov ter njihovih spremljevalcev na treninge in tekmovanja. Na drugi strani pa je šport lahko zelo zanimiva vsebina počitka, tako imenovanega aktivnega počitka oziroma potovanja, za katerega posameznik izbere najbolj priljubljeno turistično destinacijo (Kurtzman 2001). Svetovna turistična organizacija (UNWTO) pa športni turizem definira kot turizem oseb, ki se posebej zanimajo za kraje, kjer so lahko aktivni v svojem priljubljenem športu (Berčič s sodelavci 2010, 55). Ritchie in Adair (2002) sta športni turizem opredelila kot: »... *aktivno športno potovanje (npr. golf, smučanje, plavanje, potapljanje, pohodništvo in drugi športi) ... zajema oba pojava, ki sta glavna motiva za potovanje, tako šport kot turizem ...*«. V svoji knjigi Hudson (2003) športni turizem opisuje kot del celotnega turizma, ki zajema več podkategorij. Tako v kategoriji športnega turizma najdemo doživljajski turizem, turizem v naravi, rekreativni turizem in podobno (Weiermair 2003).

V teoriji in praksi sicer poznamo več vrst turizma. Za Slovenijo je še posebej pomembna njegova zvrst, ki je povezana z zimskošportnimi aktivnostmi. Tudi to je v veliki meri spodbujal Rudolf Badjura.

Če smo v knjigi Šport v turizmu (Berčič s sodelavci 2010, 67) poudarili, da ima zimskošportni turizem v Sloveniji razmeroma dolgo tradicijo, potem lahko med ustvarjalce navedene tradicije povsem upravičeno uvrstimo tudi Badjuro. Iz njegovih številnih zapisov in del izhaja zavzetost za posamezne zimskošportne aktivnosti, še zlasti za smučanje. Že takrat je spodbujal prebivalstvo k smučanju v neokrnjeni naravi, vendar ne le na planjavah in smučiščih v nižjih predelih, marveč tudi v višjem gorskem svetu. Zanimiva je tudi primerjava Badjurovih razmislekov in zapisov, ki so povezani z dejavnostmi v zimskem času v takratnem obdobju, s sodobnimi opisi in opredelitvami.

»Aktiven zimski dopust je v odnosu do preživljanja prostega časa v ostalih letnih obdobjih gotovo specifičen. Zasnežena zimska krajina daje takemu dopustu posebno mikavnost in vrednost. Danes je že v veliki meri uveljavljena opredelitev, da je Slovenija tudi 'bela' dežela, kar se kaže pri neposrednem povpraševanju turistov po različnih športnih dejavnostih. Ko govorimo o Sloveniji kot 'beli turistični destinaciji', mislimo na možnosti, ki jih s svojimi zimskimi krajinskimi bogastvi nudi domačim in tujim gostom med dnevnim, tedenskim ali daljšim zimskim oddihom. Turisti oziroma gosti se namreč tudi na zimskem dopustu želijo ukvarjati s športom oziroma z alpskim smučanjem, z deskanjem na snegu, s hojo in tekom na smučeh, s 'telemark' smučanjem, z drsanjem, sankanjem, kegljanjem na ledu in z drugimi zimskošportnimi aktivnostmi. Zato v Sloveniji prav zimskošportni turizem dobiva v širšem področju turizma vse vidnejše mesto« (Berčič s sodelavci 2010, 68).

O lepotah zasnežene zimske pokrajine, o njeni mikavnosti in vrednosti je pisal tudi Badjura. Prav tako je cenil »belo« Slovenijo, njene lepote in zimska pokrajinska bogastva ter »zdravo veselje«, ki ga nudijo aktivnosti na smučeh. Vse to pa je tudi udejanjal. Zato lahko Badjuro štejemo med naše najpomembnejše začetnike zimskošportnega turizma.

Badjurov prispevek pri zimskošportnem turizmu poudarja tudi Batagelj: *»Badjuri je smučanje pomenilo več kot šport. Zanj je bilo smučanje predvsem človekovo udejstvovanje v naravi ter zdrav in etični šport, smučanje pa je bilo tudi njegova zgodovina in pomembna turistična panoga, ne pa zgolj tekmovanja.«* Svojo vizijo smučanja je sam označil kot *»... nič drugega kot izpolnitev turistike v zimskem času ...«* (Batagelj 2009b, 171). V tem pogledu si je vse življenje tudi najbolj prizadeval. To je dodaten dokaz, ki potrjuje njegovo že navedeno pionirsko vlogo.

6.3 POHODNIŠKI, PLANINSKI IN GORNIŠKI TURIZEM

Poleg zimskih aktivnosti, ki jih je spodbujal Badjura, se je posvečal tudi pohodništvu in pohodniškemu turizmu, ki ju je poleg planinstva in gornišstva prav tako cenil in širil med ljudmi. O tem nam pričajo njegova številna pisna dela in kartografsko gradivo, predvsem pa njegovi vodniki.

Če primerjamo sodobno védenje o pohodništvu in spoznanja Badjure, lahko ugotovimo, da mnogo zdajšnjega znanja izhaja prav od njega.

»Slovenija ima kot majhna država svoje prednosti na področju pohodništva. Tako rekoč je iz vsakega urbanega področja možno v relativno kratkem času in razdalji priti do narave, kjer se posameznik lahko udeleži pohodništva. Pohodništvo je v Sloveniji prisotno že dolgo, vendar se je začelo bolj sistematično znotraj turizma obravnavati šele v zadnjem desetletju. Ljudje vedno pogosteje zahajajo v naravo s ciljem sprostitve in bega iz vsakodnevnega vrveža. Glede na to, da je Slovenija alpska dežela in ima tako zelo dobre naravne pogoje, klimo in relief za razvoj pohodniškega turizma, poleg tega pa je pohodništvo del slovenske športne kulture, je pohodniški turizem vsekakor lahko pomemben del ponudbe športnega turizma v Sloveniji« (Berčič s sodelavci 2010, 77). Tudi Badjura je govoril o »pohodništvu« oziroma o gibanju v naravnem okolju poleti in pozimi. Zanj je bila narava občudovanja vredna v vseh letnih časih, pri čemer je znaten poudarek dajal prav zimsko športnim aktivnostim. Sodeč po opisih posameznih poti v različnih Badjurovih vodnikih pohodništvo táko, kot ga razumemo danes, že dolgo obstaja v slovenskem prostoru. Ni dvoma, da Badjuri, ki je na svojstven način in z izostrenim čutom opisoval različne poti po vsej Sloveniji, tudi na tem področju delovanja lahko pripišemo vlogo pionirja.

Pred skoraj 90. leti, leta 1924, je Badjura zapisal: »V zadnjih 31 letih (od 1892–1923) se je turizma v Sloveniji kaj lepo razvila. Z veseljem opažamo vsako leto večje množice turistov, ljudi dobre volje, ki so vzljubili čisti gorski zrak in krasno naravo, ki vedo ceniti svoje zdravje in spoštovati svojo domovino s tem, da jo bolj in bolj spoznavajo« (Badjura 1924a, predgovor). S svojimi somišljeniki je širil idejo o planinskih in gornjskih pohodih ter turah na različne načine. Najprej je bil to njegov osebni zgled, saj je ob pohodih in različnih turah skrbno opazoval poti in si zapisoval splošne podatke, posebnosti in tudi podrobnosti. Ob lastnih izkušnjah in doživetjih je skupaj s prijatelji načrtoval različne poti na planine, v sredogorje in tudi v visokogorje. Ob tem pa so se rojevale zamisli, da bi prehojene poti in doživetja na različnih turah ne le popisal zase in za prijatelje, ampak je vse to želel deliti tudi z drugimi – enako mislečimi oziroma s posamezniki in skupinami ljudi podobnih želja, interesov in hotenj. In tudi s tistimi, ki še niso bili prepričani o koristih pohodništva, planinstva in gornjstva. Dejansko je s tem želel vzbuditi zanimanje za planine in gore ter nasploh za potovanja tako po deželi Kranjski kot seveda tudi širše. Zato se je sistematično lotil pisanja. Pripravil je vrsto priročnikov in vodnikov za pohodništvo, planinstvo ter gornjstvo, kot danes poimenujemo te dejavnosti, ki jih je že takrat povezoval s turizmom. Dejstvo je namreč, da je Badjura vse te dejavnosti združil pod skupnim imenom »turistični promet«, ko je v predgovoru h knjižici *Na Triglav, v kraljestvo Zlatorogovo!* opisal pomen, priprave in izdajo vodnika (Badiura 1913). V predgovoru k slovenski izdaji je zapisal: »Dejstvo, da Slovenci kljub temu, da smo Triglavu najbližji, do sedaj sploh še nismo imeli kažipota po Julijskih Alpah, dočim so že izšli v raznih tujih jezikih, me je predvsem dovedlo do tega, da sem se v prvo lotil potopisa najslavitejšega kota naše grude – kraljestva Zlatorogovega« (Badiura 1913, predgovor).

FOTOTEKA NUK IN BADIURA 1913, 84

Slika 24: Na cilju! – Ob Aljaževem stolpu vrh Triglava.

Navedeni planinski vodnik je bil eden prvih v celotnem publicističnem opusu Rudolfa Badjura, v katerem je sistematično obdelal Triglavsko pogorje, predvsem pa poti in pristope do Triglava. Zanimivo je, da je vodnik izšel najprej v slovenskem jeziku, potem pa zaradi velikega zanimanja v takratni skupni državi tudi v srbohrvaškem. Badjura je namreč verjel, kot je zapisal, v: »... *živahno gibanje planincev, predvsem iz Zagreba, Beograda in drugih krajev takratne združene Jugoslavije* ...« (Badjura 1922b, predgovor). Hkrati s tem je računal tudi na promocijo tega dela Julijskih Alp oziroma gorskega sveta, v širšem smislu pa tudi Slovenije. Že takrat je Badjura govoril o »turistiki«, ki je bila v slovenskih Alpah dobro razvita, predvsem zahvaljujoč Slovenskemu planinskemu društvu (SPD) in njegovim podružnicam po vsej Sloveniji.

6.4 BADJURA KOT ŠPORTNO-TURISTIČNI PISATELJ

Številna Badjurova dela govorijo o tem, da je bil kot snovalec in pisec izjemno plodovit, še zlasti je to vidno v izdaji številnih planinskih vodnikov in športnoturističnega slovstva nasploh. Iz kratkega zapisa v Slovenskem biografskem leksikonu *Badjura Rudolf – turistični in športni pisatelj* je razviden del njegove publicistične dejavnosti, povezane s področjem planinskega in gorniškega turizma oziroma športnega turizma. Poleg objav različnih knjižic in vodnikov je številne članke in zapise objavljala tudi v slovenskem časopisju in različnih revijah. »... V DS [Dom in svet] je 1908–10 priobčil s skicami in fotografskimi posnetki obogatene članke: *Okrešelj v Savinjskih Alpah, Križna jama, Velika planina nad Kamnikom, Prvi poizkus na Kamniško sedlo pozimi; v PV [Planinski vestnik] od 1908: Zima v planinah, Nove jame ob Cerknjškem jezeru itd. ...*« in še mnoge druge (Cankar s sodelavci 1932). Kot poznavalec planinskega in gorskega sveta je Badjura zelo skrbno opisoval planinske in gorniške poti. Prepričan je bil, da je dobro opisana pot z vsemi podrobnostmi in posebnostmi pomemben dejavnik, ki lahko veliko prispeva k varni hoji v planine in gore. Tudi v vodniku *Na Triglav, v kraljestvo Zlatorogovo!* prepoznamo njegovo temeljno namero pa tudi želje, da bi bralcem ter bodočim planincem in gornikom celovito in verodostojno približal izbrano planinsko in gorsko okolje. Iz njegovih vodnikov in številnih del ne izhajajo le njegovo teoretično znanje in spoznanja, marveč tudi bogate in raznovrstne planinske ter gorniške izkušnje.

Preglednica 1: Seznam Badjurovih turističnih vodnikov (vir: COBISS).

naslov	leto izida	jezik
1 Na Triglav, v kraljestvo Zlatorogovo!	1913	slovenski
2 Klopinsko jezero	1920	slovenski
3 Vrbsko jezero	1920	slovenski
4 Ilustrovani kažipot: Ljubljana – Gorenjsko (soavtor: D. Šebenik)	1920	slovenski
5 Jugoslovenske Alpe – Slovenija	1922	srbohrvaški
6 Na Triglav, u kraljestvo Zlatorogovo!	1922	srbohrvaški
7 Pohorje	1924	slovenski
8 Kleinen führer durch Slovenien	1925	nemški
9 Kozjakovo pogorje nad Dravo	1927	slovenski
10 Zasavje	1928	slovenski
11 100 izletov po Gorenjskem, Dolenjskem in Notranjskem	1930	slovenski
12 Izleti po Karavankah	1932	slovenski
13 Zimski vodnik po Sloveniji	1934	slovenski
14 Čez Polževo na Dolenjsko	1935	slovenski
15 Blejski izleti	1935	slovenski, nemški, češki
16 Kleinen führer durch Slowenien	1936	nemški
17 Izbrani izleti po Gorenjskem, Goriškem, Notranjskem, Dolenjskem in Zasavju	1953	slovenski

Turistični vodniki so tisti del Badjurove publicistične dejavnosti, po katerem je najbolj poznan med laično javnostjo. V svoji plodoviti karieri je namreč izdal kar 17 turističnih vodnikov (preglednica 1) v štirih različnih jezikih.

Upravičeno ga štejemo za »...pisca prvih slovenskih turističnih vodnikov...« (Kocutar 2009a). Prvi vodnik *Na Triglav, v kraljestvo Zlatorogovo!* v slovenskem jeziku je izdal leta 1913. V njem bralce posebej pouči o Julijskih Alpah, hkrati pa jim posreduje svoja védenja in znanja o osebni varnosti na pohodu ali turi, oskrbi in napotkih za posamezne poti, trajanju sezone, pomagalah na poti in opremi ter gorskih vodnikov, posreduje pa še vrsto drugih pomembnih podatkov in informacij (Badiura 1913). Za tiste čase je bil neverjetno natančen in temeljit pri opisu posameznih poti in pristopov ter posredovanju različnega slikovnega gradiva in kartografskih prikazov. Vse to skupaj ga še z drugimi publikacijami in zapisi uvršča med pionirje publicistične dejavnosti o planinstvu in gorništvu, posredno pa tudi o planinskem in gorniškem turizmu.

O Badjurovih vodnikih je v Pokrajinskem arhivu v Mariboru leta 2009 Stane Kocutar pripravil razstavo in razstavni katalog. Avtor je predstavil Badjurovo življenje in delo, natančneje sedem izbranih vodnikov, poleg tega pa tudi druga Badjurova dela, kot je na primer smučarska terminologija. Kocutar je Badjuro označil za enega pionirjev snovanja slovenske turistične publicitete (Tovšak 2010, 187–188).

Slika 25: Badjurovi vodniki, izdani med letoma 1913 in 1924.

Slika 26: Badjurovi vodniki, izdani med letoma 1924 in 1953.

Rudolf Badjura je leta 1923 Ministrstvu za industrijo in trgovino v Beograd posredoval svojo željo o zemljevidih in vodnikih, ki jo je podkrepil s predlogom o petnajstih vodnikih, med katerimi naj bi nekateri izšli v več jezikovnih različicah, poleg slovenske tudi češki, nemški in srbohrvaški (Kocutar 2009b, 10). Analiza vseh izdanih vodnikov je pokazala, da končni rezultat malenkostno odstopa od Badjurovih načrtov; jezikovnih različic posameznega vodnika je nekoliko manj, številčno pa jih je več, tako da lahko zaključimo, da je zbirka vsebinsko bogatejša, saj pokriva širše območje, kot si ga je Badjura sprva zastavil.

Rudolf Badjura je v svojih knjigah predstavil celotno ozemlje Slovenije, z izjemo Primorja, ki je v tistem času spadalo na zahodno stran rapalske meje, in Koroške, ki je po plebiscitu leta 1920 postala del Avstrije (Kocutar 2009b, 11).

Večina Badjurovih vodnikov je manjšega, žepnega formata. Vsebinsko so običajno razdeljeni na splošni del, v katerem so bralcu na voljo splošne informacije o posamezni pokrajini, njenih značilnostih, vodnih redih avtobusov in vlakov, v njem je tudi pregled letovišč in zdravilišč, ter na, kot ga Badjura imenuje, topografski del, kjer so navedene različne smeri, vzdolž katerih so natančneje opisani kraji in ostale zanimivosti v pokrajini. Veliko vrednost z današnjega gledišča imajo tudi Badjurovi krajevni sezname na koncu posameznih knjižic. Ti nam omogočajo toponimske raziskave slovenskih in tujih zemljepisnih imen. Večini vodnikov so priloženi tudi zemljevidi, na katerih se izkazuje Badjurova skrb za natančen prikaz tistih značilnosti v pokrajini, ki so pomembne za turistično dejavnost, predvsem poti, prenočišč in drugih objektov. Badjura je bil zelo dosleden tudi pri uporabi slovenskih zemljepisnih imen na območju sosednjih držav, predvsem Avstrije in Italije (več o zemljevidih v poglavju 8.3).

Nekatera Badjurova vodniška dela niso bila publicirana. V članku dr. Brileja ob Badjurovi 70-ti obletnici lahko zasledimo, da je že leta 1927 dokončal vodnik z naslovom Gornji Jadran od Sušaka do Šibenika, a ga ni uspel objaviti. V dopolnjenji obliki naj bi imel tudi namero izdati vodnik iz leta 1922, ki je izšel v srbohrvaškem jeziku, pripravljeni pa naj bi bilo tudi gradivo za vodnik po Karavankah od Pece do Plešivca. Želja Badjura je bila napisati tudi vodnik po slovenskem Primorju (Brilej 1952, 44).

Posamezne izdaje planinskih in gorskih vodnikov lahko uvrstimo v turističnošportno literaturo. Navedimo nekaj primerov:

- V knjižici *Zasavje – letovišča, kopališča, prirodne, zgodovinske in druge znamenitosti, izleti po gorah in dolinah*, kjer je pripravil podroben opis pokrajine med Ljubljano, Savinjsko dolino s Celjem, dolinama Sotle in Krke ter Mirnsko dolino s pregledno karto Slovenije, so takoj na začetku predstavljeni do takrat napisani in izdani Badjurovi vodniki. V tistem času sta med planinci in gorniki posebej odmevali obe izdaji – slovenska (1913) in srbohrvaška (1922) – vodnika *Na Triglav ...* (Badjura 1928).
- V obsežnejšem vodniku *Jugoslovenske Alpe – Slovenija* v srbohrvaščini je predstavljen celovit pregled različnih dejavnosti pohodnikov in turistov na območju takratne Slovenije. Badjura je v predgovoru zapisal: *"To delo je zamišljeno kot prvi poskus 'Vodnika' v obliki svetovnih kačipotov. Vodilna misel piscu je bila, da bi bil povsem razumljiv Srbom, Hrvatom in tudi Slovencem. Bil naj bi kolikor je mogoče obširen, hkrati pa naj bi bili podrobneje opisani kraji, kjer je promet tujcev bolj živahen (Badjura 1922a, predgovor VI).*
- V vodniku *Pohorje* Badjura pohodnike vodi po Pohorju in Kozjaku, Dravski, Mislinjski, Mežiški in Dravinjski dolini ter drugih krajih v Podravju (Badjura 1924a).
- Med Badjurovimi vodniki naj omenimo še vodnik *Kozjakovo pogorje nad Dravo* (med Mariborom in Dravogradom z okolico Šentilja v Slovenskih goricah) (Badjura 1927a).
- K bogati beri vodnikov je Badjura dodal tudi knjižico *Izleti po Karavankah*. Tudi v njej v uvodni besedi navdušujoče vabi bralce k obisku tega slikovitega slovenskega gorskega sveta, ko pravi: *»... Troje snežnikov, veličastnih spomenikov narave: Julijske, Savinjske Alpe in Karavanke povečujejo zemljo Slovencev. Mogočen svojstven sijaj odseva z njih blestečih snegov in nemih, slikovito ožarjenih glav daleč tja v tuje dežele ter izvablja trume navdušenih častilcev, mlado ko staro, poleti in pozimi, od blizu in daleč v njih sinje višave ...«* (Badjura 1932, 3).

Svoja razmišljanja o Badjuri kot piscu vodnikov Kocutar sklene: *»Vrhunec publicistične ustvarjalnosti Rudolfa Badjura sovпада s časom zgodnjega obdobja Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev,*

kasnejše Kraljevine Jugoslavije. Badjura je zaslutil priložnost turističnega razcveta, vendar pa je hkrati pri tem prepoznal veliko ovir«. Jedrnata je tudi njegova misel: »... da je v svoji osebnosti združil preplet temeljitega poznavanja slovenskih pokrajin s silovito željo približati ta spoznanja domačim in tujim turistom zaradi boljše prepoznavnosti Slovenije, krepitev te veje gospodarstva pa tudi domoljubja.« (Kocutar 2009b, 1). Badjura pa je, kot je zapisal Kocutar, želel »... približati slovenski turistični potencial tujcem. Predvsem je mislil na obiskovalce iz drugih delov nove južnoslovanske države, na Srbe in Hrvatе, pa tudi na turistične tokove iz Češkoslovaške, Avstrije in Nemčije ...«. Dodal je, da »... pojav njegovih turističnih vodnikov po večini opremljenih s praktičnimi zemljevidi in jasnimi opisi poti v prvih desetletjih 20. stoletja lahko po uporabni plati morda posrečeno primerjamo z novodobnim vstopom satelitske navigacije v planinstvo in popotništvo ...« (Kocutar 2009b, 1).

»... S svojimi planinsko-turističnimi vodniki je Rudolf Badjura opravil pionirsko delo na področju snovanja turistične publicistike. Gre za izjemen, a širši slovenski javnosti žal premalo znan podvig izjemnega posameznika, ki je pri svojem početju vztrajal kljub pogostemu nerazumevanju okolja, v katerem je deloval. Prav zato mu gre tudi zahvala, da je z ustvarjalnim nemirom samozavestno presegel prevladujočo miselnost časa in okolja ter s pogumom in ljubeznijo oral ledino sodobnega slovenskega turističnega slovstva.

Prav zato so vodniki Rudolfa Badjura poleg izjemne praktične vrednosti tudi 'visoka pesem' domovini in njenim lepotam ...« (Kocutar 2009c,19).

7 DOMOLJUBJE V SLOVSTVU RUDOLFA BADIJURE

*»Malo število izredno bistrovidnih mož je razkrilo veličastno lepoto Srednjeevropskih Alp (Tyndall, Studer, Whymper, Barth in drugi; pri nas: Vodnik, Stanič, Frischauf, Aljaž, Kocbek, Orožen, F. Tomišek, Kunaver, Mlakar, **Badiura** i. dr. in Čehi: Chodounský, Dvorský, Franta, Dvořák i. dr.) Glasno so jo oznanjali ti izvoljenci in navduševalno. In dosegli so zelen uspeh. Že nekoliko desetletij za prvimi klicarji je število ljudi, ki hočejo uživati prej nepoznani čar velegorja, naraslo na tisoče in desetisoče. Prebivalcem v alpskih deželah se je razodela domovina Prerajena v novi krasoti ...«*

Slika 29: Uvodnik knjižice Rastlinstvo naših Alp, prispevek k spoznavanju slovenske zemlje (Seidl 1918, 1).

S turističnimi in planinskimi vodniki ter drugimi zapisi spoznavamo Rudolfa Badijuro tudi kot čutečega in predanega domoljuba. Ob vprašanju, kaj ga je oblikovalo v osebnost, ki domala s slehernim svojim početjem predano služi domovini, dobimo vrsto nedvoumnih, čeprav skoraj vedno nepopolnih odgovorov. Mladostna spoznavanja naravnih lepot domačega okolja ter poznejše vojaške izkušnje so izoblikovale osebnost, ki ni oklevala, ko je bilo treba v razsulu časa neposredno po 1. svetovni vojni z veliko samoorganizacije v zamekih slovenskih vojaških formacij opraviti naloge v Ljubljani in pozneje brez pomislekov stopiti v bran Koroški, kjer ga je doletela tudi bridka in nikoli docela pojasnjena ujetniška izkušnja. Poznejše pionirsko delo ob ustvarjanju turističnega slovstva je opravil s popolno predanostjo ter vojaško discipliniranostjo. Tudi v okoljih, ki so mu bila dotlej skorajda neznana (na primer Pohorje in Kozjak), se je povezal z ljudmi, ki so se dotlej že desetletja borili proti germanizaciji in so mu ponudili vso pomoč. Slovenske turistične zmogljivosti je videl kot »jugoslovansko Švico«, zavedal se je, kaj vse je potrebno za razvoj turizma, Kozjakovo pogorje ob severni meji je predstavil kot pozabljeno in šibko tudi v narodnostnem smislu. Posebej izstopa opozorilo politikom, ki so, izgubljeni v medsebojnih sporih, slabili državno skupnost, krnili njen ugled in državljanom pošiljali nespodbudna sporočila. Domoljubje Rudolfa Badijure vse do današnjih dni ni izgubilo tedaj in danes aktualnega sporočila.

Rudolf Badijura je v svoji osebnosti združil preplet temeljitega poznavanja slovenskih pokrajin in silovito željo ta spoznanja približati domačim in tujim turistom. Vrhunec njegove publicistične ustvarjalnosti sovпада s časom nastanka Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, poznejše Kraljevine Jugoslavije, kot nove politične stvarnosti v poversajski Evropi. Badijura je zaslutil priložnost turističnega razcveta Slovenije in hkrati pri tem prepoznal veliko ovir. Zastavil si je dva cilja: slovenske turistične zmogljivosti predstaviti domačim turistom in tako preseči stare deželne razmejitev, zaradi katerih je bilo mnogim prebivalcem nekdanje kronovine Kranjske območje Štajerske precej neznano, in obratno. Rudolf Badijura je želel Slovenijo in njene lepote približati Slovincem zaradi boljše prepoznavnosti, krepitev te veje gospodarstva pa tudi domoljubja. Drugi cilj je bil približati slovenske turistične možnosti tujcem, predvsem je računal na obiskovalce iz drugih delov nove južnoslovenske države, na Srbe in Hrvate, ki so Slovenijo zgodaj prepoznali kot »jugoslovansko Švico«, pa tudi na turiste iz Češkoslovaške, Avstrije in Nemčije. Badijurovo pionirsko delo na področju snovanja turistične publicistike je izreden, a žal premalo znan podvig izjemnega posameznika, ki je pri svojem početju vztrajal kljub pogostemu nerazumevanju okolja, v katerem je deloval. Prvo knjigo, vodnik na Triglav, je izdal leta 1913.

Tik pred 1. svetovno vojno se je Rudolf poročil. Njegovo prvo ženo, Avstrijko Hildo Steinböck, je družina izobčila, ker se je poročila s Slovincem. Aktivno sodelovanje v prvi svetovni vojni je Rudolfa

izoblikovalo v izjemno discipliniranega, predanega in sistematičnega ustvarjalca. Številni njegovi poznejši zapisi pa nosijo v sebi sporočilo izjemne domovinske zavesti bojavnika, ki se je z vneto srčnega vojaka podal na edino preostalo polje ustvarjalnega domovinskega izražanja.

Po 1. svetovni vojni je nadaljeval delo kot referent za turizem pri Kraljevi banski upravi in postal začetnik organiziranega turističnega dela v novi državi. »... *Smer delovanja mu je proučevanje Slovenije v turističnem in tujskoprometnem oziru, sistematično zbiranje gradiva za kažipote po Sloveniji, zbiranje nomenklature, raziskavanje krajevnih znamenitosti ter propaganda moderne turistike, letne in zimske, s predavanji in članki v slovenskem časopisju ... pripravlja kažipote in podrobne zemljevide v manjšem merilu za vso Slovenijo ...*«, piše o njegovi usmeritvi v Slovenskem biografskem leksikonu (Cankar s sodelavci 1932, 21). Za uspešno turistično dejavnost je pomembna tudi javna predstavitev. Tega dejstva so se v našem okolju zavedali že v času avstro-ogrske države, prav zato je skupina turističnih delavcev, med katere je sodil Badjura, po vojni nadaljevala delo.

Zgodovinar dr. Bojan Balkovec med drugim ugotavlja, da Arhiv Slovenije hrani tudi gradivo 7. oddelka banovinske uprave, kjer najdemo 18 škatel gradiva o turizmu. Tam je shranjeno gradivo Jugoslovanskega generalnega komisariata za promet in turistiko ter njegovih različnih pravnih naslednikov, od Zveze za tujski promet v Sloveniji s sedežem v Ljubljani prek Tujsko prometne zveze Maribor do Banovinskega turističnega sveta. Turistični delavci in tudi upravni organi so se zavedali, da mora biti propagandno gradivo kar najbolje izdelano. Rudolf Badjura je na sejah pogosto opozarjal na nujnost zemljevidov v vodnikih oziroma na njihovo kvaliteto, ki mora zadovoljiti tudi najzahtevnejšega turista (Balkovec 1996, 148–149).

Med svetovnima vojnama je zelo veliko potoval in pisal. Na svojih poteh je bil samotar, saj je njegov zvesti predvojni sopotnik Bogumil Brinšek padel na bojišču. Nečakinja Tija Badjura se spominja, da je stric vse življenje ohranil vojaško disciplino. Vstajal je ob določeni uri, ob šestih ali četrh na sedem, nato je telovadil in zajtrkoval. Svoj delovni dan je imel razdeljen do minute natančno, celo obiske nečakinje je načrtoval do minute natančno. Ko je odhajal na teren, je prej natančno načrtoval celotno potovanje in upošteval vsako, tudi najmanjšo podrobnost. Imel je navado, da se je v posameznih vaseh ustavljal pri starejših ljudeh in si skrbno zapisoval njihove pripovedi ter na svoji poti sledil predvsem starim ledinskim imenom. Podatke je s svinčnikom vpisoval v beležko, v katero je natančno dodal tudi časovne razdalje med posameznimi kraji ali točkami na terenu. Pri tem delu mu je pomagala sestrična in druga žena Avrelija (Badjura 2014).

S sodelavci, med katerimi je bil tudi Zagrebčan dr. Branimir Gušić (1901–1975), si je prizadeval za nastanek skupnega jugoslovanskega planinskega glasila in ustanovitev Planinske zveze Jugoslavije. Badjurovo publicistično delo v Sloveniji je leta 1922 spodbudilo hrvaškega avtorja Draga Paulića, ki je v tistem času izdal vodnik po Plitvičkih jezerih, skoraj sočasno pa je v Zagrebu izšla tudi Gušićeva knjiga Medvednica. Ti knjižni deli sta stopili v zgodovino kot prva obsežnejša planinska vodnika na Hrvaškem. Posredno je njun izid spodbudil prav Rudolf Badjura (Gušić 1971).

Rudolf Badjura je 1. oktobra 1923 pisal Ministrstvu za trgovino in industrijo v Beograd. Opozoril je na svojo željo po čim boljših zemljevidih v bodočih vodnikih (Balkovec 1996, 150). Ko je leta 1925 pripravil Vodnik po Jugoslaviji, je predlagal, da se tiska v srbohrvaški, nemški, češki in angleški ali francoski različici. Bojan Balkovec je v zapisniku sestanka o tem naletel na pripis, »... *da Francozi ne potujejo mnogo, Angležu pa je to v krvi ...*«, kar je namigovalo na potrebo po angleški namesto francoski različici (Balkovec 1996, 150). Vodnik po Jugoslaviji naj bi obsegal okrog 400 strani formata 11 × 16 cm. V vsakem od predlaganih jezikov naj bi natisnili po 5 tisoč izvodov. Pri bogati opremljenosti (zemljevidi, fotografije) je Badjura opozarjal na nove Beadekerjeve in Meyerjeve vodnike. Predvideval je, da bi v srbohrvaški in nemški izdaji lahko izšli že leta 1927. V dopisu ministrstvu je podrobneje razčlenjena tudi načrtovana vsebina (Balkovec 1996, 154).

Že z letom 1909 je pričel sistematično zbirati gradivo za svoje vodnike, ki jih je v kratkih presledkih objavljaval kar 25 let ter v njih predstavil celotno Slovenijo, razen že omenjenih Primorja in Koroške. Večina knjig je izšla v praktičnem priročnem formatu, tisk je bil večinoma droben in stisnjen z željo, da

bi bilo v čim manjšem obsegu natisnjenega čimveč gradiva, kar so popotniki in planinci praviloma hvaležno sprejeli. V vodnikih najdemo opise letovišč, kopališč, zdravilišč, zgodovino krajev, naravne, kulturne in druge znamenitosti, možnosti izletov. Že ob površnem prebiranju ugotovimo, da je avtor navajal vrsto podatkov, ki jih ne najdemo niti v zadnji izdaji Turističnega vodnika po Sloveniji.

Preberemo lahko, kje so bile pošte, brzozjavi, telefoni, hranilnice in banke, železniške postaje, pristanišča, o možnostih najema vozov in vpreg, ladjah za prevoze, pa tudi, kje so bile carinarnice, šole, parki, od kod sta bil denimo napeljana vodovod in električna napeljava, kje in kakšne so bile gostilne in restavracije, hoteli, kje se je dalo najti zdravnika in lekarno. Za opise planinskih poti je uporabljal še natančnejšo kategorizacijo zahtevnosti, kot jo ima danes Planinska zveza Slovenije. Vodnike bogatijo tudi pregledni zemljevidi, fotografije, srbohrvaški »tolmači« pojmov, krajevna in stvarna kazala ter ponekod »gostilniški adresarji« (Habjan 1998).

Vso gradivo je zbral na številnih poteh po Sloveniji in v pogovorih z vaškimi očanci, od katerih je z zanimanjem povzema krajevna imena za poti ter ljudske pripovedke. Služba referenta za turizem v informacijski pisarni pri banski upravi Dravske banovine mu je omogočala potovanja, a šele potem, ko je bilo opravljeno vse drugo pisarniško delo referenta. Svoje knjige je pisal povsem samostojno, za posamezne strokovne teme pa je k sodelovanju povabil katerega od poznavalcev. Praviloma je sam risal in prijel tudi risbe in zemljevide, rokopise pa je pred tiskom predajal še v jezikovne preglede (Badjura 2005).

Badjurovo delovanje se je srečevalo z zlatim in kriznim obdobjem medvojnega turističnega razvoja. Po zastoju in preusmeritvi številnih gostov v obdobju neposredno po prvi svetovni vojni se je število turistov v Sloveniji začelo naglo povečevati. Takšne težnje zasledujemo do pojava gospodarske krize. Leta 1930 je bilo 130.871 gostov, nato je sledil upad, ki je trajal vse do leta 1934, ko so našteali le 112.684 gostov. V letih novega gospodarskega vzpona neposredno pred drugo svetovno vojno se je število gostov leta 1938 dvignilo na okrog 250.000. Domači gostje so sprva imeli dvetretjinski delež, v letih gospodarske krize pa se je njihov delež povečal na 75 odstotkov. Od tujih gostov je bilo več kot polovica Avstrijcev in Nemcev (54 %), za eno petino je bilo Čehov in Italijanov, za eno četrtno pa preostalih. Razmeroma veliko je bilo Angležev in Američanov (Marn 1939, 472). V tem obdobju je turizem postal pomembna sestavina narodnega gospodarstva. Del zaslug za to lahko pripišemo tudi Rudolfu Badjuri, ki je obogatil ponudbo turistične literature, jo dvignil na primerljivo raven in tako pritegnil pozornost turistov. Mnogim med njimi je njegovo delo olajšalo in popestrilo potovanja, saj so s pomočjo za tiste čase sodobnih in obsežnih vodnikov bolje spoznali cilje svojih potovanj in v njih odkrili vrsto spodbud tudi za nadaljnje odkrivanje naravnih lepote in kulturnih znamenitosti slovenskega dela nekdanje Kraljevine Jugoslavije.

7.1 PREGLED IZBRANIH VODNIKOV

Njegov vodniški prvenec je knjižica **Na Triglav, v kraljestvo Zlatorogovo!**, ki je leta 1913 izšla v slovenskem jeziku, leta 1922 pa še v dopolnjeni srbohrvaški jezikovni različici, v prevodu Marijane Henebergove iz Zagreba.

Delo formata 11,5 × 14,5 cm vsebuje 31 fotografij, en zemljevid ter načrt in podrobneje predstavi Triglavsko pogorje z najrazličnejših zornih kotov. V predgovoru druge izdaje je avtor zapisal, da je zaradi velikega povpraševanja in čedalje večjega obiska Triglavskega pogorja prva izdaja vodnika pošla. Pri priredbi nove pa je imel v mislih predvsem čedalje večje zanimanje planincev iz Zagreba in Beograda. Dodal je vrsto novih podatkov, predvsem ilustracij, zemljevid železniškega omrežja in nov zemljevid Triglavskega pogorja. Delo nas podrobneje seznani z vrsto splošnih podatkov. Geološki in botanični oris je v celoti prispeval botanik in geolog, profesor Ferdinand (Ferdo) Seidl. Po zgodovinarju, geografu in profesorju na učiteljskišči v Ljubljani Franu Orožnu, sicer nečaku celjskega zgodovinarja Ignacija Orožna, pa je povzet zapis o prvih turistih na Triglavu.

Ko opisuje različne smeri pristopa na Triglav, nameni posebno pozornost pristopom iz Trente, o kateri v srbohrvaški izdaji iz leta 1922 med drugim piše: »... *Po nesrečnem rapalskem sporazumu je prišla*

Trenta, upajmo, da le začasno, pod upravo Italije, kar pa ne sme ovirati jugoslovanskih planincev, da ne bi ubirali tudi trentarskih poti na Triglav in ne občudovali skritih lepot Trente ...«. Posebej poetičen je opis razgleda z vrha Triglava: »... Razgled je pravljlično, nepopisno lep, tako da si tisti, ki še ni imel te sreče, da ga občuduje z lastnimi očmi, ne more predstavljati vse lepote. V jasnih zimskih, jesenskih in čistih poletnih dneh, še posebej po dežju ali nevihti, ko je zrak očiščen lahko s prostim očesom vidiš v daljavo, ki presega 150 kilometrov ... Brez daljnogleda lahko opazuješ Tržaški zaliv, bleščeči izliv Soče v morje, Gradež, Oglej, Lagunske otoke, Benetke, prostrano Furlanijo, naše odtrgano Primorje, Lombardsko nižino ...« (Badjura 1922b).

Knjižica, ki jo je založila in izdala ljubljanska založba Kleinmayr-Bamberg, vsebuje tudi ročno dodan vložek, tiskan na papirju vijolične barve, na katerem avtor nameni pozornost obmejnemu režimu leta 1922. Piše, da za obisk Aljaževega doma v Vratih in penziona Zlatorog ob Bohinjskem jezeru niso potrebne posebne dovolilnice; za obisk planinskih koč v Julijskih Alpah je dovolj katerikoli osebni dokument, za izlete v ožje obmejno območje pa je treba naročiti posebne izkaznice. Priporoča članske izkaznic Slovenskega planinskega društva s fotografijo, ki jim je mogoče s plačilom članarine vsako leto podaljšati veljavnost (Badiura 1913).

Leta 1922 je v srbohrvaškem jeziku izšlo njegovo najobsežnejše delo, **Jugoslovenske Alpe – Slovenija** natisnjeno na 514 straneh drobnega tiska, sicer. To je bil prvi vodnik po Sloveniji, ki je predstavil vsa njena turistično pomembna območja. O stanju turizma – in ne le turizma – v tedanjem času avtor spregovori v obsežnem uvodniku, simbolično spisanem na državni praznik Vidov dan leta 1922. Med drugim pravi: »... Ne vemo kaj imamo ... pa se zato prepiramo v razgretih političnih strasteh v strankah. Boljše bi bilo, da se malce napotimo ven, da upremo pogled v naravo, da se med seboj bolje spoznamo in da preučimo svojo deželo, da bi povzdignili njen ogromen mrtvi kapital v korist človeškega zdravja in blagostanja države ...« (Badjura 1922a, VI). V nadaljevanju piše, da želi z izdajo vodnika, za katerega upa, da ni zadnji, zapolniti vrzel v ponudbi tovrstne literature, kar občutijo vsi potniki, ki v vedno večjem številu obiskujejo severozahodni, bogato obdarjeni del naše kraljevine, jugoslovansko Švico Slovenijo. Delo je zamišljeno kot prvi poskus vodnika v podobi, kot je bila pri tovrstni literaturi že uveljavljena praksa v svetu. Zaradi želje, da bi knjiga izšla še pred sokolskim izletom leta 1922, je njena vsebina prikrajšana za pregled Slovenije v celotnem obsegu, vseeno pa zajema vsa pomembnejša mesta med Dravo in Kolpo ter med zahodno in severno mejo in Sotlo. Temeljno vodilo pri nastajanju vodnika je bilo ustvariti takšno delo, ki bi bilo vsem, tako Srbom in Hrvatom kot Slovencem povsem razumljivo, da bo hkrati čim bolj obširno ter da bodo v njem opisani vsi kraji z živahnim tujskim prometom. Zaradi obilice gradiva, ki je bilo na voljo, in omejenega obsega, se je vodnik oddaljil od feljtonskega sloga in zato toliko ne prikazuje posameznih krajevni znamenitosti in lepot. Četudi je delo obširno, ni popolno, zato avtor prosi vse popotnike, da ga opozorijo na morebitne pomanjkljivosti in dopolnitve ter mu pošljejo čim bolj natančne podatke, da bo morebitna poznejša izdaja vodnika še bolj popolna. Ko se zahvali vsem, ki so pripomogli k izidu vodnika, sklene svoj zapis v domoljubnem duhu: »... Jugoslovanski popotnik – na plano! Ven iz strupenega mestnega življenja! Ni kaj bolj koristnega, pa tudi bolj zdrave zabave ne, kot je prav potovanje, pod soncem ni lepše knjige, kot je pisana, bujna narava in niti ene lepše države ni, kot je naša skupna ujedinjena domovina! Mladina odpri oči, opazuj ljudstvo, spoznavaj to deželo, da jo boš znala ceniti, ljubiti in braniti, da se pokažeš vredna svobode, ki je mnogi še ne morejo imeti! Če sem ti s svojimi skromnimi močmi pomagal do lepih spominov in te zavaroval pred zablodami, mi bo to najlepša zahvala! Srečno pot!« (Badjura 1922a, VIII).

V nadaljevanju podrobneje opiše vrsto podrobnosti, ki zelo natančno predstavijo Slovenijo, vse od stanja komunikacij do turistične organiziranosti, ki jo predstavi v 3. poglavju z naslovom Turistika. Meni, da je turistika v alpski Sloveniji že zelo dobro razvita, na odkrivanje pa še čaka temni in skriti svet podzemnih čudes. »Julijske in Savinjske Alpe ter Karavanke, Pohorje, Zasavje in druga pogorja so dobro raziskana, tako da je dandanes ta žal malo znan čudoviti alpski svet zaradi številnih udobnih planinskih zavetišč in številnih varnih poti že vzorno pripravljen na obiskovalce« (Badjura 1922a, 17). Največ zaslug za to zdravo, lepo in veselo turistično gibanje pripisuje Slovenskemu planinskemu društvu (SPD),

ki je organiziralo in vodilo našo turistiko. Organizacija, piše, »... je vzniknila 'iz ljudi-za ljudi', iz velike ljubezni do naše lepe domovine in iz čustvene navezanosti na naravo. Le požrtvovalnosti ljudi, njihovi moči in delavnosti gre zahvala, da se je turistika kljub številnim preprekam dvignila na sedanjo raven. To se je zgodilo kljub nasprotovanjem nekdanje avstro-ogrske vlade in njenih dobro financiranih pomagačev iz organizacij 'Volksrat' in nemškega planinskega društva DÖAV, ki sta si zadali nalogo, da nam odtrgajo in potujčijo košček za koščkom naše lepe domovine. Prav budnosti SPD gre zahvala, da je ohranilo Gorenjsko in druge naše obmejne kraje pred grozečim pritiskom germanizacijske poplave, ki si je načrtno koncentrirala svoj pritisk, da bi s prehodom preko naših Alp zgradila svoj (nemški) most 'od Baltika do Jadrana'« (Badjura 1922a, 17).

V narodnoobrambnem duhu se je spomnil tudi pomena predvojnega delovanja »bratov Čehov« oziroma požrtvovalne češke podružnice Slovenskega planinskega društva v Pragi, ki je v skupnosti z osrednjim odborom SPD v Ljubljani zelo uspešno delovala, še posebej na Jezerskem, v okolici Kranjske Gore in drugih alpskih krajih. »... S tem je veliko pripomogla k razvoju tujskega prometa v Sloveniji in spodbudila enotno delo slovanske turistike ter širila spoznanje o lepotah našega alpskega prostora med 'severnimi brati'. Prav v organizaciji SPD je dana tudi primerna podlaga za razvoj jugoslovanske turistike po celotni državi« (Badjura 1922a, 17). Nato navede vseh 16 podružnic SPD, za tiste v »zasedenih krajih« (za rapalsko mejo in na Koroškem) pa meni, da bo že bližnja prihodnost spregovorila o njihovem delovanju.

V času nastajanja vodnika se je Bled izoblikoval v cenjeno letovišče številnih domačih in tujih turistov. Badjura mu je namenil posebno pozornost. V uvodni predstavitvi zapiše Prešernov verz »Dežela Kranjska nima lepšga kraja« in nadaljuje, da je svetovno znano letovišče, kopališče in zimskošportno središče. Bled označuje istoimensko občino in župnijo, ki zajemata slikovite vasi okrog Blejskega jezera, ki je postalo središče tujskega prometa v Sloveniji! »... Vznemirljivo, temno-modro-zelenkasto jezero površine 1,33 kvadratnega kilometra in globine 30 metrov je nepravilne štirikotne oblike. Ponuja svoj bleščeč obraz, v katerem se zrcali bujno pisan venec vil in parkov, ki se lahko meri z najlepšimi in naj-slikovitejšimi jezери v Srednji Evropi. Krasen jezerski kraj delata še bolj slikovito vznemirljiv stari romantični blejski grad in predvsem idilični otok s cerkvico. Blejsko jezero, ki ga s severa varujejo skalne grmade Karavank s plazovitim Stolom, z zahoda pa veličastni snežniki Julijskih Alp s Triglavom – kraljem slovanskih gora – je pravi biser in ponos celotne Jugoslavije!« (Badjura 1922a, 264). V nadaljevanju se posveti številnim podrobnostim, od turistične ponudbe do predlogov številnih sprehajalnih poti v bližnjo in daljno okolico. Med stranema 96 in 97 je vodniku dodana neoštevilčena rdeče obarvana stran, na kateri avtor opomni bralca – jugoslovanskega turista – da pravkar prebira prvo celotno izdajo vodnika o naših Alpah in takoj nato poudari, da s tem delo ni končano, temveč se šele prav začenja in da pomeni skromno podlago za razvoj naše turistike. Lepota Alp in Krasa ter vsa lepota Slovenije kličejo k premagovanju naporov in povezovanju za dosego pomembnih ciljev. »Nas, ki smo našim Alpam najbližje, se v prvi vrsti tiče, da se v skupnem prizadevanju potrudimo, kako bi čimbolj omilili potovanje in bivanje v Sloveniji našim bratom Srbom in Hrvatom ter slovanskim gostom v obče!« (Badjura 1922a).

Čeprav so mnogi podatki danes že zastareli, je vodnik še vedno uporaben. Po pomembnosti tega dela lahko sklepamo, da se je prav zaradi njega v naši govorici tako trdno zakoreninila srbohrvaška beseda »vodič« namesto slovenskega »vodnika« (Habjan 1998). Knjiga je izšla v srbohrvaškem jeziku oziroma v jeziku, ki naj bi bil temu kar se da podoben. Čeprav avtor v uvodu navaja prevajalce, najbrž drži, da je kar sam prevajal v jezik, ki ga ni najbolje znal.

Gradivo za vodnik **Pohorje** je Badjura zbral v sezoni 1922/1923. Vsebuje 115 strani potopisnega in drugega besedila ter kot prilogo 19 fotografij, dva zemljevida in »talni načrt Maribora«. Izdala in založila ga je družba Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani, natisnila pa tamkajšnja Delniška tiskarna. Avtor je v predgovoru zapisal, da se je »... v 31 letih turistika v Sloveniji kaj lepo razvila. ...« Pri tem je mislil na čas po letu 1893, ko je bilo ustanovljeno SPD. S posebnim veseljem opaža vsako leto večje množice turistov, ljudi dobre volje, ki so vzljubili čisti gorski zrak in krasno naravo, ki znajo ceniti svoje zdravje in spoštovati svojo domovino s tem, da jo bolj in bolj spoznavajo. Posebno zadovoljstvo čuti ob ugotovitvi,

»... da so se naši kraji 'omilili' v zadnjih letih mnogim Hrvatom in da že pogosto srečamo v naših snežnikih tudi tovariše iz Srbije.« Žal pa, nadaljuje Badjura, velja ta ugotovitev samo za Gorenjsko, saj se ves priliv turistov iz Jugoslavije osredotoča samo v Posavju, medtem ko so nam kraji v Podravju, ki so »... istotako vredni obiska, še vedno prav malo znani ...« Izraža upanje, »... da skromna knjižica ne bo zgrešila svojega namena in bo privabila tudi tja, na severno mejo našo ob Dravi mnogo turistov Slovencev, Hrvatov in Srbov, da kmalu spoznajo tudi ta kos naše trdo priborjene zemlje!« (Badjura 1924a, predgovor). V nadaljevanju pojasni, da je bilo po letoviščih okrog Pohorja in Plešivca pred prvo svetovno vojno zelo živahno, kar je ugodno vplivalo na narodno gospodarstvo, manj pa v narodnostnem smislu. Večinoma so namreč v te kraje prihajali letoviščarji iz Avstrije, Nemčije in Ogrske. Po vojni je ta tok usahnil. Med drugim sta bili oviri manj ugodno valutno razmerje in težave pri prečkanju državnih meja. »... Jugoslovani pa niso prihajali, ker jim ti kraji nikdar niso bili znani in se je po prevratu polagalo premalo važnosti, da bi jih vpeljali tudi v te kraje ...« (Badjura 1924a, 6). Ko opisuje pokrajino, se ustavi ob kmečkih posestvih, še posebej ob domovih, ki so bili grajeni v domačem, starem slogu. »... Vse je preprosto, a lično, ponekod občudovanja vreden okus, po čemer more oko tujca takoj presoditi, s kakšnim gorkim srcem vise Pohorci na svojih lepih domačijah ...« Vendar pa v opombi potarna, da se pri nas nič več ne ozira na okusno stavbo hiš in domačij in da je misel na to ponekod že povsem otopela. Tudi po Gorenjskem. »... Zida se škatla za škatlo z obligatno frčaro v sredi ali brez nje, kar se lepemu okviru narave prav nič ne prilega, žali potnikovo oko in ga v tako lepih krajih ozlovolja. Tudi s tem se uničujejo interesi tujskega prometa, in sicer na široko, bolj kakor si to marsikdo predstavlja. Drugod imajo o zaščiti lepih in prirodno znamenitih krajev povsem drugačen smisel! Nič boljše, žal, ni v tem oziru tudi po naših mestih!« (Badjura 1924a, 19).

V predgovoru, napisanem v Ljubljani 1. maja leta 1923, se za podporo in pomoč zahvali še ravnatelju realne gimnazije v Mariboru profesorju Jakobu Zupanciču, prelatu dr. Franu Kovačiču ter raznim drugim rodoljubom (Badjura 1924a, predgovor).

Pri splošnem opisu turizma piše, da Podravje res nima »... blestečih snegov, ne čarobarvenih sten, nebotičnih gorskih velikanov in tudi ne velikih jezer in drugih običajnih alpskih privlačnosti ...«. Kljub temu pa v to okolje mnogi radi prihajajo in se vračajo, potem ko so te kraje spoznali, da je tukaj lepo in »... da se da s Pohorci prav dobro shajati ...« (Badjura 1924a, 5–6). Opisuje privlačnost pohorskih letovišč: »... mehka pota, čisti zrak, prijeten hlad ob bistrjih vodah, sočno zelenje vsenaokrog. Tu se človek navadi zgodaj vstajati in zato prav nič ne pogreša zvečer ponekod obvezne uspavanke madžarskih ali drugih ciganov ...« Tukaj se prepusti opisu, ki sodi v literarno kategorijo izražanja: »... Visoko se je vzpelo sonce, mačje srebro in zlato iskrí v nebroj luskinah po mehkem kolovozu. Izgineš v senčino. Sedaj gre ob grabi, ob šumnih skokih in slapovih burnih vodá preko velikanskih granitnih skal. Mlin za mlinov, žaga za žago, v dveh urah morda preko 40 takih idiličnih prizorov in še ni konca in kraja te ali one divje romantične pohorske grabe, ki se globoko zajeda med jelkami in smrekami. Zanimiv karakteristikon naših Krkonošev!« (Badjura 1924a, 6).

Badjura posebno pozornost nameni tudi Mariboru in okolici. Meni, da ima mesto glede na svojo zemljepisno lego, pestro in slikovito okolico, cestno in železniško križišče ter ugodne razmere trgovanja le v Jugoslaviji veliko prihodnost, o čemer govorijo statistike zadnjih let. Mesto je kulturno, narodno, gospodarsko in politično središče Slovencev v Podravju. »... Lepo mesto napravi na tujca lep vtis, posebno severni, novejši del mesta z moderno urejenimi ulicami, krasnim parkom in nasadi. Ima blago podnebje z milo zimo in redko meglo ('Slovenski Meran')! Tujski promet v sezoni je živahen ...« (Badjura 1924a, 64).

Delo **Kozjakovo pogorje nad Dravo** s podnaslovom **Letovišča, kopališča, prirodne, zgodovinske in druge znamenitosti, izleti in alpske ture** je leta 1927 izdala in založila mariborska podružnica Slovenskega planinskega društva, natisnila pa Delniška tiskarna v Ljubljani. Gre za eno skromnejših

Slika 30: Notranja naslovnica vodnika Kozjakovo pogorje nad Dravo, s posvetilom in podpisom Rudolfa Badjure (Badjura 1927a). ►

PRAKTIČNI VODNIK
KOZJÁKOVÓ POGORJE

LETOVIŠČA, KOPALIŠČA, PRIBODNE, ZGODOVINSKE
IN DRUGE ZNAMENITOSTI, IZLETI IN ALPSKE TURE

SESTAVIL
RUD. BADIJURA

Vse pravice pridržane

Geografskem društvu

poslanič

Rud. Badjura

R. Badjura, dne 9/III. 1927.

1927

Izdala in založila
MARIBORSKA PODRUŽNICA SPD, MARIBOR

Tiskala Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani

del z vsega 32 stranmi. Je pa toliko bolj pomembno zaradi območja, ki ga obravnava, in časa, v katerem je nastalo.

Badjura uvodoma zelo jasno zapiše, da je Kozjakovo obmejno pogorje nad Dravsko dolino brez dvoma najbolj zapuščena in od naših turistov zanemarjena slovenska pokrajina. »... *Neprijetno dirne našega popotnega človeka, ki motri te lepe in ne malo zanimive kraje, a srečava samo tujce, mnogobrojne turiste iz Avstrije in vidi, kako neverjetno malo zanima nas, kako živi ondotni svet, rod naše krvi, ki bije trd boj za svoj obstanek, poleg tega pa še boj za svoj – materin jezik ...*« (Badjura 1927a). Krivdo za takšno stanje pripisuje slabemu poznavanju tega okolja, a je v isti sapi prepričan, da bo odslej bolje, saj novi vodnik govori o tem, da je tudi za to območje opravljeno prvo turistično delo. Razpredene so rdeče niti na vse strani ter podrobno opisani vsi pomembnejši kraji in poti. »... *Prav zato ni več zadržka, da ne bi obiskovali tudi Kozjakovega pogorja ...*«. Ob koncu predgovora, zapisanega ob božiču leta 1926, Badjura pozove, naj »... *skupaj popravimo, kar smo zamudili, in se potrudimo, da tudi te kraje čimprej spoznamo in priporočamo turistom.*« Avtor opozori tudi na stalno bližino državne meje in s tem povezane morebitne težave z obmejnimi stražarji. Omeni izkaznico SPD, ki jo ponavadi zahtevajo obmejni kontrolni organi. Pove, da je bila leta 1926 z Avstrijo sklenjena konvencija glede obmejne nevtralne turistične cone, ki pa se nanaša samo na Julijske in Savinjske Alpe ter Karavanke. Kozjakovo pogorje in Slovenske gorice sta iz te konvencije izvzeta. Zato se uporaba starih, predvojnih grebenskih poti, kot sta bili pot s Košenjaka čez Sv. Urban ter od Ostrega vrha proti Sv. Križu (danes Gaj nad Mariborom), čeprav te prehajajo z enega državnega ozemlja na drugega, navadno molče priznava na obeh straneh. »... *Toda! Turisti, ki jih ustavijo kontrolne straže ob meji in zahtevajo, da se legitimirajo, naj ne smatrajo tega poziva kot šikane, ker vršijo kontrolni organi le svojo službeno dolžnost, ter naj zategadelj opuste vsako nepotrebno opazko ...*« (Badjura 1927).

8 GEOGRAFSKI OPUS

Rudolf Badjura je znan predvsem kot turistični in športni pisatelj, referent za turizem in zbiralec krajevnih znamenitosti (Cankar s sodelavci 1932), ne zasledimo pa ga navedenega kot geografa, verjetno zato, ker je svoje temeljno geografsko delo izdal več deset let po zaključku redakcije zvezka biografskega leksikona, v katerem je omenjen.

V učbeniku Uvod v geografijo, ki naj bi ga študentje geografije poznali do potankosti, je Badjura sicer omenjen kot geograf – amater, ki se je poleg Henrika Tume ukvarjal s toponomastiko, njegovo delo *Ljudska geografija* pa najdemo tudi med seznamom literature s tematiko toponomastike (Vrišer 2002). Vendar tudi to očitno ne zadostuje, da bi Badjuro in njegov prispevek h geografiji, geografi poznali, kar velja že zlasti za mlajše generacije.

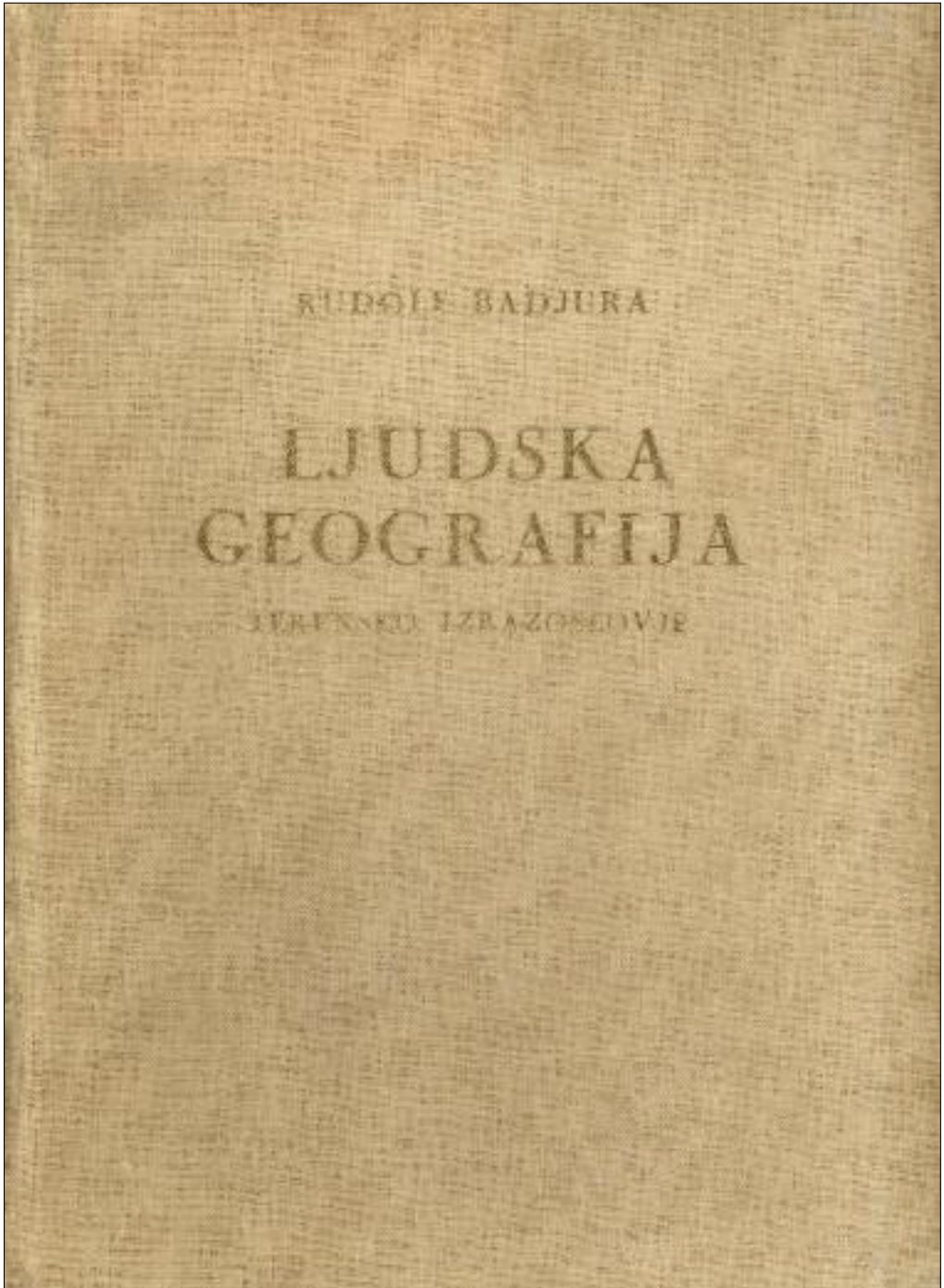
8.1 LJUDSKA GEOGRAFIJA (1953)

Delo, s katerim si Badjura zasluži prostor v geografskih analih, je zagotovo *Ljudska geografija – Terensko izrazoslovje*. V njem avtor spretno prepleta dve vodilni ideji. Prva je slovensko strokovno geografsko izrazje, predvsem za površinske oblike, druga pa geografsko imenoslovje. Vsebina je razdeljena na šest vsebinsko zaokroženih poglavij. Prvo govori o ravninskih površinskih oblikah (raven svet, ravnina), drugo o reliefnih oblikah v gričevju in gorovju (vzvišen svet, višavje), tretje je namenjeno konkavnim reliefnim oblikam (poglobljen svet, vdrtine), četrto vodovju, peto površinski odeji, zadnje pa govori o komunikacijah (občila). Knjiga vsebuje tudi več kot 200 skic (*črtežev*) in fotografij, ki mnoge obravnavane pojme dodatno ponazarjajo. Obe vodilni ideji se prepletata pri vsakem obravnavnem strokovnem pojmu. Njegovemu pojasnilu sledijo imenoslovni primeri (Badjura 1953). Tako je knjiga hkrati geomorfološki učbenik in terminološki slovar, obenem pa eno temeljnih imenoslovnih del, ki je zdajšnjim raziskovalcem v veliko pomoč pri raziskovanju krajevnih, ledinskih in ostalih zemljepisnih imen. Vsebuje 5229 strokovnih izrazov in zemljepisnih imen, med katerimi mnogi niso več v uporabi, bodisi, ker zvenijo arhaično, bodisi, ker so označene s drugim kvalifikatorjem ali pomensko niso ustrezni.

Med uveljavljenimi izrazi lahko omenimo deber, delta, dolič, globel, gorica, gramoz, meander, okljuk, ronek, rut, vrtača, med tistimi, ki pa se niso »prijeli«, lahko izpostavimo nekaj značilnih primerov. Izraz *žandarm* (Badjura 1953, 143) uporablja za priostreno stolpasto vzpetino, vendar v sodobnem jezikovnem korpusu te besede ne najdemo več. Podobno je z izrazom *zibe* (Badjura 1953, 258), ki označuje močvirna tla. Izraz *vodina* (Badjura 1953, 226), ki je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika označen s kvalifikatorjem za narečno besedišče, v prekmurskem narečju pomeni 'velika voda' (Slovar slovenskega knjižnega jezika 2000), uporablja kot obče veljaven izraz za »vodno maso«. Kot primer pomenske spremembe je izraz *var* (Badjura 1953, 248), ki označuje zelo fin sediment, tudi mulj; Geografski terminološki slovar (Kladnik, Lovrenčak in Orožen Adamič 2005) ga ne navaja, v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2000) pa pomeni bodisi »*strjen material, ki je pri varjenju zmehčan ali staljen*« oziroma »*enoto za merjenje jalove moči električnega toka*«.

Badjurova knjiga je med geografi močno odmevala. Številni so postregli z bolj ali manj konstruktivnimi kritikami (več v podpoglavju 8.4). Badjura se je na kritike odzval in leta 1957 napisal drugi del knjige, ki ga je podnaslovil *Rešeto umetnih in ljudskih zemljepisnih izrazov* (Badjura 1957). V njem je Badjura poleg argumentiranih odgovorov na kritike *Ljudske geografije* podal in pojasnil tudi mnoge popravke napak, ki so se vrinile v prvo knjigo. Za drugo knjigo Badjura ni našel založnika, zato je bila izdana le v tipkopisu. Zaradi tega odziva na drugo knjigo v stroki skorajda ni bilo.

Po desetih letih od izida prvega dela *Ljudske geografije* je Badjura za tisk pripravil še tretji del z naslovom *Krajepisno gradivo – dodatki k Ljudski geografiji 1953* (Badjura 1963). V njem je še izpopolnil in dodatno pojasnil nekatere geografske strokovne izraze, ki se nanašajo na prvi dve deli ter na tipkopis *Topografični oris 430 gorskih prehodov po Sloveniji*, podal pa je tudi nekatere popravke iz omenjenih del. Glavni namen je, kot sam pravi: »... da še enkrat opozorim bralce na izredno bogastvo in lepoto

Slika 31: Naslovnica Ljudske geografije (1953).

naših krajevnih in ledinskih imen ...» (Badjura 1963, 5). Tudi tretje Badjurovo delo iz sklopa *Ljudske geografije* žal ni bilo izdano in je ostalo v tipkopisu. Tovrstne izdaje so dosegle zelo ozek krog bralcev in tako niso imele večjega vpliva na morebitne spremembe pri rabi krajevnih in ostalih zemljepisnih imen ter strokovnih izrazov.

8.2 GORSKI PREHODI V LUČI GEOGRAFIJE (1955)

Badjura je s posebno natančnostjo in zavzetostjo preučeval gorske prelaze in njihova poimenovanja. Zmotilo ga je dejstvo, da se je v slovanski terminologiji uveljavil izraz sedlo, kar je po njegovem prepričanju prevod nemškega izraza *der Sattel*. Na podlagi lastnih opazovanj je trdil, da pojem sedlo v slovenskem pomenu tradicionalno označuje popolnoma drugo stvar kot jo nemška beseda. V povezavi s to tematiko je objavil tri dela: leta 1950 članek *Slovensko in nemško geografsko sedlo* (Badjura 1950, 138–170), leto pozneje samostojno knjižico *Gorski prehodi v luči ljudske geografije* (Badjura 1951), nekaj let pozneje pa še tipkopic *Topografični oris 430 gorskih prehodov v Sloveniji* (Badjura 1955a).

V prvem prispevku pojasnjuje, da naj bi v slovenskem jeziku sedlo tradicionalno pomenilo **prostor na planini**, kjer so se ustalili pastirji s svojimi čredami in si postavili kolibe, ali pa **izpostavljeno mesto**, koder so lahko sedeli in opazovali živino. Sedlo pa, kot trdi Badjura, v nekaterih obljudenih gorskih krajih pomeni tudi **zemljiški delec**. Namesto izraza sedlo Badjura navaja kar 27 različnih ljudskih izrazov, ki bi jih lahko uporabljali za poimenovanje gorskih prelazov. Na podlagi natančne analize zgodovinskih virov od Valvasorja dalje zaključí, da »... *sedla in podobna pri nas sedaj za gorske prehode udomačena navlaka, vse to torej ni bila od nekdaj naša narodna last!*« in da »... *sedlo ni pravo jugoslovansko prevalsko ime in da zato nima domovinske pravice niti pri južnih niti pri severnih Slovanih* ...«. V topografskem delu članka Badjura najprej navede 33 toponimov, ki vsebujejo besedo sedlo, in po njegovem prepričanju niso pravilna, zato za vsak primer doda tudi ustrezno poimenovanje, tako na primer za toponim Kamniško sedlo predlaga rabo imena Jermanova vrata, za Dolško sedlo Zdolška škrbina, za Bašeljsko sedlo pa Bašeljski vrh. V nadaljevanju navede 38 toponimov, kjer je po njegovem prepričanju beseda sedlo primerno uporabljena tako na slovenskem kot tujem ozemlju. Na koncu prispevka oceni, da je stanje, kjer so stari slovanski izrazi za prelaze zamenjani s pojmom sedlo »nevzdržno« in da je »... *taki zmešnjavi treba napraviti konec čim prej* ...«. Prepričan je, da »... *naloga naše geografske znanosti je in mora biti, da domače dobre geografske izraze in imena določi, drži in zaščiti, ne pa da jih zanemari in nadomešča s tujimi, nepravilnimi*« (Badjura 1950, 140–170).

V samostojni publikaciji (Badjura 1951) je predhodno razpravo poglobil in dopolnil. Uvodnemu delu sledijo predstavitev geografske kategorizacije gorskih prehodov, imenoslovna tipizacija prevalskih izrazov, na koncu pa še poglavje o prevalskih topografskih imenih. Z omenjeno knjižico pa Badjurovo raziskovanje gorskih prehodov in prelazov ni bilo končano. Pripravil je gradivo za knjigo *Topografski oris 430 gorskih prehodov v Sloveniji*, a je žal ostalo v tipkopisu. Edini javno dostopni izvod tega gradiva hrani Centralna biblioteka SAZU. Namen »... *tega zadnjega prevalnega spisa* ...« je bil predstaviti metodologijo zbiranja gradiva o gorskih prehodih za vse pokrajine v Sloveniji zaradi izdelave imenika, ki bi ga lahko uporabljali strokovnjaki in širša javnost in naj bi omogočil poenoteno rabo imen gorskih prehodov (Badjura 1955a, 5).

Badjurova vztrajnost pri zavračanju besede sedlo pa je očitno temeljila na trhli podlagi. Sodobna etimologija namreč pojasnjuje, da beseda sedlo izhaja iz praslovanščine in je izpeljana iz praindoevropskega korena *sed- v pomenu 'sedeti'. Iz praslovanske besede pa je izposojena tudi starovisokonemška beseda *satul*, iz katere je izpeljan sodoben nemški izraz *Sattel* (Snoj 1997, 557). Zaključimo torej lahko, da je resnica ravno obratna, kot je trdil Badjura.

Kar se tiče samega pomena besede sedlo, jo v sodobnem času razumemo kot »*pripravo za sedenje, prenašanje, ki se namesti živali na hrbet*« ali pa kot »*širši zložnejši prehod čez gorsko slame iz ene doline v drugo*« (Slovar slovenskega knjižnega jezika 1985, 612). Pomenov, kot jih navaja Badjura, Slovar slovenskega knjižnega jezika ne vsebuje, kar pa seveda ne pomeni, da v preteklosti med ljudmi niso bili prepoznani.

8.3 KARTOGRAFSKO GRADIVO

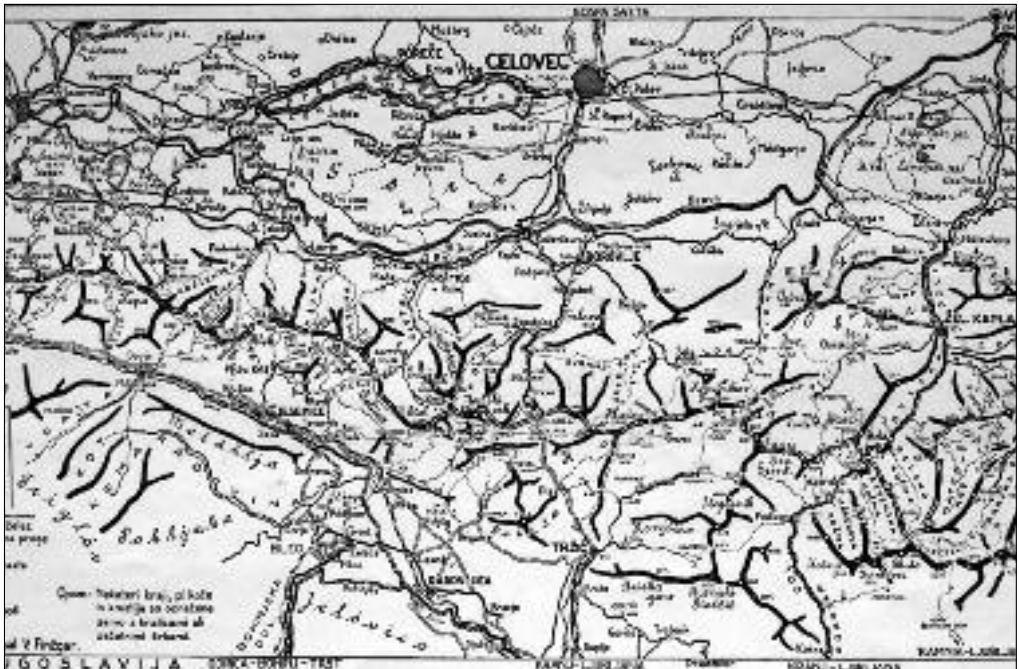
Večina Badjurovih vodnikov, ki so podrobneje obravnavani v podpoglavju 6.4 in poglavju 7, je opremljenih z za tisti čas zelo kakovostnimi zemljevidi. Nekateri imajo splošni značaj, drugi spet so bolj tematske narave (mestni načrti, zemljevidi smučarskih tur, železniških povezav). Posebej zanimivi so grebenski zemljevidi (slika 32), ki jih ne izdelujejo več.

Med omenjenimi zemljevidi je nekaj takih, ki so zanimivi z več vidikov, posebej izstopajo načrti mest. Badjura je v vodniku Pohorje objavil načrt Maribora v merilu 1 : 12.000 (slika 33).

Načrt je privlačen na pogled, poleg tega pa je zelo zanimiv za študij razvoja urbanega prostora našega drugega največjega mesta, zaradi velikega poudarka na zemljepisnih imenih in drugih opisih pa je tudi pravi dokument o podobi mesta v obdobju pred drugo svetovno vojno.

Maribor je, sodeč po tej skici, v tistem času imel kavarno Central, policijski komisariat, župnišče, stolni kapitelj, deklliško in meščansko šolo, mestno hranilnico, magistrat, knezoškofijsko semenišče, veliko kavarno, trgovski gremij, lavretansko kapelo, narodni dom.

Po dejavnosti so poimenovani Samostanska, Vinarska, Mesarska, Splavarska, Ribiška, Pristaniška, Kopališka, Sodna, Cvetlična, Mlinska, Klavniška in Usnjarska ulica ter Pristan. Poleg ulic so na načrtu označeni še kopališče Mariborske Benetke, vežbališče, športni prostori, vrtnarija, sadjarska in vinarska šola, sanatorij, delavnice Južne železnice ter Koroški in Glavni kolodvor, ob katerem so plinarna, usnjarna, klavnica, milarna, zvonarna, živinski trg, parni mlin *Franz* in otroški vrtec. O organiziranosti tedanje vojske pričajo nazivi pešačka vojašnica, konjeniška vojašnica, topniška vojašnica. Mesto je imelo tudi javno bolnico in moško kaznilnico. Na zemljevidu je na križpotju železniških poti označeno smetišče Južne železnice, značilnosti površja pa so dale ime Strmi ulici in ulici Ob jarku. Na Dravi so označeni brv, Državni veliki most, Železniški most in brod.

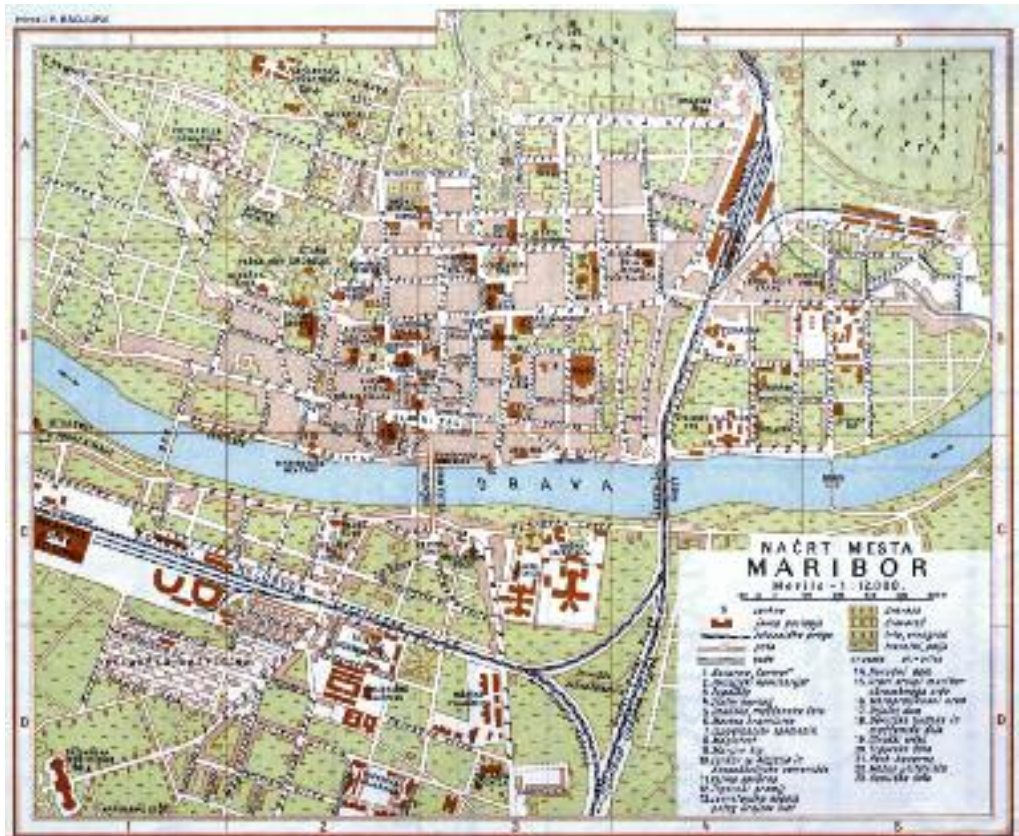

Slika 32: Izrez grebenskega zemljevida Karavanke iz leta 1932. Hrani ga kartografski oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

Preglednica 2: Seznam Badjurovih zemljevidov (vir: COBISS).

naslov	leto	merilo	jezik	risar	zvrst
1 Štajerska	1905	1 : 750.000	slovenski	Badjura sam	pregledni zemljevid
2 Bled in okolica	1920	1 : 50.000	slovenski	neznan	turistični
3 Julijske Alpe	1920	1 : 75.000	slovenski	Badjura sam	pregledni zemljevid
4 Slovenija	1920	1 : 1.200.000	slovenski	neznan	pregledni zemljevid
5 Slovenija, pregledna karta s sosednjimi pokrajinami	1920	1 : 750.000	slovenski	neznan	fizični in prometni zemljevid
6 Smuške ture v Bohinju/ Skitouren in der Wochein	1920	1 : 58.000	slovenski, nemški	Badjura sam	turistični zemljevid
7 Julijske Alpe	1920	1 : 65.000	slovenski	Badjura sam	pregledni zemljevid
8 Julijske Alpe	1920	1 : 70.000	slovenski	Badjura sam	pregledni zemljevid
9 Slovenija	1922	1 : 1.200.000	slovenski	neznan	pregledni zemljevid z rdečimi kvadrati, ki označujejo podrobnejše zemljevide
10 Slovenija – osrednji del	1922	1 : 500.000	slovenski	neznan	pregledni zemljevid, priloga št. 7
11 Ljubljana	1922	1 : 15.000	slovenski	neznan	načrt mesta, priloga št. 2
12 Julijske Alpe – prisojna stran	1922	1 : 100.000	slovenski	neznan	pregledni zemljevid
13 Julijske Alpe – osojna stran	1922	1 : 100.000	slovenski	neznan	pregledni zemljevid, priloga št. 4
14 Gorenja Savska dolina	1922	1 : 200.000	slovenski	neznan	pregledni zemljevid, priloga št. 3
15 Kamniške ali Savinjske Alpe	1922	1 : 100.000	slovenski	neznan	pregledni zemljevid, priloga št. 6
16 Načrt prvega izleta Srpskega planinskega društva	1924	1 : 200.000	slovenski	neznan	turistični zemljevid
17 Načrt drugega izleta Srpskega planinskega društva	1924	1 : 100.000	slovenski	neznan	turistični zemljevid
18 Maribor	1924	1 : 12.000	slovenski	neznan	načrt mesta
19 Ljubljana	1924	1 : 15.000	srbohrvaški	neznan	načrt mesta
20 Koroška	1925	1 : 200.000	slovenski	Badjura sam	zemljevid železniške mreže
21 Podravje	1925	1 : 200.000	slovenski	neznan	pregledni zemljevid
22 Polzevo z okolico	1925	1 : 48.000	slovenski	Vili Finžgar	pregledni zemljevid
23 Polzevo z okolico	1925	1 : 25.000	slovenski	Vili Finžgar	pregledni zemljevid
24 Karavanke	1925	1 : 300.000	slovenski	neznan	turistični, grebenski zemljevid
25 Julijske Alpe	1925	1 : 500.000	slovenski	neznan	zemljevid železniških povezav
26 Blejsko jezero in okolica	1930	1 : 15.000	slovenski	neznan	turistični zemljevid
27 Blejsko jezero in okolica	1930	1 : 25.000	slovenski	neznan	turistični zemljevid
28 Kamniške Alpe	1930	1 : 50.000	slovenski	neznan	turistični zemljevid, poskusni odtis
29 Kamniške Alpe	1930	1 : 50.000	slovenski	neznan	turistični zemljevid
30 Blejska okolica/Bledske okoli/Umgebung von Bled	1930	1 : 50.000	slovenski, češki, nemški	neznan	turistični zemljevid
31 Blejska okolica/Bledske okoli/Umgebung von Bled	1930	1 : 62.500	slovenski, češki, nemški	neznan	turistični in reliefni zemljevid
32 Karavanke	1932	1 : 300.000	slovenski	Vili Finžgar	pregledni zemljevid
33 Karavanke	1932	1 : 75.000	slovenski	Vili Finžgar	pregledni zemljevid
34 Razgled z Grintovca	1940	ni jasno	slovenski	neznan	planinski zemljevid

Slika 33: Načrt mesta Maribor.

Na načrtu je posredno, po imenih ustanov oziroma ulic izpostavljenih več oseb, povečini umetnikov. Označeni so spomenik župana Andreasa Tappeinerja, Ipavčeva ulica, Miloš Obiličeva ulica, Maistrova ulica, Trubarjeva ulica, Strossmayerjeva ulica, Erbanova ulica, Gospejina ulica, Jurčičeva ulica, Jenkova ulica, Tattenbachova ulica, Wildenhraingerjeva ulica, Cankarjeva ulica, Cafova ulica, Kersnikova ulica, Aškerčeva ulica, Aleksandrova ulica, Gregorčičeva ulica in Ciril-Methodova ulica. Južno od Drave so bile Levstikova ulica, Resljeva ulica, Ghegova ulica, Preradovičeva ulica, Komenskega ulica, Murkova ulica, Koseskega ulica, Kettejeva ulica, Stritarjeva ulica, Dajnkova ulica, Linhartova ulica, Valvasorjeva ulica ter Dvořakova in Puškinova ulica.

Badjurovo skrb za popotnike in široko prostorsko dojetanje, ki izhaja iz avstro-ogrske monarhije, pa dokazuje oznaka na zemljevidu, ki označuje smer proti Mariborski koči in oznake smeri železniških prog Prevalje–Celovec, Gradec–Dunaj–Praga, Zidani Most–Ljubljana–Zagreb.

Podoben, le da tehnično nekoliko manj izpopolnjen, je načrt Ljubljane v merilu 1 : 15.000 (slika 34), ki je kot priloga vodnika *Jugoslovenske Alpe – Slovenija* izšel leta 1924. Zemljevid je narisana v dveh odtenkih rjave barve, napisi na njem pa so črni. Kartografski znaki so bili uporabljeni za železniško progo, cestno železnico, cerkve in spomenike. Med zanimivostmi načrta omenimo, da so pomembnejše stavbe posebej omenjene, med njimi kino Tivoli, Kolizej, kavarna Evropa, Narodni dom, opera, stavba kreditne banke, justična [sodna] palača, hotel Union, frančiškanska cerkev, glavna pošta, park Zvezda, Nunska cerkev, stavba pokrajinske vlade, Drama, stavba univerze in realke, učiteljsiše, stavba finančne

Slika 34: Načrt mesta Ljubljana.

delegacije, elektrarna, Vojašnica Vojvode Mišiča, mestna plinarna (ob glavnem Kolodvoru), gluhonemnica, pokrajinska bolnica, Vojašnica kralja Petra in Tobačna tovarna.

V legendi so posebej označeni še Prešernov spomenik, Narodna galerija, obelisk, filharmonija, mestna hranilnica, učiteljska tiskarna, hotel Soča, hotel Lloid, delniška tiskarna Jutro in Ljudska kopalj. Omenjeni so še Hotel Tratnik, šola na Ledini, cerkev sv. Jožefa, otroška bolnica, Šentjakobska šola, Pošta III., čehoslovaški konzulat, šola na Grabnu, avstrijsko zastopništvo, Glasbena matica (konservatorij), garaža Gorec, Jadranska banka, trgovska in obrtna zbornica, čekovni urad, Kranjska hranilnica, Trboveljska premogokopna družba, Figovec, evangeljska cerkev, komanda mesta, akademski dom, cerkev Srca Jezusovega, policijsko ravnateljstvo, jahalnica, šola na Vrtači, Dravska divizija, Jakopičev paviljon, kjer prirejajo »umetn. razstave«, Jugoslovanska tiskarna, semenišče in stolna cerkev.

Na zemljevidu je na mestu Tromostovja še Frančiškanski most. Posebej so označeni razgledni stolp na Gradu in Ljubljanski veliki semenj v skrajnem severovzhodnem delu parka Tivoli.

Ne manjkajo tudi oznake železniške proge »v Rožno dolino«, »na Notranjsko« s pojasnili: »Rakek, Trst–Reka«. Proga »Na Gorenjsko« vodi v smeri »Jesenice–Bled–Bohinj« oziroma »v Planico«. Na vzhod lahko potujemo v smereh »Maribor–Beč [Dunaj]–Praga–Zagreb–Beograd« in »Novomesto [Novo mesto]–Karlovac–Kočevje–Zagreb«.

Proti severu vodijo ceste na Ježico ter v Črnuče, Kamnik, na Trojane in v Celje, proti jugu pa lahko po cesti odpotujemo na Ig, Studenec in Turjak.

Ulice so poimenovane po pomembnih osebah, na primer Pražakova ulica, Komenskega ulica, Miklošičeva cesta, Slomškova ulica, Terdinova ulica, Dalmatinova ulica, Resljeva cesta, Kotnikova ulica, Sv. Petra cesta, Metelkova ulica, Čopova cesta, Vrhovčeva ulica, Bohoričeva ulica, Ravnikarjeva ulica, Holzapr. ulica, Zalokarjeva ulica, Japljeva ulica, Koritkova ulica, Jenkova ulica, Sv. Martina cesta, Lipičeva ulica, Vojvode Mišiča cesta, Dr. Valentin Zarnikova ulica, Ciril–Metodova ulica, Strossmayerjeva ulica, Aleksandrova cesta, Krekov trg, Stritarjeva ulica, Prešernova ulica, Marijin trg, Wolfova ulica, Peterne-lova ulica, Valvasorjev trg, Salendrova ulica, Vegova ulica Bleiweisova cesta, Erjavčeva cesta, Simon Gregorčičeva ulica, Aškerčeva cesta, Coizova cesta, Hrenova ulica, Korunova ulica ...

Na nekdanje gospodarske dejavnost oziroma nekatere druge značilnosti mestnih predelov kažejo imena ulic, kot so Zeljarska ulica, Tesarska ulica, Zvonarska ulica, Vožarski pot, Lončarska steza, Opekarska ulica, Velika čolnarska ulica, Mala čolnarska ulica, Suknarska ulica, Barvarska ulica, Vrt-na ulica, Študentovska ulica, Stare pravde ulica, Domobranska cesta, Rečna ulica, Cerkvna ulica, Židovska ulica, Gosposka ulica, Križevniška ulica, Knežja ulica, Šolski drevored, Semeniška ulica, Konjušna ulica in Cesta v Mestni log.

Skrb Badjure za zemljepisna imena tudi v prostočasnih dejavnostih dokazuje rokopisni Načrt prvega oficijelnega izleta (1923) Srp. plan. društva v Savinjske Alpe v merilu 1 : 100.000. Poleg tega načrta je še načrt v manjšem merilu (1 : 500.000), ki prikazuje dostop iz Beograda prek Zagreba, Zidanega Mosta, Laškega, Celja, Žalca in Paške vasi do Mozirja. Od Mozirja dalje lahko poti sledimo na načrtu večjega merila, ki je zanimiv, ker so z različnimi barvami označeni različni načini potovanja: »vožnja po železnici« z rjavo, »vožnja z vozom« z modrozeleno, »pešpoti« po cestah, kolovozih in stezah pa z rdečo. Pot od Mozirja do Luč naj bi prevozili z vozom, od Luč do Logarske doline oziroma Robanovega kota naj bi šli peš, od tam naprej pa čez »Savinjske ali Kamniške Alpe« do Stahovice in Kamnika, od koder bi se prek Ljubljane z železnico peljali nazaj do Zagreba in Beograda. V Kamniško–Savinjskih Alpah so označene doline Gorenja Savinjska dolina, Lógarska dolina, Okrešelj, Logarski kot, Robanov kot na severu ter Konec in dolina Kamniška Bistrica na jugu.

Zemljevid vsebuje še oznake pastirskih stanov, voda in šumov oziroma slapov: Logarski šum, šum Orličje, izvir Kamniške Bistrice ter naravni most Prédaselj in tesni pred Belo. Vrisan je tudi presihajoči studenec v tesni Igla med Lučami in Solčavo. Reka Savinja je poimenovana Sávina.

Z vidika popotnikov so pomembne planinske postojanke Koča na Korošici, Kamniška–Frišaufova koča, Cojzova koča, Bistriška koča in Piskrnikov dom ter Robánova stala.

Na načrtu so prikazani vsi pomembni vrhovi, nekateri z nadmorskimi višinami: Gríntavec (2558), Skuta (2532), Brana, Mrzla gora, Planjava, Dedec, Ojstríca (2349), Pečí.

Podoben načrt v rokopisni obliki je Badjura narisal za 2. izlet Srbskega planinskega društva (1924) v Julijske Alpe in Karavanke, prav tako v merilu 1 : 100.000. Zemljevid prikazuje krožno pot iz Doline prek Triglava do Bohinja in nazaj. V legendi, ki je v srbskem jeziku, so označene železnice, »avtopošte« [poštna vozila so v tem času poleg pošte prevažala tudi potnike], ceste, »kolnik« [kolovoz], steze, pastirski stanovi, planinske kočje, vode, jezera in slapovi, ledeniki oziroma snežišča ter italijanska (rapalska) in avstrijska meja.

Na zemljevidu so z modrozeleno barvo napisana zemljepisna imena Bled, Gornja Savska dolina, Velika Piščenca, Krnica, Vrata, Kot, Krma, Velo polje, Luknja, Trenta, Zadnjica, Dolina Sedmerih jezer, Komna, Konec, Bohinj, Suha in Bohinjska dolina.

Z rjavo barvo so prikazane gore. Posebej so označene Karavanke, Stol, Lepi vrh, Golica, Klek, Hruški vrh, Baba in Plevénice. Južno od Save so Babin zob, Vrtci, Možic, Črna prst, Gradica, Vogel, Škrbina, Kuk, Vogel, Komarča, Tičarica, Kopic, Zelnarica, Hribarica, Kanjavec, »Vel. Triglav«, Mali Triglav, Kredarica, Begunjski vrh, Rjavina, Severna Triglavska stena, Pihavec, Kriški podi, Stenar, Razor, Kriška stena, Prisojnik, Škrlatica in Špik.

Tudi na tem načrtu so narisane planinske postojanke Kadilnikova koča, Spodnja koča na Golici, Prešernova koča, Valvasorjeva koča, Orožnova koča, Malnerjeva (koča), Koča pri Triglavskih jezerih, Vodnikova koča ter Aleksandrov, Triglavski, Staničev in Aljažev dom.

Na skici sta posebej označena Bohinjski in Karavanški železniški predor.

Med imeni naselij naj bo omenjeno tisto, katerega ime je zapisano »Gozd (Rute)« in njegovo železniško postajo, ki se je imenovala tako, kot se zdaj imenuje naselje: »Gozd - Martuljek«. Planina nad Jesenicami ima ob imenu dodatek »Sv. Križ«. Posebej natančno so vrisani zaselki na Bledu: Rečica, Grad, Zagorica, Želeče, Mlino, Suvobor; Badjura je namreč izdelal tudi zemljevid Bleda, ki ga je očitno uporabil pri izdelavi te skice. Blejsko jezero je prikazano z izohietami. Zanimivo je še, da je Sava Bohinjka poimenovana z imenom »Bohínjka«, po Dolini pa teče »Sava«. V Bohinjsko jezero se izliva Savica, njen izvir pa Badjura imenuje »Šum Savice«. V Dolini Triglavskih jezer so I. Jezero, II., III. Zele-no jezero, IV. Veliko jezero, V. in VI. Pri dveh jezerih ter VII. Črno jezero. Posebej so narisana tudi Kriška jezera. Zanimiva je predstavitev takrat še dokaj razsežnega Triglavskega ledenika z imenom »Zeleni sneg«.

Slika 35: Načrt drugega izleta Srbskega planinskega društva.

Zanimivi so tudi Badjurovi grebenški zemljevidi. NUK hrani nekaj takih zemljevidov, ki jih je narisal sam, večino pa je narisal Vilko, tudi Vili Finžgar. Leta 1932 je nastal tovrsten zemljevid z naslovom *Karavanke*, ki prikazuje območje od Naborjeta na zahodu do Žirovnice. Na severu sega še onstran Beljaka, na jugu pa do prvih grebenov Julijskih Alp. Kot pove že naslov, je vsebinsko težišče zemljevida gorski svet Karavank, kjer so podrobno prikazane tudi planinske kočje. Posamezni vrhovi so označeni bodisi z imeni bodisi z višinskimi kotami. Zemljevid je dragocen tudi zaradi slovenskih imen na avstrijskem Koroškem. Relief oziroma grebeni ter napisi na zemljevidu so natisnjeni v rjavih barvah, državna meja z Avstrijo je rdeča, jezera in večje reke (Sava in Drava) pa so označeni z modro barvo.

Badjura je po predlogi *Topographische Detailkarte XVI Julische Alpen* v merilu 1 : 50.000 narisal tudi grebenški zemljevid Vzhodnih Julijskih Alp. Zemljevid obstaja v rokopisni in natisnjeni različici. V njegovem osredju je prikazan Triglav s takrat še razsežnim Triglavskim ledenikom (»Zelen sneg«), ki je prav tako kot ostala snežišča (npr. pod Prisojnikom, Kriško steno, Veliko Dnino, Dovškim križem, Strmatarico, med Kredarico in Aleksandrovo kočjo (Planiko), Pod Steno nad Doličem, na južnih obronkih Triglava), reke, jezera in izviri označen z modro barvo. Triglavska jezera so označena z zaporednimi številkami. Gorski grebeni so prikazani z rjavimi barvami, napisi pa so v črni barvi. Zemljevid vsebuje pomembnejša ledinska imena, oznake nadmorskih višin in imena vrhov. Prikazane so tudi »majhne« in »večje« planine: Klin v dolini Pišence, Zadnjica, Zajavor, Zasipska planina, Lipanska planina, Javornik, Kranjska dolina, Praprotnica, Lom, Voje, Grintovca, Pri Jezeru, Dedno polje, Ovčarija, Vrtača, Jurjevčeva planina, Govnjač). Planinske kočje se razlikujejo glede na to, ali so oskrbovane (npr. Vosshutte, Dom na Vršiču, Aljažev dom, Deschmanhaus – na natisnjeni različici Staničeva kočja, Triglavski dom Maria-Theresien Haus, Vodnikova kočja, Siebenseenhutte) ali ne (Baumbachhutte); na zemljevidu pa so prikazane tudi lovske kočje (Rudno polje, Mrzli studenec) in hoteli. Rokopisni zemljevid ima desno spodaj vrisan Badjurov monogram, ki je narisani z eno potezo in prikazuje tiskano črko B, v kateri je črka R.

Slika 36: Badjurov monogram.

8.4 BADJURA IN NJEGOVO DELO V OČEH AKADEMSKIH GEOGRAFOV

Prvi odmev na Badjurovo delo v literaturi zasledimo leta 1932. Anton Melik, takrat docent na ljubljanskem oddelku za geografijo, je v *Geografskem vestniku* v rubriki *Književnost* objavil poročilo o Badjurovem vodniku z naslovom *Izleti po Karavankah*. Poleg kratkega splošnega opisa knjižice, ki jo označuje kot »kažipotno knjigo«, poudarja tudi Badjurove ugotovitve pri nerešenih toponimskih vprašanjih tega dela gorskega sveta ter čezmejni značaj vodnika, saj, kot navaja »... obsega knjižica popis izletov v vseh Karavankah, na obeh straneh državne meje, kakor pač ne more biti drugače ...«. Melik svoj prispevek zaključuje s pojasnilom, da so tovrstne knjige nujno in neobhodno potrebne, posebej za razvoj »tujškega prometa« (Melik 1932, 152–153).

O Badjurovi knjigi *Gorski prehodi v luči geografije* je v isti reviji leta 1952 pisal geograf Cene Malo-vrh. V kratkem članku je pojasnil koristi, ki jih ima od knjige geografska stroka, hkrati pa opozoril, da je antropocentričen pogled na določene pojave na površju zelo površen in jih je treba obravnavati z vzroč-no-posledičnega vidika. Omenil je tudi Badjurove predloge pri kartografskem označevanju prevalskih oblik. Večina se mu jih je zdela primernih, pri nekaterih pa je izrazil pomisleke. Na koncu je ocenil, da ima knjižica bogato vsebino in koristno gradivo za nadaljnjo obravnavo tovrstne tematike (Malo-vrh 1952, 214–215).

Največji odmev na Badjurovo delo med geografi je mogoče zaslediti po izidu *Ljudske geografije* (Badjura 1953). V časopisu *Naši razgledi* je še istega leta o njej kritično pisal Ivan Gams, takrat zaposlen

na Geografskem inštitutu SAZU. Gams najprej omenja odmevnost Badjurove knjige in številne pohvale, ki jih je bilo mogoče zaslediti v dnevnem časopisju. Nadaljuje s pohvalo Badjurovega prispevka k izrazoslovju in njegovi nameri po večji vlogi slovenskega izrazja v znanosti. V osrednjem delu članka Gams polemizira o posameznih izrazih, ki jih Badjura uvaja v geografsko izrazoslovje. Najprej omeni, da tudi naslov ni najbolj primeren, saj s pojmi, ki jih vsebuje knjiga, operirajo tudi geografiji sorodne stroke, na primer geologija in hidrologija. Nato kritično pretrse odstavke na strani 16 in posamezne izraze temeljito pojasni. Na koncu ugotovi, da se od dvanajstih obravnavanih izrazov lahko brez pomislekov sprejmejo le trije. Svetuje previdnost pri izbiri pojmov, pojasnjuje razlike med njimi v različnih narečnih govorih (kot primer navaja pojem vrtača/dolina), sprašuje pa se tudi o smiselnosti zahtev po uvajanju starih gorskih imen za nekatere vrhove (na primer Uršlja, Plešivec). Na koncu prispevka ponovno pohvali Badjurovo delo pri zbiranju strokovnih izrazov in doda, da bi jih morala obravnavati terminološka komisija pri SAZU ter ob sodelovanju s slavisti in strokovnjaki s posameznih področij sestaviti zadovoljivo terminologijo. Glede na okoliščino, da je Badjura gradivo zbiral v prostem času, Gams zaključí, da »... gre takim ljudem, kot je v ljudskem izrazoslovju na primer Badjura, polno priznanje« (Gams 1953, 10–11). Na začetku leta 1954 je Badjura v *Naših razgledih* objavil odgovor na Gamsovo kritiko. Gamsu očita predvsem, da je »... izbral za svoj glavni predmet tisti odstavek na str. 16, kjer so zgoščeni najhujši očitki sodobnemu geografskemu pisanju ...«, pri čemer ni natančno pojasnil, kateri izrazi so zadovoljivi in kateri ne. V nadaljevanju na vsak Gamsov očitek odgovarja z argumenti. Očita mu tudi, da se ne zavzema dovolj za originalna slovenska imena ter za odpravo napak, ki so nastale pri rabi zemljepisnih imen, predvsem gorskih (Badjura 1954a, 9).

Leta 1953 je o Badjurovi knjigi v *Slovenskem etnografu* v rubriki *Knjižna poročila in ocene* poročal Valter Bohinec, takrat zaposlen v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Zanimivo je, da Bohinec knjigo ocenjuje z etnografskega vidika, čeprav je bil v prvi vrsti geograf. V uvodu opiše veličino dela, ki ga je Badjura pripravil samostojno, poudari pomen ljudskih zemljepisnih izrazov in nadaljuje z njegovim pomenom za etnološko in etnografsko stroko. Sledi krajši sistematični oris knjige, pri čemer tako kot Gams ugotavlja, da je njena velika pomanjkljivost odsotnost lokacije obravnavanih izrazov. Pohvali slovenska imena, ki jih Badjura upošteva na »... sedaj ponemčenih tleh ...«. Bohinec se zaveda, da Badjura mnogih že ustaljenih terminov ne bo mogel izpodriniti, je pa dobro, da so izrazi zbrani, saj bo tako lažje usklajevanje med znanstvenim in ljudskih izrazoslovjem (Bohinec 1953, 330–331).

Ob izidu Badjurove Ljudske geografije se je odzval tudi Svetozar Ilesič, redni profesor na geografskem oddelku ljubljanske Filozofske fakultete. O njej je objavil obširen članek v *Geografskem vestniku*, v rubriki *Književnost*. V uvodu je Badjuro najprej označil kot »... enega naših najmarkantnejših planincev ...«, ki na svojih poteh zbira ljudska krajevna imena ter izraze in jih objavlja v knjižni obliki. Nadaljuje s samokritiko oziroma kritiko geografije kot stroke, ki ni zmogla zbrati izrazoslovnega gradiva. Navaja številna neskladja pri rabi določenih izrazov med geografiji in hidrologiji (na primer dvojnica podtalnica – talna voda) ter geografiji in pedologiji (na primer prst – tla). Ilesič pojasnjuje, da je Badjura storil veliko delo, črpal iz različnih virov ter temeljito in s komentarji obdelal mnoga že znana terminološka gesla, dodal pa še veliko novih. Ob vsem poudarja Badjurovo skrb za domači jezik. Ilesič na kratko oriše sistematičen pristop v Badjurovi knjigi in nadaljuje, da bo številna gesla sicer mogoče brez pomisleka umestiti v geografsko terminologijo, vendar se bo o mnogih primerih treba še temeljito pogovoriti. Največ pomislekov izraža na račun številnih arhaizmov in uvajanja pozabljenih zemljepisnih imen, ki so že izginila iz ljudske zavesti. Sporni se mu zdijo tudi nekateri strokovni izrazi, ki jih Badjura kot negeograf vidi na druga način, kot na primer geomorfolog (uvajanje izraza dna namesto kotlina, suha žlebina namesto suha dolina in podobno). Ilesič navaja tudi številna krajevna imena in druge toponime, ki jih je Badjura spremenil brez potrebnih argumentov. Kljub pomislekom na koncu Badjurovo knjigo oceni za zelo pomembno in kot temelj za nadaljnje raziskave, avtorju pa tudi čestita za opravljeno delo (Ilesič 1953a, 228–232).

V isti reviji je Ilesič objavil tudi kratek prispevek o Badjurovem vodniku z naslovom *Izbrani izleti po Gorenjskem, Goriškem, Notranjskem, Dolenjskem in Zasavju*. Pohvali Badjurov slog pisanja vodnikov,

pripomni le, da so izleti morda izbrani preveč »... s stališča Ljubljane in manj iz drugih centrov izletniškega življenja, npr. Maribora«. Največjo vrednost vodnika za geografsko stroko vidi v bogatem imenoslovnem gradivu, žalosti pa ga odsotnost slik in zemljevidov, za kar pa ne krivi avtorja, ampak založnika (Ilešič 1953b, 232).

Mnenje o Ljudski geografiji je izrazil tudi Cene Malovrh. V njegovem članku beremo številne pohvale in le redke kritike. Pravi, da je »... *Badjurovo delo zaradi bogate vsebine geografiji brus neprecenljive vrednosti* ...« (Malovrh 1953, 618–621). Badjura se je odzval tudi na Malovrhovo kritiko. Podobno kot pri odzivu na Gamsov zapis, je tudi tokrat postregel s številnimi argumenti za vsak izraz, ki mu ga očita Malovrh (Badjura 1954b, 113–119). Svoj odgovor Malovrhu je nadaljeval v naslednji številki Planinskega vestnika, kjer je polemiziral predvsem o izrazu pobočje, ki ga je Badjura na vsak način skušal nadomestiti z izrazom stran (Badjura 1954c, 398–400).

8.5 SODOBNE OBRAVNAVE BADJUROVEGA DELA

Po letu 1980 se Badjura in njegovo geografsko delo v literaturi omenjata vsaj petkrat. V *Enciklopediji Slovenije* je geselski članek o njem pripravil geograf Milan Orožen Adamič. Poleg poglobitvenih dejstev o njegovem življenju poudarja njegov prispevek k vodniški literaturi, pri čemer navaja 8 bibliografskih enot, omenja pa tudi prispevek k smučarski literaturi (dve bibliografski enoti). Konec geselskega članka namenja *Ljudski geografiji* iz leta 1953 ter drugim razpravam, v katerih »... *je zbral in obdelal veliko krajevnih imen*.« Omenjeno je tudi *Krajevno gradivo*, ki je ostalo v rokopisu. Dragocen podatek, ki ga v starejših prispevkih ni mogoče zaslediti, je navedba o tem, da je Badjura v okviru Geografskega društva za območje Slovenije vodil korekture zemljepisnih imen na topografskih zemljevidih v merilu 1 : 100.000 (Orožen Adamič 1987, 168).

Leta 1998 je v časopisu *Delo* Vladimir Habjan v rubriki *Znameniti Slovenci* objavil članek z naslovom *Preromal vso deželo*. Večino članka je namenjenega Badjurovemu prispevku k vodniški literaturi, ki jo avtor natančno opiše in omenja devet različnih vodnikov s pripombo, da so nekateri izšli v več izdajah. Vodnike razčleni na izletniške knjige, kjer so opisani večinoma enodnevnimi izleti, in klasične vodnike. Zadnji del članka nameni opisu Badjurove zapuščine na področju geografske terminologije. Badjuro označi za »... *poleg dr. Tume najmarljivejšega zbiralca ljudskih krajevnih, zemljepisnih in drugih izrazov* ...« Avtor navaja tudi njegov prispevek pri korekturah zemljepisnih imen na topografskih zemljevidih Slovenije, poglobitveni del pa nameni ovrednotenju *Ljudske geografije*. Prikaže tudi težave pri iskanju založnikov za drugi in tretji del omenjene knjige ter ustanove, ki jim je zapustil tipkopise. V zaključku Badjurov bibliografski opus ovrednoti kot »... *izredno temeljit in merljiv ter še danes vreden občudovanja* ...« (Habjan 1998, 8).

Širši krog bralcev je z Badjuro in njegovim delom leta 2005 seznanil Dario Cortese, ko je o njem objavil dva članka v reviji *Gea*, v rubriki *Tema meseca*. V članku z naslovom *Badjurova krožna pot* opisuje pot, ki jo je litijsko planinsko društvo označilo v spomin na svojega rojaka ter zanj pripravilo vodnik in dnevnik. Tudi to je namreč eden od načinov, da se ohranja spomin na Badjuro in njegovo delo. Cortese omeni še nekatere Badjurove vodnike, dotakne pa se tudi problematike imena Zasavje in ugotavlja, da ga je prvi leta 1928 v istoimenskem vodniku uporabil prav Badjura (Cortese 2005a, 20–27). Drugi članek je namenjen celovitemu orisu življenja in dela Rudolfa Badjure (Cortese 2005b, 16–19).

Slovenska geografska stroka je od leta 2005 bogatejša za Geografski terminološki slovar. Uredniki so v uvodnem delu kritično ovrednotili Badjurov prispevek k slovenski geografski terminologiji. Knjigo *Ljudska geografija* iz leta 1953 označujejo kot »... *povzetek obsežnejšega rokopisa, nastalega med letoma 1938 in 1946* ...« Po njihovem mnenju je Badjura pogosto pretiraval in že uveljavljene geografske izraze nadomeščal z ljudskimi, da bi jih tako ohranil v jezikovnem spominu. Ugotavljajo tudi, da je Badjuri to nekajkrat uspelo, zato so nekateri ljudski izrazi vključeni tudi v slovar (Kladnik, Lovrenčak in Orožen Adamič 2005, 8–9).

9 PRVA SVETOVNA VOJNA

Prva svetovna vojna je Slovincem zapustila izjemno hude posledice. Številni mladi fantje so padli na frontah, vojna je z vso svojo surovostjo divjala v zahodnem delu slovenskega ozemlja ob reki Soči, notranjost pa je imela pomembno vlogo zaledja. Maja 1918 so bili Slovenci v večjem ali manjšem številu kar v 50 polkih avstro-ogrske vojske. Slovenske vojaške in civilne oblasti so takoj po končani vojni ocenile, da se je svetovne vojne udeležilo vsaj 150.000 moških s slovenskega ozemlja. Da je z avstro-ogrsko vojsko na frontah nekaj hudo narobe, je v drugi polovici leta 1918 kazalo čedalje več znamenj. Vendar slovensko vojaštvo vse do usodnih dni konec oktobra 1918 ni imelo, niti ni moglo imeti vpliva na postopno oblikovanje novih slovenskih oblastnih organov, svoje nezadovoljstvo z obstoječim stanjem in nadaljevanjem vojne je lahko pokazalo le z vojaškimi upori (Bizjak 2001).

9.1 PREVRATNA DOBA

29. oktobra 1918, dan za Češko in Poljsko, so v Zagrebu in Ljubljani svečano razglasili osamosvojitve od Avstro-Ogrske in državno tvorbo, ki so jo imenovali Država Slovencev, Hrvatov in Srbov (pogosto jo skrajšano imenujemo Država SHS). Ta država je zajemala ozemlja današnjih Slovenije, Hrvaške ter Bosne in Hercegovine, brez Prekmurja in Medžimurja. Banat, Bačka in Baranja (Vojvodina) so se po sklepu skupščine priključili Kraljevini Srbiji (Perovšek 1998 in 2009). Vedeti moramo, da nova Država SHS ni obsegala celotnega jugoslovanskega ozemlja, ampak samo tisto, ki je bilo v mejah habsburške monarhije. Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev (Kraljevina SHS) je nastala šele 1. decembra 1918, ko sta se Država SHS in Kraljevina Srbija združili v enotno državo.

Slovensko vojaštvo je odigralo odločilno vlogo pri prevzemu oblasti v Ljubljani. Z Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov je posledično nastala tudi potreba po vzpostavitvi oboroženih sil. Na dan razglasitve nove države je bila v Ljubljani velika manifestacija, na kateri se je zbralo okrog 30.000 ljudi, med njimi je bilo približno 100 oficirjev in 500 vojakov (po dr. Rostoharju). V njihovem imenu je poročnik dr. Mihajlo Rostohar s sabljo v roki odpovedal prisego habsburškemu cesarju in obljubil zvestobo novi državi. Slavnostni govornik je bil Ivan Hribar. To je bil prelomni trenutek, s katerim je bila leta 1918 rojena slovenska državnost. Že naslednji dan zjutraj, 30. oktobra 1918, je ljubljanski general Rudolf Uherek ukazal poklicati k sebi na raport 15 ali 18 slovenskih oficirjev, ki so sodelovali na proslavi. Prvi na krilu je stal nadporočnik Rudolf Badjura, ki mu je dejal, da so zanj merodajni le odloki Narodnega vijeća v Zagrebu. Država SHS je obstajala od 29. oktobra do 1. decembra 1918, ko se je s Kraljevino Srbijo združila v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Mednarodno ni bila priznana, je pa izpolnjevala vse zahteve mednarodnega prava za nastanek države. Vrhovna oblast v Državi SHS je bilo Narodno vijeće s sedežem v Zagrebu, njegov predsednik je bil dr. Anton Korošec. V zadnjih dneh oktobra so Slovenci v Ljubljani prevzeli civilno in vojaško oblast. Ob razpadu Avstro-Ogrske ter nastanku Države SHS in Nemške Avstrije med državama ni bila določena meja ali razmejitvena črta. Predvsem obmejne kraje sta si lastili obe državi. Narodna vlada v Ljubljani meji ni namenjala dovolj pozornosti. Menila je, da bomo Slovenci na mirovni konferenci brez težav dosegli ugodno postavitev meje. Prav tako ni bila določena meja na zahodu s Kraljevino Italijo. S koncem 1. svetovne vojne, v kateri so se naši kraji znašli v zaledju soške fronte, se je bližal tudi konec obstoja Avstro-Ogrske. To so mnogi pričakovali, ker se je že med vojno vedelo, da so antantne sile z londonskim paktom obljubile Italiji na račun odprtja nove fronte proti centralnim silam velik del tega ozemlja. Hkrati je bilo težko verjeti, da se bodo Italijani po koncu vojne dejansko ustavili na začrtanih mejah. V Ljubljani je 31. oktobra 1918 začela delovati Narodna vlada SHS za Slovenijo. V njej je kot poverjenik za narodno obrambo oddelek za narodno obrambo vodil dr. Lovro Pogačnik. Istega dne je bil v Zagrebu sprejet sklep o ustanovitvi II. vojnega okrožja v Ljubljani in o imenovanju podmaršala (divizijski general) Nikole Ištvanovića za njegovega poveljnika. S tem je slovenska vojska dobila formalni naziv, ki ji je ostal do začetka februarja 1919. Dokumenti poveljstva II. vojnega okrožja so bili pisani v slovenščini (Švajncer 1990).

9.2 SLOVENSKA VOJSKA 1918–1919 (NARODNA VOJSKA DRŽAVE SLOVENCEV, HRVATOV IN SRBOV)

Spomladi leta 1918 so na jugu avstro-ogrske monarhije politične elite slovanskih narodov (Slovenci, Hrvati, Srbi) zahtevno po preureditvi avstro-ogrske države v trialistično federativno obliko, v kateri bi imela južnoslovanska enota Hrvatov in Slovencev vključno z Bosno in Hercegovino svojo politično entiteto, radikalizirale v ustanovitev samostojne državne tvorbe, ki bi se združila s Srbijo. Izpeljava pa nikakor ni bila lahka, saj je avstro-ogrska državna oblast obstajala in delovala, politiki pa nikakor niso želeli tvegati kakršnekoli revolucionarne geste. Poleg tega med antantnimi državami ideja južnoslovanske države ni imela velike podpore, čeprav je tako imenovani Jugoslovanski odbor v emigraciji idejo južnoslovanske države širil pri pomembnih antantnih državah, predvsem Franciji in Združenih državah Amerike, pa tudi v Italiji. Veliki vojaški porazi jeseni 1918 in pospešen razpad Avstro-Ogrske so južnoslovansko politično elito v domovini našli dokaj nepripravljeno; politično je bil problematičen še nedorečen način združitve s Srbijo. Elita je bila nepripravljena na hude varnostne razmere in destabilizacijo, ki sta jo prinesla razpad Avstro-Ogrske in konec svetovne vojne (Perovšek 1998).

Tik pred zlomom Avstro-Ogrske je bil 18. oktobra 1918 objavljen cesarski manifest, ki je govoril o novi notranji ureditvi Avstrije; 16. oktobra ga je sestavil cesar Karel I. Habsburški. V njem je bilo predvideno, da bi avstrijski narodi lahko formirali lastne države. Če bi navedeni akt podrobneje preučili, bi kmalu ugotovili, da bi bila slovenska državnost v okviru Avstrije nekaj nemogočega, saj so Nemci dodobra spoznali koristnost slovenskega ozemlja in izhod na morje prek Trsta (Pleterski 1971).

V letu 1918 politična dogajanja v Sloveniji niso več toliko narekovali z Dunaja, ker so se vse bolj izražala hopenja Slovencev, saj so celo svojo majniško deklaracijo prilagodili njihovim političnim ciljem, ustanovitvi države. V tem času so se na Slovenskem začeli ustanavljati pokrajinski in krajevni narodni sveti. Vrhunec je bil dosežen, ko so na začetku oktobra v Zagrebu ustanovili Narodni svet Slovencev, Hrvatov in Srbov (*Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba*) (Perovšek 1998). Sicer je bil Narodni svet v Ljubljani ustanovljen 16. avgusta 1918 (Ribnikar 1998). Narodni svet je dan po objavi cesarskega manifesta o preoblikovanju Avstrije podal izjavo, da prevzema v svoje roke vodstvo narodne politike in da postavlja temeljne zahteve za rešitev jugoslovanskega nacionalnega vprašanja. Izjava tega novega avtoritativnega organa v Zagrebu, ustanovljenega na tleh še vedno obstoječe habsburške monarhije, je nakazala, kaj se bo zgodilo s to staro monarhijo. V prvi točki izjave je bilo zapisano: »*Zahtevamo zedinjenje našega celotnega naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov na vsem njegovem etnografskem teritoriju ne glede na katere koli pokrajinske in državne meje, v katerih danes živi – v eno enotno popolnoma suvereno državo, urejeno na načelih politične (in) ekonomske demokracije, kar v sebi vsebuje odpravo vseh socialnih in ekonomskih krivic in neenakosti*« (Perovšek 1998, 39).

Boji za severno mejo so tako *de facto* potekali na istem ozemlju, *de iure* pa v dveh različnih državah. Obe državi sta imeli veliko notranjih in zunanjih problemov, vendar je bilo težišče le-teh prav na nedoločeni državnih mejah. Ta problem je obstajal že ob nastanku Države SHS, ki je prenehala obstajati 1. decembra 1918 in nikoli ni bila mednarodno priznana. Pred združitvijo te kratkotrajne države, v kateri je imela Slovenija dobesedno popolno državno-pravno samostojnost, s Kraljevino Srbijo, je bila pred slovensko Narodno vlado obilica različnih problemov: od meja, vojske, notranje utrditve, prehrane, zunanje nevarnosti in podobno. V Narodni vladi v Ljubljani so bila resorna poverjeništa, med drugim tudi poverjeništvu oziroma oddelek za narodno obrambo, ki ga je vodil dr. Lovro Pogačnik (Perovšek 2005).

V vsej tej zmešnjavi in prevratnem obdobju je bilo vprašanje, kaj bo s slovenskimi mejami na zahodu, severu in vzhodu, povsem nejasno, tako za Narodno vlado v Ljubljani kakor tudi za srbsko vlado in vrhovno komando srbske vojske. Pozneje, leta 1919, se tega problema niso znali ustrezno lotiti ne v Deželni vladi v Ljubljani ne v Beogradu. Iz tega lahko ugotovimo, da tudi po nastanku skupne države Kraljevine SHS politične elite niso vedele, kako naj začnejo reševati to težko vprašanje. Razreševanje mejnega vprašanja med Nemško Avstrijo in Kraljevino SHS je bila ena izmed najtežjih nalog mlade

države. Možni sta bili dve rešitvi, ali iti v vojaški spopad ali pa se pogajati. Za slednje se je ogrevala tudi oblast v Ljubljani, kar se ji je v letu 1919 tudi hudo maščevalo (Krizman 1975).

Avstro-Ogrske ni bilo več. Nastal pa je problem, ker je ravno ta preminula država, praktično že po »svoji smrti« (3. novembra 1918) podpisala premirje z Italijo. Ravno Italija kot antantna sila si je na vse načine prizadevala, da bi nova Nemška Republika Avstrija dobila takšne meje, kakršne so ustrezale predvsem njej sami, torej Italiji, seveda na škodo Slovencev na Koroškem in Štajerskem. Srečna okoliščina je bila, da je bil v tem času Narodni svet za Štajersko odločnejši in aktivnejši kot Narodna vlada v Ljubljani. Na Koroškem pa v letu 1918 ni bilo nobenega dovolj sposobnega slovenskega politika oziroma neke odločne vojaške osebe, ki bi začela razreševati probleme, tako kot jih je za Štajersko general Rudolf Maister (Hartman 1998). Slovenska Narodna vlada je na miren način prevzela zadeve nekdanjih avstrijskih oblasti. Na nekaterih področjih je pokazala precej organizacijskih zmoglosti (na primer prevoz več sto tisoč vojakov s soške oziroma italijanske fronte čez slovensko ozemlje), skrbela je za red in mir, gospodarstvo, preskrbo, promet, šolstvo, znanost, kulturo in druge javne zadeve. Prizadevala si je za združitev slovenskega etničnega prostora in vzdrževala stike z nastajajočimi državami na ozemlju nekdanje Avstro-Ogrske (Balkovec 1992). Novembra je organizirala slovensko vojsko. Ta je bila v vojsko Kraljevine SHS formalno vključena šele januarja 1919, čeprav je še vedno izvajala samostojne bojne aktivnosti na Koroškem (Švajncer 1990).

Nova slovenska oblast (vlada in njeno poverjenišvo za obrambo ter štab 2. vojnega okrožja v Ljubljani) je bila mnogo manj uspešna, tako kar zadeva odnos do Italije kot tudi pri razreševanju štajerskega in koroškega vprašanja. Takrat so bili dejansko odločilni mednarodne okoliščine (interesi Francije, Združenega kraljestva in Italije) ter mlačen odnos Beograda do slovenskih mejnih in ozemeljskih problemov, vendar sta svoje prispevala tudi neodločnost in medlost slovenskih politikov. Le-ti so naivno pričakovali, da bo vprašanje slovenskih meja rešila mirovna konferenca (Mikuž 1965).

Ker so bili Slovenci v odločilnih trenutkih prepuščeni sami sebi, saj se zanje niso zavzemale zmogovite države, so italijanske enote po sklenitvi premirja med avstro-ogrsko in antantno vojsko (oziroma italijansko vojsko) zasedle črto, ki je bila določena z londonsko pogodbo 26. aprila 1915. Londonska pogodba, ki jo je tega dne antanta sklenila z Italijo, je Kraljevini Italiji zagotavljala širitev njenega ozemlja na vzhod, do črte Trbiž–Predel–Mangart–Podbrdo–Idrija–Snežnik–Kvarner. Italijanske čete so prodirale tudi čez to črto, saj je sredi novembra italijanska izvidniška enota prišla do Vrhnike in celo v bližino Ljubljane. Šele ko je Narodna vlada poslala proti italijanski vojski, ki je bila pri Vrhniki, podpolkovnika Švabića, so Italijani prenehali prodirati, saj jim je Švabić zagrozil, da bo s svojimi vojaki uporabil orožje. Švabića je Beograd kmalu za tem odpoklical, ker njegove samoiniciativne akcije ni odobral, zato je 20. novembra 1918 moral zapustiti Slovenijo (Švajncer 1992; Švajncer 1999, 171).

Podpolkovnik Stevan Švabić (1865–1935), častnik srbske kraljeve vojske, je bil med 1. svetovno vojno ranjen. Po propadu Avstro-Ogrske se je med vračanjem iz ujetništva 6. novembra 1918 skupaj z drugimi srbskimi ujetniki ustavil v Ljubljani. Tu je po dogovoru s članom Narodnega sveta v Zagrebu Svetozarjem Pribičevićem postal član Narodne vlade SHS v Ljubljani. Zbral je 74 oficirjev in 300 vojakov ter iz njih sestavil Komando srbskih enot v Ljubljani (Istorija Dravske divizijske oblasti 1918–1920, 1). Prodiranje italijanskih enot proti Vrhniki in Ljubljani je 14. novembra 1918 skušal ustaviti najprej s posebno noto, nato je proti njej poslal okrog 300 mož z 12 strojnicami. Dosegel je čin polkovnika. Leta 1931 ga je Ljubljana imenovala za častnega meščana (Švajncer 1999, 171).

Dan svečane razglasitve je Država SHS dočakala brez lastnih oboroženih sil. Načrti, še manj pa ukrepi političnih sil, ki so vodile osamosvojitve južnoslovenskih narodov v okviru Avstro-Ogrske, glede vojaške plati nacionalne osamosvojitve niso privedli do lastnih oboroženih sil, če odmislimo polvojaške lokalne enote Narodne obrambe. Omejevale so jih razmere, v katerih se je porajala država. Prebivalstvo in območje nove države je bilo v trenutku osamosvojitve 29. oktobra v sklopu Avstro-Ogrske, ki je izvrševala polno suvereno oblast. In bila je še v vojni, čeprav se je že pogajala za premirje. Vojaške enote z večinsko južnoslovenskim moštvom, na katere je nova državna elita računala, so bile še na frontah ali nameščene zunaj državnega ozemlja. Dokaj naivno so lahko zahtevali le, da vlada

»slovenske polke« pritegne s front. Tovrstne zahteve večnacionalnih predstavništev pa je avstrijska vlada zavrnila. Šele 31. oktobra je dovolila, da se lahko oficirji na lastno zahtevo podrede Narodnim svetom (Perovšek 2005). Toda hkrati se lastne oborožene sile zaradi zaupanja v načelo nacionalne samoodločbe, ki ga je razglasil ameriški predsednik Wilson, južnoslovanski eliti niti niso zdele tako pomembne. Osamosvojitveno gibanje južnih Slovanov je bilo tudi pod vplivom protivojne, mirovne propagande, prav razdiralno pa je učinkovala vsesplošna naveličanost vojakov v petem vojnem letu. Kljub temu pa se je politični eliti zdela ustanova državne vojske tako samoumevna in nujna, da je takoj pohitela vsaj z ustanovitvijo vojske. Narodno vijeće, ki je prevzelo začasno izvršno in zakonodajno oblast v državi, je vojaške sile Države SHS smatralo za enovite; za vodenje vojske je odredilo poverjenika za narodno obrambo dr. Mata Drinkovića. Že 29. oktobra 1918 je Narodno vijeće imenovalo najvišja vojaška poveljstva nove države; kader zanje je izbralo med generali, ki so mu dan prej izrazili lojalnost in javno podprli oblikovanje oboroženih sil Države SHS. Šef operativnega odseka poverjenišтва za narodno obrambo in s tem poveljnik vojske je postal podmaršal Mihovil Mihaljević. Poglavitni problem vojaške organizacije je bila pridobitev moštva za enote. Poverjenik za obrambo Narodnega vijeća je takoj izdal odlok o mobilizaciji, ki pa je brez avtoritete državne oblasti naletel na le skromen odziv. Vsak od sestavnih delov države je dobil svoje operativno vojaško poveljstvo, vojaško okrožje. Hrvaško je zaobseglo I. okrožje, področje Slovenije in sprva Istre je bilo v pristojnosti II. vojaškega okrožja, Bosna III., Hercegovina IV., V. vojaško okrožje pa naj bi bilo pomorsko (Pojić 2008). Toda politična želja še ni pomenila dejanskega oblikovanja vojske, še manj kot enovitega organizma. Razlike med sestavnimi deli države so bile prevelike, tudi na vojaškem področju, ne le v političnem smislu. Paradoksalno je, da jih je družila prav enotna podlaga, pripadnost dotedanji avstro-ogrski vojski, ki je omogočala vsaj podobno raven vojaškega znanja in doktrinskih izhodišč, čeprav je res, da je imela tudi avstro-ogrška vojska tri temeljne sestavne dele. Tako ne preseneča, da je bilo oblikovanje vojske bolj prepuščeno vsaki od pokrajinskih političnih oblasti kot pa enotnim smernicam in energičnemu poveljstvu generalštaba v Zagrebu. Na Hrvaškem je bilo na voljo veliko vojaških poveljnikov, ki so bili pripravljeni sodelovati pri poveljevanju in organiziranju vojske, saj je do takrat Hrvaška kot edina med pokrajinami Države SHS imela deloma avtonomno vojaško enoto Hrvatsko domobranstvo. Manj pripravljenosti je bilo pri moštvu, da se sploh vključi v vojsko. Hrvaška se je namreč že od jeseni leta 1917 srečevala z množičnim protivojnim protestom vojakov, ki se je kazal v množičnem dezertiranju iz vojske, tako imenovanim zelenim kadrom (Bjelajac 1988). Nasprotno je v Sloveniji občutek nacionalne ogroženosti privedel do vrste samoiniciativnih nastopov rezervnih oficirjev, ki so prevzeli oblast v posameznih mestih in dejansko zavarovali izoblikovanje političnih organov nove države. Ta občutek je tako vodil tudi do večje odzivnosti vojakov, da so se vključevali v nove enote, ki so bile sestavljene po tradicionalno enakem ozemeljskem načelu kot prejšnje avstrijske. Tako so bili v sestavu teh enot najvišji hrvaški poveljniški kader, slovenski oficirji in tradicionalne vojaške enote, tako imenovani »slovenski polki«, ki so jih že 18. novembra izpopolnili s prvo mobilizacijo oziroma vpoklicem. II. vojaško okrožje se je v drugi polovici novembra 1918 skoraj osamosvojilo oziroma je imela nanj v vse večji meri neposredni vpliv slovenska Narodna vlada, ki je skladno z državnopravno ureditvijo od 19. novembra neposredno izvrševala tudi vojaško oblast (Švajncer 1990). V Bosni in Hercegovini je bilo oblikovanje vojske najšibkejše; ni bilo toliko oficirskega kadra, ni bilo niti odzivnosti prebivalstva, ki je avstro-ogrsko oblast še vedno čutilo kot novo prisilo, poleg tega pa je bližina srbske vojske hromila napore po ustanavljanju lastnih vojaških enot. Pomemben zaviralni dejavnik je bilo tudi dejstvo, da lokalno vojska ni bila potrebna, saj ni bilo neposredne vojne nevarnosti. Rezultat tega je bil, da je vojska obstajala bolj na papirju kot pa v vojašnicah. In podobno velja tudi za pomorsko vojaško silo, ki je doživela hud udarec že na začetku svojega oblikovanja, ko je antanta zahtevala, da Država SHS izroči vse vojne ladje, ki jih je dobila v nasledstvo od Avstro-Ogrske (Bjelajac 1988).

Ko se vprašamo, kolikšen je bil obseg vojske novembra 1918, ostajajo zgodovinarji v zadregi. Viri ne dopuščajo, da bi ga natančno opredelili, a vendar je mogoče iz delnih in ne povsem primerljivih podatkov predvidevati, da je vojska imela manj kot 20.000 vojakov, razporejenih v 15 pehotnih, konjeniških

in artilerijskih polkih, kar kaže, da je šlo za šibke enote, povečini za jedra najbolj nacionalno zavednih vojakov. V Sloveniji, kjer so polke vzpostavili z mobilizacijo, je vsak od štirih pehotnih polkov štel od okrog 1000 do največ 1200 vojakov. Kar polovico častnikov in vojakov, torej okrog 12.400, je bilo prav v enotah II. vojaškega okrožja, torej v Sloveniji (Perovšek 1998; Bizjak 2001).

9.3 BOJI ZA SEVERNO MEJO V LETIH 1918–1919

Mnogo ostrejšje kot na zahodni meji proti Italiji so bile razmere na Štajerskem in Koroškem. Po razsulu avstro-ogrske vojske na tem območju sploh ni bilo razmejitvene črte. Ravno zaradi tega je Narodno vijeće na prošnjo Narodne vlade v Ljubljani antantnim silam predlagalo (razumljivo je, da je bila Italija izzeta iz teh predlogov), da zasedejo črto Šmohor–Beljak–Celovec–Šentvid ob Glini–Velikovec–Šentandraž v Labotski dolini–Dravograd–Radlje ob Dravi–Špilje–Radgona–Monošter, kar se seveda ni zgodilo (Mikuž 1965).

V tem obdobju je nemški občinski odbor v Mariboru razglasil mesto z okolico za sestavni del nemško-avstrijske države. Ta vozal je presekale šele Rudolf Maister, ki ga je Narodni svet za Štajersko 3. novembra 1918 imenoval za generala (pred tem je imel čin majorja). Hkrati je bil imenovan tudi za poveljnika mesta in vse slovenske Štajerske. Velika sreća za Slovence je bila, da je bil v Mariboru v teh usodnih dnevih major/general Maister. Ta je 1. novembra 1918 z vso odločnostjo in pogumom avstrijskim častnikom dopovedal, da prevzema vojaško poveljstvo nad mestom in vso spodnjo Štajersko, ki da je v jugoslovanskem območju. Hkrati jih je seznanil, da bo vsak upor kaznovan in obravnavan pred vojaškim sodiščem (Hartman 1998).

Narodni svet za Štajersko je te njegove izjave podprl in sprejel njegov predlog, da ga imenuje za generala. General Maister je deloval v najboljčutljivešem predelu Slovenije, saj so si predvsem mariborski meščani (Nemci in ponemčeni Slovenci) obupno prizadevali, da bi Maribor s Podravjem pripadel Avstriji. Za to se je trudil predvsem nemški občinski odbor. Dejstva nam kažejo, da so bili načrti avstrijskih Nemcev še večji, zato je generalu Maistru treba priznati, da je znal ukrepati pravočasno in pravilno (Penič 1988).

Na začetku novembra 1918 je general Maister razpolagal s sorazmerno majhno vojsko, čeprav je bil postavljen za poveljnika vojaških enot na vsem slovenskem Štajerskem. Vse več oborožencev pa se je prijavilo v Schutzwehr, ki naj bi varoval velikonemške interese v Mariboru. V takšnih razmerah se je napetost med Maistrovimi borci in Schutzwehrom stopnjevala. Da bi general Maister obvladal položaj na Štajerskem, je sam, brez vednosti Narodne vlade v Ljubljani, odločil, da se morajo mobilizirati določeni letniki, saj je bila nasprotna stran vojaško močnejša (Potočnik 2008).

V tem času se je nadporočnik Malgaj odločil, da bo šel iz Celja v Mežiško dolino in začel osvobajati Koroško (Ude 1977).

Generalu Maistru se je javljalo vse več slovenskih vojakov, prostovoljcev. Med njimi je bilo precej tudi primorskih Slovencev. Ti so oblikovali Tržaški bataljon, ki ga zaradi številčnega stanja vojakov občasno imenujemo tudi polk (Gradnik 1981). Na novo so se oblikovali Mariborski, Celjski in Ljubljanski pešpolk kakor tudi Ljubljanski gorski strelski polk. Te in še preostale enote, zveste generalu Maistru, so 23. novembra 1918 razorožile mariborski Schutzwehr. Tega dne je Malgaj iz Mežiške doline krenil proti Velikovcu, seveda v dogovoru z generalom Maistrom. Že 1. decembra 1918 je odbil prvi nemški napad na Velikovec (Seručar 1950).

Ob tem ne smemo pozabiti, da so prve vojaške akcije na severni meji potekale v okviru Države SHS, ki je bila razdeljena na več vojaških okrožij. Slovenija je spadala pod 2. vojno okrožje s sedežem v Ljubljani. To okrožje s svojim štabom pa v teh usodnih dnevih ni naredilo tistega, kar bi od takšnega vojaškega organa pričakovali, odločnega boja predvsem za mejo. Drugo vojno okrožje je bilo odpravljeno šele na začetku leta 1919, ko je bila že ustanovljena Kraljevina SHS (Švajncer 1990).

Ljubljanska Narodna vlada se je za Maistrove nasvete in poteze premalo zmenila. »Privoščila« si je celo to nevšečnost, da je na Koroškem formirala vojaško enoto, sestavljeno iz bivših srbskih vojnih ujetnikov. Avstrijci so to enoto pod vodstvom in poveljstvom srbskega kapetana Milovana Milosavljevića

decembra 1918 pri Grabštajnu razorožili in jo poslali nazaj v Kraljevino SHS. Prav afera pri Grabštajnu je bila uvod v avstrijsko ofenzivo proti slovenskim zasedbenim četam na Koroškem in proti levemu krilu zasedbene črte štajerskega obmejnega poveljstva (Ude 1977). To se je zgodilo dva tedna po nastanku Kraljevine SHS. V tem primeru bi morali imeti odločilnejšo vlogo vojaški in politični predstavniki v Beogradu kakor pa neavtoritativna Narodna vlada v Ljubljani z nedejavnim štabom 2. vojnega okrožja. V neodločnosti Narodne vlade v Ljubljani očitno tiči razlog, da je general Maister sam sklenil pogodbo o demarkacijski črti na Štajerskem in Koroškem s polkovnikom Rudolfom Passyem, predstavnikom avstrijskih civilnih in vojaških oblasti iz Gradca. Določila sta, kje naj poteka razmejitvena črta med avstrijskimi in slovenskimi enotami. Ravno zaradi poteka te meje od Radgone prek Šentvida ob Glini, Krmskega gradu, Beljaka in Šmohorja je nastalo v štajerski in koroški Deželni vladi in celo v Narodni vladi v Ljubljani veliko nezadovoljstvo. Vsi so bili mnenja, da je pogodba med generalom Maistrom in polkovnikom Passyem brezpredmetna (Sienčnik 1987).

Zastavimo si lahko vprašanje, zakaj Narodna vlada v Ljubljani tega sporazuma ni izkoristila in z vsemi razpoložljivimi sredstvi razmestila svoje enote na točke, ki so bile določene v tem sporazumu. Lojze Ude je v svojem obširnem delu med drugim zapisal, da »... *naši vladi ne bi smelo biti mar, kako si je ta sporazum razlagala nasprotna stran* ...« (Ude 1977, 88). V prid temu navaja celo določbe iz mednarodnega prava.

Koroški in štajerski oblastniki so se kmalu po razpadu habsburške monarhije zavedli, da jim grozi nevarnost od tistih, ki so jih še včeraj gledali zviška. Od vsega začetka so bili namreč na Koroškem poleg regularne avstrijske vojske Volkswehr organizirani tudi neregularni vojaški oddelki Burgerwehr in Alarmkompanien. Aprila 1919 so se ti vojaški oddelki preimenovali v Heimwehr. Naša stran pa je vodila svojo vojsko s pomočjo 2. vojnega okrožja, ki sta mu poveljevala Hrvat podmaršal Ištvanović in podpolkovnik Milan Ulmanky, ki je bil načelnik štaba.

Sredi novembra 1918 so iz prostovoljcev nastali naslednji pešpolki:

- Ljubljanski pešpolk (iz nekdanjega 17. pešpolka, 7. in 20. lovskega bataljona),
- Slovenski planinski polk (iz 2. gorskega strelskega polka),
- Tržaški pešpolk (iz nekdanjega 97. pešpolka ter 5. strelskega polka),
- Mariborski pešpolk (iz nekdanjega 47. pešpolka in 26. strelskega pešpolka) ter
- Celjski pešpolk (iz nekdanjega 87. pešpolka) (Andrejka 1928).

Vzhodnokoroški sektor sta sprva obvladovala nadporočnik Franjo Malgaj in general Rudolf Maister. Preostali del Koroške pa je po nalogu Narodne vlade v Ljubljani dobil v nadzor stotnik Alfred Lavrič, ki je v jutranjih urah 19. novembra 1918 z 58 vojaki in 7 častniki zasedel Borovlje. Za zasluge pri osvobajanju Koroške je napredoval v majorja (Seručar 1950). To dejanje je imelo določeno posledico: slovenska vojska je obvladovala ozemlje južno od Drave pa tudi Velikovec, ki ga je Malgaj zasedel 30. novembra 1918. Znano je, da so do januarja 1919 Nemci kot mejo med Nemško Avstrijo in Jugoslavijo priznavali reko Dravo. Začasna demarkacijska črta po Dravi, ki sta jo določila Lavrič in koroški vojaški poveljnik, podpolkovnik Ludwig Hülgerth, je bila zapisana v posebni izjavi oziroma v tako imenovani provizorični konvenciji. Ta dokument je nastal na podlagi odločnega vojaškega delovanja majorja Lavriča (Sienčnik 1987). Usoda te pogodbe pa je postala vprašljiva, ko so slovenske čete v Podjuni prešle na severni breg Drave, srbski oddelek pa je 14. decembra 1914 prodrl do Grabštajna (Sejni zapisniki 1998, 191).

Iz zgoraj napisanega lahko ugotovimo, da so imeli pobudo v svojih rokah predvsem general Maister, major Lavrič in nadporočnik Malgaj. Vsi trije so se z nasprotno stranjo znali dogovoriti o raznih demarkacijskih črtah. Ljubljanskim oblastem je teh sposobnosti manjkalo prav v trenutkih, ko bi bile najbolj potrebne.

Do preloma je prišlo 14. decembra 1918, ko so Avstrijci razorožili bivše srbske vojne ujetnike pri Grabštajnu. Po tem dogodku je pogum koroških nemških vojakov in njihovega vodstva nevarno zrastle (Gradnik 1981). Narodna vlada v Ljubljani je dojela, da se stopnjujejo zapleti, zato se je odločila za mobilizacijo. Koroško območje je razdelila na dva sektorja:

- obmejno poveljstvo za vzhodno Koroško pod poveljstvom majorja Žerjava in
- zahodno koroško obmejno poveljstvo pod poveljstvom in vodstvom majorja Lavriča (Ude 1977).

Območje od Dravograda do Radgone je nadzorovalo štajersko obmejno poveljstvo, ki ga je vodil general Maister. Kmalu za tem ni bilo v obmejnem poveljstvu za vzhodno Koroško na širšem območju Velikovca nadporočnika Malgaja, ker je bil z ukazom »premeščen«, zato je postala vprašljiva obramba severne meje, saj ljubljanska vlada svojima najboljšima častnikoma ni zaupala. Slutimo lahko, da se je Narodna vlada v Ljubljani bala tako moči generala Rudolfa Maistra kot nadporočnika Malgaja. Maister, Lavrič in Malgaj so večkrat opozarjali, da je treba prodirati proti Celovcu in Beljaku, vendar so v Ljubljani njihove zahteve naleteli na gluha ušesa. Zato ni presenetljivo, da je vse bolj naraščala samozavest nemških poveljstev in enot, zato so pripadniki Volkswehra začeli prodirati proti zahodnemu delu Koroške, natančneje proti Rožeku, Šentjakobu v Rožu in Področci. Nemci so 7. januarja 1919 prodirali tudi proti Borovljam. Pri humperških mostovih pri Borovljah je bil major Lavrič težko ranjen, njegov pribočnik Pavel Sirkni pa ubit. To je bila težka izguba za slovensko vojsko, saj major Lavrič ni bil samo ranjen, ampak tudi zajet. Verjetno je ta dogodek vplival tudi na boje za Borovlje, zato je avstrijskim Nemcem mesto uspelo zavzeti (Ude 1977).

Po zavzetju Borovelj sta bila v ospredju pozornosti koroškega deželnega poveljstva tako Področca kot karavanški predor. Po zavzetju Šentpavla 27. decembra 1918 je bojna morala slovenskih čet vse bolj upadala, nasprotnikova pa naraščala. Koroške nemške čete so se začele pripravljati, da bi zavzele pomembno velikovško mostišče (Sienčnik 1987).

V vse te spopade in zaplete se srbska vojska oziroma vojska kraljevine SHS ni vmešavala. Vojaško oblast je v svoje roke vse bolj prevzemal general Krsta Smiljanić, saj je, sicer skrito, začel posegati v dogodke na Koroškem (Švajncer 1990), kar pa je bil bolj političen kot vojaški poseg.

Velikovško mostišče sta koroška deželna vlada in vojaško poveljstvo čutila kot čedalje bolj moteče, za slovensko vlado in vojaško poveljstvo pa je pomenilo izhodišče za pohod proti Celovcu. Koroški Nemci so iskali povod ali vzrok, da bi zasedli slovensko Koroško s Celovcem vred, saj so prihajale informacije, da Koroška zaradi geografske in gospodarske nedeljivosti pripada Nemški Avstriji. Te informacije so nastale na podlagi nekakšnih strokovnih mnenj, ki so jih na Koroškem opravili predvsem ameriški vojaški izvedenci (Sienčnik 1987).

Do začasnega premirja, ki sta ga koroška deželna in slovenska narodna vlada sklenili 13. januarja 1919, so enote na obeh straneh obmirovale na črti Korensko sedlo–severna vrata Karavanškega predora–Suhi vrh–Karavanke–Ljubelj–Sele–Šmarjeta–Apače–Galicija–velikovško mostišče–Orliča vas in dalje po Dravi. Pri tem je ostalo vse do 29. aprila 1919 (Ude 1977).

Pred slovensko ofenzivo na Koroškem so v Ljubljani kot enega izmed poveljstev v Kraljevini SHS formirali poveljstvo Dravske divizijske oblasti. Ta nova vojaška oblast je nadomestila nekdanje 2. vojaško okrožje, nastalo še v Državi SHS, ki ni več obstajala (Lah 1988, 327–328).

9.4 APRILSKA OFENZIVA LETA 1919

Ofenziva slovenskih enot, ki se je začela 29. aprila 1919, je bila zelo slabo pripravljena, še slabše pa vodena. Poveljstva slovenskih enot, praviloma velikosti štirih bataljonov, so takoj po odhodu z velikovškega mostišča izgubljala medsebojne stike, saj so enote v razne smeri prodirale preveč vsaksebi. To se je dogajalo že prvi dan ofenzive. Kljub začetnim uspehom so kmalu izgubile pobudo in zašle celo v taktično podrejen položaj. Enote s tega mostišča so se vse bolj oddaljevale med seboj ter ostajale brez medsebojnega sodelovanja in povezave. Tudi rezerve iz zaledja ni bilo. Nič boljše se ni godilo enotam, razporejenim južno od Drave. Enote niso mogle skleniti močne fronte, saj je bilo na fronti premalo vojaške sile. V času ofenzive je bilo na Koroškem le devet in pol bataljonov pehote ter 40 topov (Švajncer 1990, 164).

Ko ocenjujemo položaj slovenskih enot v aprilski ofenzivi leta 1919, lahko hitro ugotovimo, da slovenska poveljstva niso imela dovolj rezerv na celotnem bojevališču, zato tudi ni bilo mogoče zapreti nastajajočih odprtih med enotami, ki so izgubljalesmer, pobudo, kumulativnost udarnost in celo motiviranost. Enote dejansko niso več poznale frontne črte in svojih smeri prodiranja (Ude 1977).

Avstrijci so ta zmedeni in izgubljeni položaj slovenskih enot kmalu opazili in se pripravili na protiakcijo oziroma protinapad. Že 2. maja 1919 so usmerili koncentričen napad na velikovško mostišče. Slovenske branilce so prisilili, da so se začeli umikati čez Dravo. Zaradi nastale zmede so Avstrijci dva dni pozneje začeli prodirati z boroveljske strani južno od Drave, tako da so prodrli v zaledje vzhodnega dela fronte. Močne avstrijske enote so ob podpori polvojaških enot domačinov prodirale po Labotski dolini in na jug proti Dravogradu (Istorija Dravske divizijske oblasti 1918–1920, 61–62). General Maister in nadporočnik Malgaj, ki je bil s svojimi vojaki na bojišču, sta avstrijske enote zadrževala do 6. maja, ko je nadporočnik Malgaj padel. Njegova smrt je še vedno zavita v skrivnost, saj o njej obstaja več različic. Po eni od njih naj bi mu eksplodirala ena od ročnih granat, ki jo je nosil okrog pasu, ko se je na svoji postojanki okrog 14. ure plazil skozi vejevje gozda (Kranjc in Štampfl 2009).

Operacija slovenske vojske je takoj doživela popoln neuspeh, posledica tega je bila izguba slovenske Koroške, razen Dravograda in Slovenj Gradca. Vzroki za poraz so bili na strani tistih, ki so to operacijo vodili, in tistih, ki so ji poveljevali. Povsem jasno je, da se je premalo upoštevalo taktična pravila, samo organizacijo vojske, njen razpored, priprave na spopade in podobno (Prepeluh 1938).

Ostaja vprašanje, zakaj slovenske sile niso bile dovolj izpopolnjene in zakaj se ni opravilo učinkovito grupiranje ali zbiranje sil. Znano je, da je obstajala le minimalna rezerva, ki že prvega dne spopadov ni zadoščala potrebam. Poleg tega moramo omeniti slabo moralo slovenskih vojakov, ki zagotovo ni bila na ravni takšne vojaške aktivnosti. V času napada ni bilo medsebojne koordinacije, sinhronizacije, povezljivosti oziroma taktičnega stika. Povsem neizrazito vlogo je imelo težišče, velikovško mostišče, od koder so začeli izvajati operacijo. Ofenziva se je začela brez ognjene podpore. Bataljoni z velikovškega mostišča so bili tako neuskkljeni, da so začeli z nekakšnim divergentnim napadom, kar je enotam preprečevalo in jih oviralo, da bi prebile taktično globino nasprotnika. Ker je »napredovanje« potekalo po neprimernih smereh, začetnih uspehov ni bilo mogoče izkoristiti. Nekatere enote so sicer dosegle operativno globino, vendar jih druge enote niso podprle, zato niso mogle izkoristiti svojih uspehov (Seručar 1950).

Pri obravnavi aprilske ofenzive 1919 je treba poudariti, da so bile nekatere bojne akcije pomanjkljivo izvedene, brez trdne obveščevalne in zaščitne službe. Skratka, načrtovalci ofenzive so povsem zanemarili eno od sedmih temeljnih bojnih funkcij (1. manever, 2. ognjena podpora, 3. obveščevalna zagotovitev, 4. premičnost, oviranje in preživetje, 5. zračna obramba, 6. zagotavljanje delovanja in 7. poveljevanje), in sicer obveščevalno zagotovitev, pa tudi obveščevalno pripravo bojišča (Furlan 2006). Šibke slovenske enote so bile raztresene po približno 100 kilometrov dolgi koroški fronti in skoraj vse so bile prisiljene delovati brez medsebojne povezave in sodelovanja. O vsem tem prostovoljci niso vedeli popolnoma nič. Zato so bili zelo nezadovoljni, ko so izvedeli, da je ljubljanska vlada generalu Maistru odvzela poveljstvo nad vojaškimi akcijami na Koroškem.

Slovenske enote so doživele enega najhujših porazov, bile so razbite in potisnjene iz Koroške (Prepeluh 1938).

Kdor je ukazal to ofenzivo, ni preučil nobenega elementa, verjetno se je še najmanj vedelo o položaju pri sovražniku, kjer so bili vodenje in poveljevanje, izpopolnitev, oskrba, načrtovanje in morala na višji ravni kot na slovenski strani.

Avstrijske enote so bile taktično dejavnejše. Verjetno so imele dovolj rezerv in taktični cilji so se jim pokazali takoj, ko so začele s protiudarom. Ker so izkoristile vse slabosti slovenskih enot, še najbolj pa njihov neorganiziran umik, jim je bila pot do Slovenj Gradca povsem odprta.

9.5 DRUGA OFENZIVA – 28. MAJ 1919

Po neuspešni aprilski ofenzivi 1919 je poveljstvo jugoslovanske Dravske divizijske oblasti mobiliziralo nekaj letnikov, v Slovenijo pa so prispeli trije srbski polki, konjenica in topništvo. Slovensko-srbske oziroma jugoslovanske enote, ki so bile večinoma sestavljene iz slovenskih enot, so se preformirale, pregrupirale in izpopolnile. Njihova razporeditev je omogočala širok in istočasen nastop v vseh smereh.

Nastopile so enote, ki so jih organizirali v Labotski, Koroški, Jezerski, Ljubeljski in Jeseniški odred (Seručar 1950).

Vse te enote so bile podrejene in pod poveljstvom ter vodstvom poveljnika Dravske divizijske oblasti generala Krste Smiljanića. Dravska divizijska oblast je 1. februarja 1919 nadomestila 2. vojno okrožje, ki je v svoji coni odgovornosti pokrivalo celotno slovensko ozemlje v nekdanji Državi SHS (Lah1988, 327–328).

V teh enotah so bili slovenski polki z bataljoni kot za časa ponesrečene ofenzive 29. aprila 1919. Močan napad, udar, ogenj in sile, ki so bile grupirane tako, da so dosegale premoč nad sovražnikovimi silami, so bile glavne značilnosti te ofenzive. Še posebej so okrepili desno krilo, ki sta ga pokrivala Labotski in Koroški odred, ter odred v centru, ki ga je pokrival Jezerski odred (Gradnik 1981). V tej drugi ofenzivi je imel pomembno vlogo general Maister, saj je poveljeval Labotskemu odredu, ki je bil razporejen na izpostavljeno krilo in je imel poleg Koroškega odreda izjemno pomembno vlogo pri uspehu ofenzive. Treba je poudariti, da so drugim odredom poveljevali srbski častniki (Seručar 1950).

Med drugo ofenzivo je bila na jugoslovanski strani izražena stalna aktivnost, ofenzivnost in neprekinjenost bojnih delovanj. Sami so izbirali težišče in cilje. Avstrijske enote so bile na celotnem operativnem območju dobesedno paralizirane, tako da so bili doseženi operativno-taktični in tudi strateški cilji. Priprave na to operacijo so bile popolnoma drugačne, saj so bile enote pravočasno izpopolnjene in sestavi reorganizirani v pet odredov. Jasno so bili določeni težišče operacije, točke osredotočanja ter odločitve, opredeljeno je bilo enotno vodenje in poveljevanje. Slednje je zagotavljalo, da bo operacija potekala uspešno. Pred to ofenzivo so bile opravljene tudi moralnopolitične priprave. Kar zadeva ognjeno podporo, je bila ta pripravljena, organizirana in izvajana tako, kot mora biti za izvedbo ofenzivne operacije. Ta ognjena podpora je lahko ves čas ofenzive ovirala grupiranja avstrijskih enot. Težišče operacije je bilo zelo izrazito, saj je bilo okrepljeno predvsem desno krilo. Pri analizi druge operacije ali ofenzive ne najdemo več divergentnih prodiranj, ker so si jugoslovanski poveljniki prizadevali za skoncentrirano udarno moč svojih enot. Samo napredovanje je potekalo po načrtih in je bilo usklajeno ter medsebojno koordinirano. Težišče operacij je bilo tam, kjer so bile avstrijske enote nesposobne zadrževati pritisk jugoslovanskih enot. Zgodilo se je celo, da so se znašle v kleščah jugoslovanskih enot, ki so prodirale proti Celovcu. Vanj so z vzhoda prvi vkorakali vojaki Slovenskega planinskega polka 6. junija 1919, z južne strani pa so v mesto prišli srbski oddelki. 7. junija se je polkovni štab nastanil v Gornjih Trušnjah in I. bataljon v Djekšah s štabom v Malem Šentvidu (Zupančič 2002). V tej ofenzivni operaciji so jugoslovanske enote pokazale, kako se obnese prenašanje težišča v času bojnega delovanja in kako je treba grupirati svoje sile, da se dosežejo operativni ter nazadnje tudi strateški rezultati in cilji. Vse pa je temeljilo na dobro izbranih taktičnih postopkih, potrebnih manevrih in pravočasnih udarih oziroma napadih na določenih sektorjih. Kljub vojaškim uspehom v tej ofenzivi je 4. junija 1919 na pariški mirovni konferenci svet štirih sklenil, verjetno tudi pod vtisom ofenzive jugoslovanskih čet, da se plebiscitno ozemlje razdeli v 2 coni, A in B. S tem so bili vojaški premiki na Koroškem do plebiscita končani (Ude 1977).

9.6 PO KONCU VOJNE

Država Slovencev, Hrvatov in Srbov se je že 1. decembra 1918 s Kraljevino Srbijo združila v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. To je zahtevalo tudi združevanje oboroženih sil obeh držav v enotno vojsko. V vojaškem pogledu so državno ozemlje razdelili na 6 armadnih in 16 divizijskih oblasti ali območij. Ta delitev je bila v veljavi v vojni in miru. Divizijske oblasti ali območja so delili na vojaška okrožja in ta na vojaške srece. Za Slovence je oblikovanje nove oborožene sile pomenilo številne spremembe glede na sistem, ki so ga poznali v Avstro-Ogrski in nato v Državi SHS. Za nas je še posebej zanimiva Dravska divizijska oblast, ki je bila eno od vojaških območij v Jugoslaviji med svetovnim vojnama in je zajemala celotno slovensko ozemlje pod Kraljevino SHS oziroma poznejšo Jugoslavijo. Osnovali so jo 1. februarja 1919 in istega dne je v Ljubljani začelo delovati njeno poveljstvo. Slovenska javnost je šele 2. februarja 1919 izvedela, da je kralj ukaz o njeni ustanovitvi izdal že 22. decembra 1918. Sporočeno

je bilo, da je kralj za poveljnika imenoval generala Krsto Smiljaniča in da je ta s 1. februarjem prevzel poveljstvo nad vsemi poveljstvi, četami in zavodi na ozemlju divizije, s čimer je prenehalo delovati poveljstvo 2. vojnega okrožja. Sporočilo ni niti z eno besedo pojasnilo, kaj bo ustanovitev nove divizijske oblasti pomenila za slovensko vojsko. Poveljstva vojnih okrožij so bila v Ljubljani, Celju in Mariboru, operativne enote pa so bile še v Ribnici in Škofji Loki. V njeni sestavi so bili poveljstvo 7. armade, Triglavska divizija, Dravska divizija in Triglavski planinski odred.

Slovenski planinski polk je junija 1919 izgubil slovensko ime in postal 47. pešadijski puk (pehotni polk), a še s slovenskim vodstvom in jezikom. 1. novembra 1919 so ga preimenovali v 40. pešadijski puk (pehotni polk), popolnoma razslovenjen pa je bil ob demobilizaciji maja 1920 (Zupančič 2002).

10 VOJAŠKA KARIERA

Rudolf Badjura, ki je v vojski ves čas deloval nepoklicno, je svojo vojaško kariero začel v Ljubljani, na enoletni častniški šoli (prostovoljska šola) 27. (Graškega) pehotnega polka avstro-ogrske vojske v letih 1904 in 1905.

Med prvo svetovno vojno je Badjura kot pehotni poročnik in nadporočnik 27. pehotnega polka leta 1917 končal dvomesečni alpski tečaj na Wiesbachhornu (Moserboden) in bil uspešen »smučarski komandant«. V obdobju delovanja v avstro-ogrski vojski je bil za svoje vojaške uspehe odlikovan s Karlovim četnim križcem. Tega so podeljevali tistim vojakom avstro-ogrske vojske, ki so bili na bojišču in so v bojih sodelovali vsaj 12 tednov. Poleg Karlovega četnega križca je prejel tudi odlikovanje Signum Laudis, ki se je častnikom podeljevalo tako za zasluge v miru kot v vojni (Militär-Schematismus des ... 1918, 235 in 535). V vojaški evidenci so podane tudi ocene njegovih osebnostnih lastnosti v času poveljevanja alpski četi. Označen je bil kot zdrav, sposoben vojak, dober alpinist, do starejših pozoren, do mlajši strog ter pravičen in discipliniran. Tudi v spominih borcev za severno mejo je Badjura izpostavljen kot dober hribolazec, znan planinec, planinski pisatelj in narodno zaveden slovenski častnik (dodatek h kvalifikacijski poli 1919; Jenko 1919).

10.1 PREVRATNI DNEVI V LJUBLJANI LETA 1918

Slovensko vojaštvo je odločilno vlogo odigralo pri prevzemu oblasti v Ljubljani. V mestu je bilo že 28. in 29. oktobra 1918 več nemirov, saj se je na železniški postaji uprlo 1000 čeških vojakov, ki niso hoteli nadaljevati poti na fronto (Švajncer 1990, 17–23). Prisega poročnika dr. Mihajla Rostoharja Jugoslaviji na manifestaciji 29. oktobra 1918 pred deželnim dvorcem še ni pomenila, da je bila prevzeta državna oblast. Slovenski politiki so se namreč bali reakcije vojaških enot oziroma v Ljubljani nastanjenega madžarskega bataljona 19. pehotnega polka, saj je v mestu takoj po prevzemu oblasti močno primanjkovalo oborožene avtoritete, na katero bi se Narodna vlada lahko oprla (Bizjak 2003, 42).

Pri nastanku Države Slovencev, Hrvatov in Srbov je aktivno sodeloval tudi Badjura. Dan pred prazničnim 29. oktobrom 1918 so se nekateri rezervni častniki sestali na tajni seji v hotelu Union v Ljubljani, kjer so razglabljali o primernosti udeležbe uniformirancev na splošnih narodnih manifestacijah. Večina navzočih je bila proti takšni udeležbi. Kljub temu so sklenili, da se naslednji dan slovenski častniki zberejo in uvrstijo v sprevod. Ob 8. uri zjutraj sta se pred pošto dobila častnika Rudolf Badjura in Franc Pavlič, pozneje pa se jih je nabralo še nekaj in vsi so sodelovali v sprevodu s tremi četverstopi. Mnogo častnikov se je pozneje pridružilo sprevodu v civilu. Ti so pri Bavarskem dvoru, kjer je bilo poveljstvo mesta, v sprevod potegnili še druge častnike, tako da se je na koncu formiralo od 30 do 60 četverstopov, med katerimi so bili večinoma Slovenci in drugi Slovani. Korakali so mimo vojaškega poveljstva, kjer so bile postavljene straže (Kočevar 1938, 3). Spomin na ta dogodek je Badjura opisal v Slovencu: *»Ko smo šli mimo kolodvora in manifestirali za Jugoslavijo, so nas tam mrko gledali madžarski vojaki v jeklenih čeladah. Drugi dan smo takoj ob 8.00 zjutraj dobili pozive od vojaškega poveljstva, naj se javimo na raport k mestnemu generalu, Čehu po rodu (general Uherek). Poklicanih nas je bilo kakih 15 do 18 častnikov, torej tisti, ki jih je mestno poveljstvo z Bavarskega dvora utegnilo opaziti med sprevodom. Postavili smo se v vrsto in jaz sem bil na levem krilu. General me je nahrulil: 'Kako morete, gospod nadporočnik, v uniformi avstrijskega častnika sodelovati pri taki slovenski manifestaciji.' V obraz sem mu odgovoril: 'Gospod general, od danes naprej so zame merodajni samo odloki Narodnega veča v Zagrebu!' General se je začudil: 'Ah, so!' Stopil je k drugemu in če se ne motim, je bil to sedanji gostilničar in posestnik v Kostanjevici g. Bačar. Ta je raportiral: 'Gospod general, javljam vam, da se pridružujem mnenju svojega tovariša!' Prav tako so odgovorili še trije ali štirje častniki po vrsti, nato pa se je general zopet vrnil k meni: 'Kako je to v skladu s prisego, ki ste jo dali kot oficir?' Odgovoril sem mu približno na isti način kakor pri prvotnem vprašanju. General je stavil častnikom še druga vprašanja, nato pa je odgovoril: 'Gospodje oficirji, dobro ste vedeli, da to ni v skladu z vašimi dolžnostmi,*

ko ste sodelovali pri tej manifestaciji. Posledice pripišite sami sebi! Zadnji stavek je ponavljal kot refren ves čas med svojim govorom. Nato smo odšli» (Kočevar 1938, 3).

Med klicanimi častniki pri generalu ni bilo poročnika dr. Rostoharja. Vojaška policija je namreč dobila nalog, da ga aretira, o čemer ga je obvestil nadporočnik Josip Potokar, ki je delal pri vojaški policiji. Sporočil mu je, da ga čakajo v rezervni bolnišnici belgijske vojašnice, kjer je bil Rostohar v bolniškem staležu. Zato se ni vrnil v vojašnico, temveč se je skrila v svojem ljubljanskem stanovanju (Švajncer 1990, 18).

Naslednji dan je po pričevanju Badjura že prišlo do prevrata in krožile so govornice o razsulu fronte v Italiji. Slovenski častniki so začeli organizirati prostovoljne enote in pri tem je pomembno vlogo odigral tudi Badjura. Skupaj s poročnikom Uhlirrom je imel v Cukrarni v rezervi nekaj vojaštva, pripravljenega za morebitne spopade. Za morebitni spopad z madžarskim bataljonom v Ljubljani so slovenski častniki računali na orožje iz šempeterske vojašnice. V času prevrata so v Ljubljani imeli pomembno vlogo tudi železničarji, ki so pomagali pri formiranju enot slovenskih vojakov in organizaciji njihovih transportov. Čez slovensko ozemlje naj bi z razpadle fronte pri reki Piavi šlo od 200.000 do 250.000 vojakov, medtem ko naj bi se jih okrog 50.000 čez naše ozemlje vračalo z Balkana (Bizjak 2003, 35). Od vsepovsod so namreč prihajali vojaki, ki so se vračali domov in iz teh enot je Badjura sestavil vod vojakov, po večini Čehov in Poljakov, ki so se zbrali pred ljubljanskim magistratom. Slovence je le s težavo novačil v svoje vrste, saj navaja: »... Slovenski vojaki so bili namreč tako demoralizirani, da so vsi tiščali domov. Le malo se mi jih je posrečilo dobiti ...« (Kočevar 1938, 3).

Vsi vojaki so si s kap strgali avstrijske kokarde in si nanje pripeli slovenske tribarvnice. Zanimivo je bilo tudi to, da so bili med njimi celo nekateri Avstrijci. Badjurova enota je dobila nalogo, da zasede poslopje deželne vlade in prepreči uničenje ali odvoz pomembnih dokumentov. Po obkolitvi poslopja je Badjura sporočil dvornemu svetniku, grofu Chorinskemu, da se mu ne bo nič hudega zgodilo in da ne sme iz poslopja vlade izginiti noben dokument (Kočevar 1938, 3).

V tem času so začeli prihajati tudi prvi avtomobili z italijanske fronte in iz Primorja v Ljubljano. Badjurova enota je kolodvor zastražila, del vojakov pa odpeljala na nadzorno točko na Viču, na križišče Rimske in Bleiweisove ceste. Prav tako je skupino vojakov postavil na Tržaški cesti blizu tobačne tovarne. Ni bilo dolgo, ko je po Tržaški cesti prihitel luksuzni avto, v katerem je sedel tržaški namestnik Alfred von Friess-Skene. Avto je bil preusmerjen na vojaško poveljstvo na Bavarskem dvoru. Tedanji poverjenik za notranje posle dr. Josip Brejc je kot svoj prvi akt Friess-Skeneju podpisal potni list za nadaljnje potovanje. Kmalu zatem je prišel drugi avto z nekaterimi generali in višjimi štabnimi častniki, med katerimi je bil tudi polkovnik graškega 27. pehotnega polka, v katerem je služil Badjura. Častnikom je pojasnil stanje ter poudaril, da so v Jugoslaviji, kar pa niso sprejeli z odobravanjem, še posebej polkovnik 27. pešpolka, ki se je sprva nekoliko upiral. Badjura jim je namreč ukazal, da morajo v spremstvu njegovih vojakov na mestno poveljstvo, kjer bodo dobili nadaljnja navodila. Tako je bilo to popoldne zajetih okrog 20 luksuznih avtomobilov, v katerih so bili sami bežeči višji in nižji častniki ter razni oblastniki z italijanske fronte. Zasegel je tudi več vojaških blagajn, med drugim celo operacijsko blagajno. Naslednjega dne so iz italijanske fronte začeli prihajati vojaki, kar je še posebej obremenilo ljubljanski kolodvor. Tam je bilo nekaj dni veliko dela z organiziranjem prevoza za vojaštvo, ki je prihajalo na kolodvor in odhajalo z njega. Kljub velikim množicam vojakov ni bilo večjih težav. Tiste vojake, ki so prihajali po cesti, so sprejemali v bližini zdaj opuščene tobačne tovarne pri nekdanji mitnici. Badjura v spominih navaja, da je nagovoril vsako kolono, potem so vse vojake razorožili in jim povedali, naj ohranijo red in mir, da bodo v najhitrejšem času poslani v domovino in da na kolodvoru dobijo tudi menažo. Težje delo so imeli pozneje, ko so prihajali težka artilerija in večinoma pijani madžarski vojaki. Po navedbah Badjura je bil ta sprejem precej razburljiv, toda kljub temu ni prišlo do večjih incidentov in nobenega pravega spopada. Organizacija prevoza vojaštva je trajala celih šest dni in tako je bila Ljubljana rešena večjih incidentov, ki bi jih lahko povzročila umikajoča vojska (Bizjak 2003, 30; Kočevar 1938, 3).

Nato je bil Badjura premeščen na vojaško poveljstvo na Bavarskem dvoru, o čemer tudi omenja nekaj zanimivih pripetljajev. V Slovincu je zapisal: »... Nekega dne smo dobili od narodne straže v Logatcu

telefonsko obvestilo, da je tam vsa cesta zatrpana z vojaškimi kolonami, to je z artilerijo in z vojaškimi aprovizacijskimi avtomobili. Da odprem cesto v Logatcu, sem se odpeljal z dvema avtomobiloma vojakov v Logatec. V Logatcu sem s svojo stražo obšel vso zatrpano cesto in dal povelje, naj se aprovizacijska kolona avtomobilov, ki je kar na debelo prodajala moko, mast in druga živila po Logatcu, takoj v teku 10 minut pripravi za odhod in da se mora trgovina nehati. Trajalo je sicer malo več ko 10 minut, preden se je pričela avtomobilska kolona premikati, vendar je bila kaj kmalu na cesti proti Ljubljani, kamor smo dospeli okoli 6. zvečer. Kolona je štela 33 avtomobilov, naloženih predvsem z moko pa tudi z drugimi živili. Kolono smo dirigirali na dvorišče ljubljanske vojašnice. Na ta način je dobila potem ljubljanska bolnišnica potrebna živila ...» (Kočevar 1938, 3).

Začetni zagon slovenskih nižjih častnikov se je po koncu vojne postopoma polegel, saj je Narodna vlada odločne posameznike iz prekratnih dni čedalje bolj odrivala na stran in utapljala v množici drugih. To je pravkar nastali vojski odvzelo zagon, Narodna vlada pa je skušala nižje častnike pridobiti s povišanji, na poveljniške dolžnosti pa je postavljala visoke častnike, ki se ob prevratu niso izkazali. 30. novembra 1918 so se zbrali slovenski nižji častniki in izbrali poseben odbor, imenovan tudi »revolučni«. Častniški zbor 2. vojnega okrožja v Ljubljani je 10. decembra 1918 sprejel posebno izjavo, s katero so se častniki odpovedali vseh sestankov in zborovanj. Slovenski častniki so se namreč ves november in na začetku decembra 1918 sestajali v Ljubljani mimo poveljstva, kar je zanj postalo moteče. Zato je pripravilo omenjeno izjavo, v kateri so zahtevali, da se preneha z vsako dejavnostjo, ki poteka mimo njega (Švajncer 1990, 39–55).

10.2 ALPSKA ČETA

Po prevratnih dnevih in delovanju v Ljubljani je Badjura postal poveljnik ene od čet bataljona koroške legije, ki ji je poveljeval podpolkovnik Herman Vidmar. Sredi decembra 1918 so Badjurovo četo premestili v Radovljico (Radovljiška četa), kjer je bila zaradi »neljubega« dogodka razdeljena na dva dela. Del enote pod poveljstvom podčastnika Antona Vovka in Jožeta Golmajerja je bil dodeljen 1. bataljonu ljubljanskega polka, ki mu je poveljeval kapetan 1. razreda Miroslav Martinčič, drugi del pod poveljstvom kapetana 2. razreda Badjure pa se je formiral v Alpsko četo. Slednja je nastala konec decembra 1918, ko sta se združili Radovljiška četa (imenovana tudi legija prostovoljcev) pod poveljstvom Badjure in Jeseniška alpska četa. Slednja je bila sestavljena iz skupine Jeseničanov, bivših članov narodne straže, ki je delovala pri Savskih jamah in na Rožci. Poveljeval jim je poročnik Vladimir Kapus, pomagala pa sta mu Miha Čop in Anton Morič. Alpska četa je imela od 120 do 150 borcev in postojanke na vrhovih Karavank nad Jesenicami. Stalne postojanke so imeli pri Svetem Križu, v Medjem dolu, Savskih jamah, na Suhi, Golici, Kopelični gori, Kleku in Rožci (Lavsegar 1922; Ravhekar 1922).

Med prvimi padlimi prostovoljci Alpske čete je bil Vilman Kristl z Jesenic, ki je bil skupaj s soborci zadolžen za napad na avstrijske položaje na Koroškem. V tem spopadu je Alpska četa prodirala na Hrušico, nato odšla z vlakom v Podrožco, ponoči pa čez Suhi vrh v Šentjakob v Rožu in se vrnila nazaj v Podrožco, ker se napad na avstrijske položaje ni posrečil (Lavsegar 1922). Alpska četa je bila aktivno udeležena v napadu jugoslovanskih čet pri karavanškem predoru 29. aprila 1919. Napad je bil zasnovan kot del ofenzive, ki jo je slovenska stran načrtovala zaradi neugodnih informacij, ki so prihajale iz Pariza. Z ofenzivo, ki je nastala na pobudo deželne vlade iz Ljubljane, je slovenska stran želela dokončno rešiti koroško vprašanje. Ofenziva je bila slabo pripravljena, vodili so jo slovenski poveljniki, vendar nedvomno z vednostjo poveljnika tedaj že ustanovljene Dravske divizijske oblasti, generala Krste Smiljanica.

Tako so slovenske enote 29. aprila 1919 v zgodnjih jutranjih urah na celotni razmejitveni črti od Podrožce na zahodu do Dravograda na vzhodu začele z ofenzivo. Glavni del ofenzive je bil sprožen z velikovškega mostišča, sicer zelo eksocentrično glede na razpoložljive sile in glede na samega nasprotnika. Ofenziva z velikovškega mostišča je predvsem zaradi presenečenega nasprotnika dobro napredovala, vendar so se slovenske enote oddaljevale od svojega središča, medprostori med enotami

pa so bili zaradi nastopanja v treh smereh čedalje obsežnejši. Zato je bil že istega večera izdan ukaz za vrnitev na izhodiščne položaje (Bizjak 2001, 128). Na odseku Področca je napadel 1. bataljon Ljubljanskega polka, ki mu je poveljeval kapetan 1. razreda Miroslav Martinčič. 1. četi je poveljeval nadporočnik dr. Janko Pikuš, 2. četi nadporočnik Alojzij Furlan, 3. četi nadporočnik Karel Tauber, četi strojnic nadporočnik Franc Stenovec, 1. Alpski četi kapetan 2. razreda Rudolf Badjura, naskočni četi nadporočnik Jakob Potočnik, topniški bateriji Ljubljanskega artilerijskega polka nadporočnik Oton Gregorič, Celjski gorski topniški bateriji nadporočnik Steiner. Dodane pa so bile še enote prostovoljcev in nekatere srb-ske čete, ki so bile aktivno udeležene v spopadu.

Naloga bataljona je bila zavzeti kolodvor v Področci in razorožiti tamkajšnje avstrijske posadke. Naloga 1. čete Ljubljanskega pešpolka je bila napad in razorožitev posadke na kolodvoru Področca in prodor proti Šentjakobu v Rožu, zavzeteje naselja in zavarovanje s stražami. 2. četa je bila rezerva pred tune-lom. Naloga Alpske čete in 3. čete Ljubljanskega pešpolka je bila prodor čez Suhi vrh na Podgorje in naprej v Šentjakob v Rožu. Četa strojnic se je razdelila po potrebi na te čete, naskočna četa pa je prodirala prek kolodvora in zasedla Svatne. Štabni narednik Hiris in narednik Koren sta se z desetimi možmi skušala preplaziti prek nemške črte, napasti nemško baterijo pri vasi Reka ter uničiti topove. Topništvo borcev za severno mejo je imelo nalogo podpirati akcijo in motiti prihod nemške pomoči.

Po začetku napada v zgodnjih jutranjih urah je 1. četa prodrla do kolodvora Področca in zajela vso avstrijsko postojanko ter prodrla naprej do gradiča kneza Liechesteina, kjer je bila odbita. Pozneje je uničila grad, prodrla do Leš in se spustila v boj z Avstrijci. 2. četa, ki je bila v rezervi, je 1. četi poslala na pomoč dva voda. Napad Alpske čete in 3. čete Ljubljanskega pešpolka sta preprečila snežni metež in tema, tako da so se borci morali vrniti na izhodiščne položaje. Naskočna četa je zavzela kolodvor Svatne in ujela avstrijsko naskočno četo, nato pa se je okrog Svaten začel boj. V tem času so iz Beljaka in Celovca prišle na pomoč nove avstrijske čete in zasedle postojanke na križišču železnice Beljak–Celovec in razgledno točko severovzhodno od kolodvora Svatne. Zvečer 29. aprila je iz Ljubljane prišla na pomoč še ena četa, ki jo je kapetan 1. razreda Martinčič poslal v Šentjakob v Rožu, da bi napadla Avstrijce v hrbet, vendar je v noči iz 29. na 30. april komanda divizije v Ljubljani ukazala prekiniti ofenzivo in zaukazala umik na izhodiščne položaje. Dan pozneje je prišlo do avstrijskega protinapada in Slovenci so spet obdržali samo vhod v predor pri Področci. 2. in 3. maja so Avstrijci začeli protiofenzivo. Na začetku je bila usmerjena predvsem proti velikovškem mostišču, kjer je prišlo do hudih bojev. Slovenske enote so se morale umakniti.

Avstrijski deželni zbor pa se ni zadovoljil samo z zasedbo velikovškega mostišča, saj je že naslednji dan sprejel odločitev, da je treba »... osvoboditi celotno Koroško ...« (Bizjak 2001, 129; Jeras in Stenovec 1919). Avstrijci so uspešno izvedli tudi sunek čez Svatne proti Področci, zavzeli Šentjakob v Rožu, kolodvor in pri tem ujeli tudi slovensko posadko, ki ji je poveljeval Badjura. Slednji je bil zajet, ko je kontroliral eno od posadk. Jakob Lavsegar se teh dogodkov spominja: »... *Po mojem mišljenju je bil v začetku maja predviden napad Nemcev na naše položaje. Zato so v Področco prišli general Majster, kapetan Martinčič, kapetan Potočnik, kapetan Badjura in odredili, naj Miha Čop zbere skupino, ki naj odide na Jesenice, ker bo tam dobil mulo, orožje in hrano, ter naj nato zasede sedlo na Rožci. V tej skupini sem bil tudi sam. Ker smo prispeli na Jesenice kasno, smo noč prespali doma, z dogovorom, da rano zjutraj zasedemo Rožco. Še preden smo odšli iz Jesenic, so iz Koroške in Področce naši že bežali skozi predor nazaj, ker so jih Nemci potisnili s položajev. Zasedli smo sedlo in kot zadnji je prišel s koroške strani kapetan Martinčič. Na mostu v Področci je bila pred tem na eni strani naša straža, a na drugi strani nemška. Nemci so pomnožili svoje vojaštvo in pri patroljiranju naših do srede mostu našo patroljo ujeli. Ko je kontroliral posadko, je padel v ujetništvo na ta način tudi kapetan Badjura. Kasneje, ko je prispelo vojaštvo iz Srbije, je preko Ljubelja uspela ofenziva in so Nemci zbežali s Koroške, je bil izpuščen kapetan Badjura ...« (Lavsegar 1922). Kljub temu da Lavsegar v svojih spominih omenja izpušitev Badjure, se Stojan Jenko spominja njegovega bega.*

Badjuro so namreč skupaj z drugimi slovenskimi vojaki poslali v ujetništvo. Tam je Badjura postal pobudnik nastanka spomenice ujetnikov, ki so jo nameravali nasloviti na komando Dravske divizijske

oblasti v Ljubljani. Vsebina spomenice je opisovala razmere in trpinčenje slovenskih vojakov v ujetništvu. Badjura naj bi skupaj z nadporočnikom Janezom Černetom in poročnikom Andrejem Flajsom 28. maja 1919 načrtoval pobeg, ki naj bi mu tudi uspel, medtem ko so sta bila Flajs in Černe med pobegom ujeta (Jenko 1919).

10.3 SPOR S KARLOM ŠEFMANOM

V spomilih nadporočnika Karla Šefmana, katerega četa je delovala na območju Podkorena in Kamnatega vrha, Badjura ni prikazan v pozitivni luči. Šefmanova četa se je iz narodnih straž v Gornjesavski dolini oblikovala na skrajnem zahodu kranjsko-koroške meje. To so bili fantje, ki so zaradi italijanskega ogrožanja Gornjesavske doline tudi po razpustu narodnih straž na Kranjskem vztrajali v vojaški službi. Formirali so se v četo, ki ni štela več kot 150 mož, doma pa so bili iz Podkorena, Rateč, Kranjske Gore in Gozd - Martuljka, takrat imenovanega Rute. Poveljeval jim je nadporočnik Karel Šefman, ki je imel sedež enote v Podkorenu. Nadzorovali so prehode in karavanške vrhove zahodno od Rožce, predvsem Kamnati vrh, Petelinjek ter cesto prek Korenskega sedla. Na koroško stran so se usmerili šele po 5. januarju 1919, ko so avstrijsko-koroške čete zavzele Podklošter (Ude 1977, 169).

V svojih spomilih Šefman omenja spor z Badjuro, ki je povezan z italijanskim napredovanjem proti Peči in Petelinjku. Šefman opisuje, da je moral 19. junija 1919 na intervencijo Dravske divizijske oblasti predati del Petelinjeka Italijanom. Med izvajanjem varovanja območja Podkorena in Kamnatega vrha, kjer je prišlo tudi do manjšega spopada, je Šefman prosil za popolnitev enote, ki je nato bila popolnjena s 25 možmi Badjurove čete. Badjurovi možje so nato zaradi napada italijanskih oziroma avstrijskih enot na območju Jerebikovec–Kamnati vrh zapustili svoje položaje in pobegnili v dolino. Šefman je ob spominu na zapuščene položaje Badjurove enote zapisal: »Očividno je bila četa zgodaj zjutraj napadena, ko je bila straža nepazljiva in je večina moštva še spala. Kot sem zvedel pozneje, je strojničarju uspelo v zmedu oddati rafal na bližajoče se sovražnikove vojake – neznano ali nemške ali italijanske, odvrget je strojnično puško po bregu in sam skočil v goščo. Dobil sem vtis, da je bil tuji nasprotnik presenečen, in jo je jedrno popihal, kot naš Badjurov oddelek, ki se je začel zbirati šele v Podkorenu« (Šefman 1919). Badjura naj bi sramoto želel popraviti s tem, da je na zapuščene položaje poslal enega svojih najboljših vojakov Miho Čopa, znanega prostovoljca iz balkanskih vojn, kar pa je kmalu zanetilo spor med obema poveljnikoma. Problem je nastal zaradi območij nadzora posameznih enot, saj si je vsak poveljnik rajon delovanja svoje enote razlagal po svoje. Glavna točka spora je bilo Korensko sedlo oziroma vprašanje njegovega nadzora. Nastale težave je nazadnje rešil srbski bataljon, ki je na položajih zamenjal obe slovenski četi. Do sporov med Badjuro in Šefmanom je prihajalo tudi pozneje, saj ga je Badjura »vabil«, naj se njegova četa vključi v Badjurovo, kar je bilo za Šefmana provokacija. Po pisanju Šefmana je »... afera prišla pred srbski bataljonski štab, kjer je šopek rož majorjici opravil svoje, nasprotnika sta si podala roke v spravo ...« (Šefman 1919).

Srbski bataljon je bil nato kmalu zamenjan, položaje okrog Petelinjeka, kjer je delovala Šefmanova četa, pa si je ogledal tudi general Krsta Smiljanič, kar je storil v spremstvu Badjure in ne Šefmana, to pa je slednjega globoko užalostilo.

Po Šefmanovem mnenju je bila s tem dokončno zapečatenjena njegova usoda sprejema v Jugoslovansko kraljevo vojsko. Karel Šefman ni dobil mesta v kraljevi vojski, kljub mnogim poslanim prošnjam, naslovljenih tudi na obrambnega ministra Kraljevine Jugoslavije, generala Milana Nedića (Andrejka 1940).

10.4 PO KONČANI VOJNI

Po veliki ofenzivi med 28. majem in 6. junijem 1919 in poznejšem premirju je bila Alpska četa do koroškega plebiscita 10. oktobra 1920 nameščena za straženje meje med Mariborom in Velikovcem.

Slika 37: Naslovnica vojaškega dosjeja Rudolfa Badjure (karton službenih odnosa ... 1933). ► str. 96

МИНИСТАРСТВО ВОЈСКЕ И МОРНАРИЦЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

КАРТОН
офиса
СЛУЖБЕНИХ ПОДАТАКА ОФИЦИРА (ВОЈНИХ ЧИНОВНИКА)

79

186

K

Архив војске
Кралевине Југославије

30	Род или струка	Pešadijski			
40	Чин	I			
50	Презиме	Badjura			
60	Отац или	Henrik			
	Име	Rudolf			
70	Лични подаци:	Стат:	visok	Врста:	---
		Лин:	podolgnasto	Уста:	primerna
		Нос:	rujava	Брда:	"
		Очи:	zelenkaste	Особни подаци:	---
		Нос:	primeren		

7)	Стручна размена: <i>LCI</i> оренери:				
Година	1931				
Страна	202				
Ред	571				

I ЛИЧНИ ПОДАЦИ:

Национална защита:	Оси:	Litija	Датум рођења (по календару)	17.
	Општина:	Litija		april
	Сре:	Litija		1861
	Жупанија:	Dravska		
	Важ: округ:	Celjski		

Z določljivo mejo med Avstrijo in Kraljevino SHS je bila Alpska četa razformirana (Lavsegar 1922). Badjura kariere v vojski Kraljevine SHS (Kraljevine Jugoslavije) ni nadaljeval, ostal je pa aktiven v njeni rezervni sestavi. V vojaški evidenci Ministrstva vojske in mornarice Kraljevine Jugoslavije je zaznamek, da je bil sprejet v vojsko Kraljevine Jugoslavije 9. novembra 1920 kot rezervni pehotni poročnik (karton službenih odnosa ... 1933, 5). Razlog, zakaj je Badjura dobil čin poročnika v novi vojski Kraljevine SHS, ni znan, saj bi moral ohraniti čin kapetana 2. razreda iz časov bojev za severno mejo. Najverjetneje je, da vojska Kraljevine SHS ni priznala činov, ki jih je podelila Narodna vlada Države SHS v obdobju bojev za severno mejo.

Badjura se je udeleževal tudi vojaških vaj, od katerih je zabeležena vaja avgusta 1921, ko je kot častnik rezervist deloval v 3. četi 9. pehotnega polka v Negotinu pri Zaječarju (karton službenih odnosa ... 1933, 8). Leta 1924 je dosegel čin pehotnega kapetana 2. razreda in nazadnje še kapetana 1. razreda (karton službenih odnosa ... 1933, 5).

Poleg odlikovanj iz obdobja služenja v Avstro-ogrski vojski, je bil po končani prvi svetovni vojni za uspehe na vojaškem področju nagrajen tudi z redom Svetega Save (karton službenih odnosa ... 1933, 8).

11 BIBLIOGRAFIJA RUDOLFA BADJURE

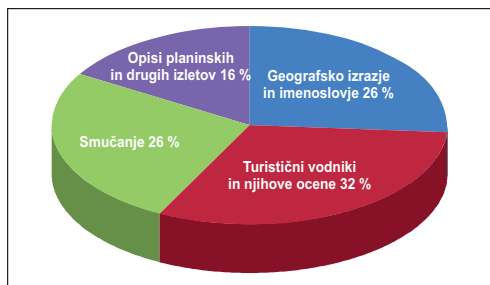
Bibliografija Rudolfa Badjure, ki je mestoma podpisan tudi Badiura, je sestavljena na podlagi podatkov iz vzajemne knjižnične baze COBISS (COBISS 2014), baze Planinskega vestnika (Planinski vestnik 2014), baze Digitalne knjižnice Slovenije (Dlib 2014) in raziskovalnega dela avtorjev. Preglednica ne vsebuje kartografskega gradiva, pri katerem je Badjura sodeloval kot avtor, soavtor ali urednik. Kartografska dela so sistematično razdelana in navedena v poglavju 8.3. Posamezne bibliografske enote v seznamu so razporejene po vrstnem redu glede na leto izdaje.

Preglednica 3: Bibliografija Rudolfa Badjure (Badiure).

naslov	vrsta gradiva	jezik	leto izdaje
1 Izlet na Kamniško sedlo	članek	slovenski	1908
2 Nove jame ob Cerknškem jezeru	članek	slovenski	1908
3 Okrešelj v Savinjskih planinah	članek	slovenski	1908
4 Križna jama	članek	slovenski	1909
5 Pot čez Veliko Planino v Bistrični Konec nad Kamnikom	članek	slovenski	1909
6 Prvi poizkus na Kamniško sedlo pozimi	članek	slovenski	1910
7 Zima v planinah	članek	slovenski	1912
8 'Planinski direndaj' Idrijske podružnice S. P. D.	članek	slovenski	1912
9 Na Triglav, v kraljestvo Zlatorogovo!: (kažipot na Triglav): 27 fotografičnih posnetkov, 1 zemljevid, 3 načrti	vodič	slovenski	1913
10 Zemljevid slovenske zemlje	članek	slovenski	1913
11 Slovenska smuška terminologija	članek	slovenski	1914
12 Slovenska smuška terminologija	članek	slovenski	1914
13 Kaj pripoveduje Valvazor o slovenskih smučarjih?	članek	slovenski	1920
14 Kažipot po Gorenjskem	članek	slovenski	1920
15 Klopinsko jezero	vodič	slovenski	1920
16 Smučarstvo med Slovenci	članek	slovenski	1920
17 Smuška terminologija	članek	slovenski	1920
18 Smuški sport	članek	slovenski	1920
19 Vrbsko jezero	knjiga	slovenski	1920
20 Smučarjeva oprava	članek	slovenski	1921
21 Smuška terminologija	članek	slovenski	1921
22 Smuška terminologija	separat	slovenski	1921
23 Pozimi v Kamniške planine!	članek	slovenski	1921
24 Smučarska tekma v Bohinju	članek	slovenski	1921
25 II. smučarska tekma za prvenstvo Jugoslavije v Planici pri Ratečah, dne 26. februarja 1922	članek	slovenski	1922
26 Jugoslovenske Alpe: lečilišta, letovišta, kupatila, prirodne znamenitosti, izleti, alpske ture. 1. deo, Slovenija : praktični vodič	vodič	srbohrvaški	1922
27 Na Triglav, u kraljestvo Zlatorogovo!: (kažipot)	knjiga	srbohrvaški	1922
28 Slovenija, Pohorje: praktičen vodnik po Pohorju, Kozjaku, Plešivcu, po Dravski, Mislinjski, Mežiški, Dravinjski dolini in drugih krajih v Podravju: 2 zemljevida, talni načrt Maribora, 19 slik	vodič	slovenski	1924
29 Smučar : smuška teorija in praksa za začetnike in izvežbane: 6 pokrajinskih, 55 tehničnih slik: srbohrvaški tolmač	priročnik	slovenski	1924
30 Kleiner Führer durch Slovenien: Bade- und Kurorte, Sommerfrischen, Ausflüge, Bergtouren, Sehenswürdigkeiten: mit einer Karte und 30 Illustrationen	vodič	nemški	1925

31	Medvednica. Planinski vodič	članek	slovenski	1925
32	Kozjarkovo pogorje: praktični vodnik: letovišča, kopališča, prirodne, zgodovinske in druge znamenitosti, izleti in alpske ture	vodič	slovenski	1927
33	Šmarnogorska Grmada 676 m	članek	slovenski	1927
34	Zasavje : praktičen vodnik: letovišča, kopališča, prirodne, zgodovinske in druge znamenitosti, izleti po gorah in dolinah: 1 zemljevid: srbskohrvaški tolmač	vodič	slovenski	1928
35	Sto izletov po Gorenjskem, Dolenjskem, Notranjskem	vodič	slovenski	1930
36	Smučka terminologija	slovar	slovenski	1931
37	Izleti po Karavankah: s preglednim zemljevidom 1 : 300.000	vodič	slovenski	1932
38	Smučarski plebiscit	članek	slovenski	1933
39	Zimski vodnik po Sloveniji: srbskohrvaški tolmač priložen	vodič	slovenski	1934
40	Blejski izleti: z reliefom in zemljevidom Blejske okolice	vodič	slovenski, nemški, češki	1935
41	Čez Polževo na Dolenjsko	vodič	slovenski	1935
42	Kleiner Führer durch Slowenien: (Draubanat): Bade- und Kurorte Sommerfrischen, Ausflüge, Bergtouren, Sehenswürdigkeiten	vodič	nemški	1936
43	Kleinen Fürer durch Slowenien	vodič	nemški	1936
44	Slovensko in nemško geografsko sedlo	separat	slovenski	1950
45	Gorski prehodi in luči ljudske geografije: Nadaljevanje razprave »Slovensko in nemško geografsko sedlo« v Geografskem vestniku 1950	knjiga	slovenski	1951
46	Izbrani izleti: po Gorenjskem, Goriškem, Notranjskem, Dolenjskem in Zasavju	vodič	slovenski	1953
47	Ljudska geografija, Terensko izrazoslovje	knjiga	slovenski	1953
48	Ljudska geografija (Terensko izrazoslovje)	članek	slovenski	1954
49	Nemški vrh 2180 m ali Visoka vrtača?	članek	slovenski	1954
50	K problemu slovenskega geografskega izrazoslovja	članek	slovenski	1954
51	Ljudska geografija (Terensko izrazoslovje)	članek	slovenski	1954
52	Ljudska geografija (Terensko izrazoslovje)	članek	slovenski	1954
53	Topografični oris 430 gorskih prehodov v Sloveniji	knjiga	slovenski	1955
54	Nova pisarija	članek	slovenski	1955
55	Bloško starosvetno smučanje in besedje: [smučanje za 45-letnico organiziranega slovenskega smučanja]	knjiga	slovenski	1956
56	Bloško starosvetno smučanje in besedje: 11 fotografij, 14 črtežev	knjiga	slovenski	1956
57	Dve vrsti topografičnih polic	članek	slovenski	1956
58	Dve vrsti topografičnih polic	članek	slovenski	1956
59	Ljudska geografija, Terensko izrazoslovje. Del 2, Rešeto umetnih in ljudskih zemljepisnih izrazov	knjiga	slovenski	1957
60	Jermanova vrata (1921 m)	članek	slovenski	1961
61	Krajepisno gradivo: dodatki k Ljudski geografiji (1953)	knjiga	slovenski	1963

Slika 38: Tematska razvrstitev prispevkov Rudolfa Badjure glede na tematiko.

12 SKLEP

Življenje in delo Rudolfa Badjura sta bila tesno povezana s turizmom, smučanjem in preživljanjem prostega časa v naravnem okolju. Svoje ljubiteljske aktivnosti je večinoma nadgradil s strokovnimi deli, ki sestavljajo njegov bogat bibliografski opus. Da pa je poleg rednih službenih obveznosti uspel pisati še knjige in članke, potovati po Sloveniji in zbirati gradivo, je pripomogel njegov značaj. Izjemna natančnost, delavnost, prepotrebna vztrajnost, mestoma verjetno celo trma, ki se kaže v nekaterih sporih z nadrejenimi in celo s somišljeniki, so prispevali h kakovosti njegova dela. Označimo ga lahko za pionirja na nekaterih področjih, zagotovo pa izstopa njegovo delo na področju smučanja, pisanja turističnih vodnikov in zbiranja ljudskih izrazov.

Skupaj z nekaterimi somišljeniki, tudi ljubitelji narave, je ustanovil družino Dren. V gore niso zahajali le poleti, temveč tudi pozimi, bili so začetniki alpinizma, jamarstva, fotografiranja pokrajine. Nad lepotami narave so bili naravnost prevzeti.

Rudolf Badjura je tik pred začetkom 1. svetovne vojne in po njej do leta 1924 opravil pionirsko delo v poučevanju smučanja na ozemlju Republike Slovenije. Tečaje je vodil v Bohinjski Bistrici in v Ljubljani za bogate meščane, vsega 500 metrov od središča mesta. Poučeval je Bilgerijevo nordijsko-alpino tehniko s pluženjem, plužnim zavojem in lokom ter norveški slog telemarka. Sprva je uporabljal le en kolec tako kot Mathias Zdarsky (lilienfeldska alpska tehnika), pozneje pa po zgledu poročnika Bilgerija dve smučarski palici. Leta 1924 je napisal prvo slovensko smučarsko knjigo, v kateri je natančno opisal smučarsko opremo, smučarske maže, smučarsko življenje in predstavil »kodeks« smučarjevega vedenja. Trudil se je, da je vse nemške izraze poslovenil, pri čemer se je oprl na bloško ljudsko terminologijo iz 19. in 20. stoletja. Posvetil se je načrtovanju in izvedbam smučarskih tečajev za vojake. Prvi tak tečaj je pozimi 1924/1925 v Zgornjesavski dolini vodil učitelj smučanja Ciril Žižek. To zimo je tudi prenehal sodelovati z Jugoslovansko zimskošportno zvezo in je iz nje izstopil, ker se ni strinjal z njeno naravnostjo k vrhunskemu tekmovalnemu športu. Tudi njega je čas prehitel, ker se je opiral na prvotno nordijsko-alpino tehniko in ni sledil razvoju alpske tehnike, ki jo je po letu 1920 začel uvajati in leta 1925 utemeljil Hannes Schneider iz tirolskega St. Antona na Arlbergu. Kljub temu je Rudolf Badjura oral ledino pri poučevanju smučanja v Sloveniji in je bil zelo pomemben pri uveljavljanju pohodov v gore na smučeh v zimskem času, kar je krepilo duha in telo.

Badjuro lahko upravičeno štejeemo tudi za začetnika razvoja pohodniškega, planinskega in gorniškega turizma ter posledično športnega turizma v Sloveniji. Iz njegove obsežne publicistične dejavnosti in drugih pisnih virov izhaja, da je bil izjemno plodovit in občudovanja vreden pisec z visoko postavljenimi delovnimi zahtevami, odlično notranje organiziran ter v celoti predan planinski in gorniški dejavnosti. Bil je uspešen »oglaševalec« in pobudnik navedenih aktivnosti med ljudmi v vseh letnih časih, še posebej pozimi. S pončnostjo in svojim lastnim zgledom je bil prepoznaven in prvi med enakimi v svojem času, ko je šlo za uveljavljanje planinske in gorniške dejavnosti, posebej v povezavi s turizmom. Ob tem pa se je izkazal ne le kot pisec in publicist, marveč tudi kot učitelj in ustvarjalec pozitivne motivacijske miselnosti prebivalstva in ustvarjalnega odnosa do aktivnosti na zasneženih planjavah, v sredogorju in tudi visokogorju.

Turistično slovstvo Rudolfa Badjura je dragoceno tudi zavrlo avtorjevega sistematičnega pristopa do vrste perečih dilem slovenskega prostora v času, ko so vodniki nastajali. Z veliko vnemo govori o krivični rapalski meji. Ko se ozira po dolinah onstran Karavank, spodbuja, naj ne pozabimo bratov, ki jih je odtrgala plebiscitna odločitev, na Kozjaku – pogorju med Dravo in severno mejo – vidi vse trpe posledice germanizacije, ki je zaznamovala zadnja desetletja pred prvo svetovno vojno. Bralec vodnikov, še posebej pa bralec kot popotnik in planinec, ob takšnih sporočilih ni mogel ostati neobčutljiv za tovrstno problematiko. Prav zato lahko utemeljeno sodimo, da je bil Rudolf Badjura s svojimi turističnimi in planinskimi vodniki v občutljivem obdobju Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, poznejše Kraljevine Jugoslavije, tudi učitelj čutečega odnosa do domovine. Slovincem in vsem Jugoslovanom tedanje dobe je poslal veliko pomembnih sporočil. Glede na preizkušnjo, ki je sledila po komaj 23 letih življenja prve jugoslovanske države, so ta sporočila pustila globoke sledi.

Badjura se je zavedal, da se lahko določeno izrazje uveljavi le z registriranimi zbirkami, kar se udejanja v slovarjih. Zato je to temeljno nalogo vsestransko izpolnil. Posegel je na vsa področja smučarstva, od opreme do bolj splošnih področij, kot sta vreme in padavine, zato ga z vso upravičenostjo imamo za začetnika slovenske smučarske terminologije. Zastavlja se tudi vprašanje, kako lahko potegnemo vzporednico med uveljavitvijo slovenske smučarske terminologije in izrazoslovjem drugih strok. To je sicer obširna naloga za prihodnje raziskovalce, predvidevamo pa lahko, da je bila smučarska terminologija ena prvih, ki je dobila svojo kodifikacijo. Za primerjavo lahko navedemo tehnično, avtomobilsko stroko. Ta je dobila svoje prve zapise v slovarju leta 1928, ko je terminološki odsek združenja jugoslovanskih inženirjev in arhitektov iz ljubljanske sekcije izdal prvi zvezek Tehnične terminologije z naslovom Avtomobil avtorja Viktorja Skaberneta. To je nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar na 62 straneh (Bokal 1998, 139–147). Stroka, ki ji je bil blizu vsakdanji svet človeku neobhodnega prometa, je bila z registracijo svojega besedja časovno za »nepotrebnimi otročarijami« smuškega športa.

Skupaj z nekaterimi drenovci je bil Badjura med prvimi Slovenci, ki so se lotili jamarstva in tako postali predhodniki ter ustanovitelji Društva za raziskovanje kraških jam (Brilej 1952, 43).

Skrb za domače strokovno izrazje zrcali Badjurov upor proti germanskim vplivom. Podobno se kaže pri rabi zemljepisnih in drugih imen. Že leta 1913 je objavil pomislek o primernosti imenovanja planinskih koč (Badjura 1913, 75), leta 1954 razpravo o Nemškem vrhu oziroma Visoki vrtači v Karavankah kot odmev na kritiko tega poimenovanja, ki jo je izrazil Josip Šašel (Badjura 1954d, 442–447), leta 1955 razpravo o poimenovanju soteske Kavčka (Kavčičje) pri Mostah (Badjura 1955b, 124–127), leto pozneje o pojmu *poljica* in lastnem imenu, ki izhaja od tod (Badjura 1956b, 32–35; Badjura 1956c, 102–105), in čez nekaj let o imenu Jermanova vrata (Kamniško sedlo) (Badjura 1961, 35–37). Vsa ta prizadevanja izkazujejo skrb za pravičen zapis in ohranjanje domačih zemljepisnih imen ter njegovo kleno držo in vztrajnost, ne glede na številne kritike, ki jih je bil deležen.

V strokovnih geografskih krogih je njegovo delo precej odmevalo, predvsem ob izidu *Ljudske geografije* (na primer Borko 1953; Gams 1953; Bohinec 1953; Ilešič 1953a; Malovrh 1953), med laično javnostjo pa je bil znan predvsem po številnih turističnih vodnikih.

Na sodobno zemljepisno imenoslovje in terminologijo je razen z že omenjenimi pisnimi deli vplival tudi z gradivom iz svoje obširne kartoteke imen, gradivom za izpopolnitev Pleteršnikovega slovarja ter korekturami zemljepisnih imen na topografskih zemljevidih v merilu 1 : 100.000, ki jih je vodil v okviru Geografskega društva (Brilej 1952, 44; Orožen Adamič 1987). Kljub nekaterim utemeljenim pripombam, kot je na primer očitik, da posamezni tlopisni izrazi v *Ljudski geografiji* niso lokacijsko opredeljeni (Gams 1953; Ilešič 1953a), ima delo Rudolfa Badjura za sodobno geografsko raziskovanje neprecenljiv pomen. Številni na terenu zbrani izrazi so dandanes med domačini že pozabljeni in prav Badjurova dela nam lahko pomagajo pri odstiranju tančice skrivnosti pokrajine v preteklosti.

Zanimiva je tudi Badjurova raba eksonimov. Pri načrtu Ljubljane v merilu 1 : 15.000, ki je izšel v srbohrvaškem jeziku lahko opazimo, da Badjura za avstrijski Wien, po slovensko Dunaj, rabi srbski oziroma hrvaški eksonim Beč. Za hrvaško Rijeko uporabi slovenski eksonim Reka, ne pa tudi za Karlovac (slovensko Karlovec). Pri zemljepisnih imenih v današnjem slovenskem zamejstvu je bolj dosleden. Za kraje na današnjem avstrijskem Koroškem in Štajerskem dosledno uporablja slovenska zemljepisna imena (Beljak, Celovec, Trbiž, Žabnice). Tudi v tem se kaže njegov odpor do nemštva, hkrati pa simpatija do slovanskih jezikov. Pri smučarski terminologiji simpatije do na primer ruskega jezika in odklanjanje germanizmov celo eksplicitno omenja.

V svetovni tok zgodovine je bil Badjura vpet med prvo svetovno vojno. Mogočih rešitev za številna nesoglasja med svetovnimi velesilami po mirni poti ni bilo več. Svet in Evropa sta bila na tnalu hitrega napredka, sprememb v miselnosti, bojev za razdelitev novih ozemelj, notranjih trenj v večnacionalnih državah, iskanju novih surovinskih baz in razpada otomanskega cesarstva, stanje v »balkanskem loncu« pa je doseglo vrelišče. V Sarajevu je prišlo tudi do usodnih strelcev, ki so na Vidov dan 28. junija 1914 usmrtili avstro-ogrskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegovo nosečo ženo Zofijo. Kljub

svarilom sta obiskala Bosno, kjer si je prestolonaslednik želel ogledati vojaške manevre. V svetovnem zgodovinoписju je prav ta dogodek razumljen kot povod za prvo svetovno vojno.

Mobiliziranih je bilo tudi vseh pet sinov litijskega krojača Hinka Badjura in njegove žene Marije. Nad vsemi dogodki hudo prizadeta mati Marija srečne vrnitve svojih otrok z bojišč po koncu vojne ni dočkala (Badjura 2014). Med vojno je bil Rudolf Badjura pehotni poročnik in pozneje nadporočnik avstro-ogrške vojske. Po koncu vojne je sodeloval pri vojaškem prevratu v Ljubljani, saj je kot častnik novonastale Države Slovencev, Hrvatov in Srbov zagotavljal red in mir v Ljubljani, pozneje pa je bil poveljnik alpske čete v bojih za severno mejo. V bojih pri Področici je bil tudi zajet, vendar je uspel pobegniti in se vrniti k svoji četi. Po končanih bojih za severno mejo in koroškem plebiscitu aprila 1920 je kot častnik rezervist in udeleženec vojaških vaj občasno deloval v vojski Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev oziroma Kraljevine Jugoslavije. Tako se je zaključila njegova vojaška kariera, ki jo je začel v Ljubljani na častniški šoli 27. pehotnega polka avstro-ogrške vojske. Rudolf Badjura je bil izjemna vojaška osebnost z mnogimi talenti in sposobnostmi. Za njegovo prehojeno vojaško pot so značilni pogum, discipliniranost, trma in delavnost. Poleg odlikovanj iz obdobja služenja v avstro-ogrski vojski je po prvi svetovni vojni za uspehe na vojaškem področju prejel tudi red Svetega Save.

Na civilnem področju Badjura posebnih nagrad, z izjemo zlatega častnega znaka za zasluge pri razvoju planinstva, ni prejel.

»Danes spomin na Badjuro ne živi, kot bi si spoštovanja vredni mož zaslužil. Zato velja pohvaliti njegove litijske rojake, da so svojo lokalno planinsko pot, uradno odprto 30. 6. 1974 na slovesnosti na Jančah, poimenovali Badjurova krožna pot« (Luštrek 2014), pričujoča znanstvena monografija pa je najmanj, kar smo lahko strokovnjaki področij, s katerimi se je Badjura ukvarjal, storili v znak spoštovanja do njegovega dela.

13 SEZNAM VIROV IN LITERATURE

- Il. spomenica gospodu predsedniku zimskosportne zveze dr. Dragu Marušiču banu Dravske banovine v zadevi izdaje Zima u Jugoslaviji Zveze za tujski promet v Sloveniji. Ljubljana 1934. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Allen, E. J. B. 1993: From Skisport to Skisport, One Hundred Years of an American Sport, 1840–1940. Amherst.
- Andrejka, V. 1928: Razvoj vojaštva in dogodki od prevrata do danes. Slovenci v desetletju 1918–1928. Ljubljana.
- Andrejka, V. 1940: Dopis Glavnega odbora legije koroških borcev generalu Milanu Nediću. Arhiv Republike Slovenije, AS 1193, t. e. 22. Ljubljana.
- Auden, W. H. 2014: Medmrežje: <http://sl.wikiquote.org/wiki/Zgodovina> (29. 6. 2014).
- Avtobiografija Badjura Rudolf. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Badiura, R., Brinšek, B. 1908a: Izlet na Kamniško sedlo. Planinski vestnik 14-1.
- Badiura, R., Brinšek, B. 1908b: Nove jame ob Cerčniškem jezeru. Planinski vestnik 14-6/7.
- Badiura, R. 1909a: Križna jama. Dom in svet 22-1.
- Badiura, R. 1909b: Pot čez Veliko Planino v Bistrični Konec nad Kamnikom. Dom in svet 22-10.
- Badiura, R. 1921: Pozimi v Kamniške planine! Planinski vestnik 22-1.
- Badiura, R. 1913: Na Triglav, v kraljestvo Zlatorogovo! Ljubljana.
- Badiura, R. 1914: Slovenska smučka terminologija. Slovenski narod 67-29.
- Badjura, R. 1908: Okrešelj v Savinjskih planinah. Dom in svet 21-9.
- Badjura, R. 1913: Zemljevid slovenske zemlje. Planinski vestnik 19-4.
- Badjura, R. 1920: Kaj pripoveduje Valvazor o slovenskih smučarjih? Sport 1-9.
- Badjura, R. 1921: Smučka terminologija. Ljubljana.
- Badjura, R. 1922a: Jugoslovenske Alpe – Slovenija. Ljubljana.
- Badjura, R. 1922b: Na Triglav, u kraljestvo Zlatorogovo! Ljubljana.
- Badjura, R. 1924a: Pohorje. Ljubljana.
- Badjura, R. 1924b: Smučar: smučka teorija in praksa za začetnike in izvežbane. Ljubljana.
- Badjura, R. 1927a: Kozjakovo pogorje nad Dravo. Maribor.
- Badjura, R. 1927b: Šmarnogorska grmada. Planinski vestnik 28-6.
- Badjura, R. 1928: Zasavje. Ljubljana.
- Badjura, R. 1931: Smučka terminologija: II. pomnožena in izpolnjena izdaja. Ljubljana.
- Badjura, R. 1932: Izleti po Karavankah. Ljubljana.
- Badjura, R. 1933: Smučarski plebiscit. Jutro 14-243.
- Badjura, R. 1936: Kleiner Führer durch Slowenien. Ljubljana, Maribor.
- Badjura, R. 1950: Slovensko in nemško geografsko sedlo. Geografski vestnik 22.
- Badjura, R. 1951: Gorski prehodi v luči ljudske geografije. Ljubljana.
- Badjura, R. 1953: Ljudska geografija: Terensko izrazoslovje. Ljubljana.
- Badjura, R. 1954a: K problemu slovenskega geografskega izrazoslovja. Naši razgledi 3-1.
- Badjura, R. 1954b: Ljudska geografija (Terensko izrazoslovje). Planinski vestnik 10-2.
- Badjura, R. 1954c: Ljudska geografija (Terensko izrazoslovje). Planinski vestnik 10-7.
- Badjura, R. 1954d: Nemiški vrh 2180 m ali Visoka vrtača? Planinski vestnik 10-8.
- Badjura, R. 1955a: Topografski oris 430 gorskih prehodov v Sloveniji. Ljubljana.
- Badjura, R. 1955b: Nova pisarija. Planinski vestnik 11-3.
- Badjura, R. 1956a: Bloško starosvetno smučanje in besedje. Ljubljana.
- Badjura, R. 1956b: Dve vrsti topografskih polic. Planinski vestnik 12-1.
- Badjura, R. 1956c: Dve vrsti topografskih polic. Planinski vestnik 12-2.

- Badjura, R. 1957: Ljudska geografija : Terensko izrazoslovje, Rešeto umetnih in ljudskih zemljepisnih izrazov. Ljubljana.
- Badjura, R. 1961: Jermanova vrata (1921 m). Planinski vestnik 17-1.
- Badjura, R. 1963: Krajepisno gradivo: Dodatki k Ljudski geografiji 1953. Ljubljana.
- Badjura, T. 2005: Tia Badjura, osebni vir. Ljubljana.
- Badjura, T. 2014: Tia Badjura, osebni vir. Ljubljana.
- Balkovec, B. 1992: Prva slovenska vlada 1918–1921. Ljubljana.
- Balkovec, B. 1996: Razvoj turizma v Sloveniji. Ljubljana.
- Batagelj, B. 2002: Ljubljanski drenovci. Ljubljana 7-3/4.
- Batagelj, B. 2009a: »Bohinj – slovenska Švica«: začetki zimskega turizma v Bohinju pred prvo svetovno vojno. Kronika 57 – izredna številka.
- Batagelj, B. 2009b: Izum smučarske tradicije, kulturna zgodovina smučanja na Slovenskem do leta 1941. Ljubljana.
- Berčič, H., Sila, B., Slak Valek, N., Pintar, D. 2010: Šport v turizmu. Ljubljana.
- Bilgeri, G. 1922: Der alpine Skilauf. München.
- Bizjak, M. 2001: Slovenska vojska 1918–1919 in formiranje Dravske divizijske oblasti. Magistrsko delo, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Bizjak, M. 2003: Umik avstro-ogrske vojske skozi slovenski prostor novembra 1918. Prispevki za novejšo zgodovino 43-1.
- Bjelajac, M. 1988: Vojska Kraljevine SHS 1918–1921. Beograd.
- Bohinec, V. 1953: Rudolf Badjura, Ljudska geografija. Slovenski etnograf 6/7.
- Bokal, L. 1998: Avtomobil – dvojezični strokovni slovar in (Breznikove?) nove besede v njem. Jezikoslovni zapiski 4.
- Bokal, L. 2010: Izrazi za sneg in smuči v slovenski smučarski terminologiji. Slavia Centralis 3-2.
- Borko, B. 1953: Badjurova »Ljudska geografija«. Ljubljanski dnevnik 130.
- Brilej, A. 1952: Ob 70 letnici Rudolfa Badjura. Planinski vestnik 53-1.
- Cankar, I., Lukman, F. K., Kidrič, F., Gspan, A., Petré, F., Munda, J. 1932: Slovenski biografski leksikon. Ljubljana. Medmrežje: <http://nl.ijs.si/fedora/get/sbl:0061/VIEW/> (15. 8. 2013).
- Clausewitz von, C. 1993: On war. London.
- COBISS, Kooperativni online bibliografski sistemi in servisi. Medmrežje: <http://www.cobiss.si/> (13. 2. 2014).
- Cortese, D. 2005a: Badjurova krožna pot – veliki zasavski trekning. Gea 15-6.
- Cortese, D. 2005b: Rudolf Badjura: »Kranjska banska uprava za moje delo ni imela dosti smisla«. Gea 15-6.
- Dlib, Digitalna knjižnica Slovenije. Medmrežje: <http://dlib.si> (16. 6. 2014).
- Dodatek h kvalifikacijski poli 1919. Vojni arhiv Srbije, VAS, Arhiv vojske Kraljevine Jugoslavije, AVKJ 67, dosje 7–9, škatla 19. Beograd.
- Dopis Badjura odboru JZŠZ 1924. Arhiv Jugoslovanske zimskošportne zveze (JZŠZ) 1922–1941, Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Dopis JZŠZ Komandi Dravske divizije v Ljubljani 1922. Arhiv Jugoslovanske zimskošportne zveze (JZŠZ) 1922–1941, Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Dopis na Vrhovno komisijo za ocenjevanje državnih uslužbencev v Beograd 1937. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Frank, A., Schneider, H. 1925: Wunder des Schnees. Hamburg.
- Furlan, B. 2006: Bojno delovanje. Skripta, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje. Ljubljana.
- Gams, I. 1953: K problemu slovenskega geografskega izrazoslovja. Naši razgledi 2-21.
- Gibson, H. 1998: The wide world of sport tourism. Parks & Recreation 33-9.
- Gorec, J. 1945: Zgodovinski pregled smučanja med Slovenci. Ljubljana.

- Gradnik, V. 1981: Primorski prostovoljci v boju za severno mejo. Koper.
- Guček, A. 1998: Po smučinah od pradavnine, Ljubljana.
- Guček, A. 2004: Sledi smučanja po starem, smučarske tehnike. Ljubljana.
- Guček, S. 1970: Svetozar Guček, osebni vir. Ljubljana.
- Gušić, B. 1971: Rudolfu Badjuri, učitelju in prijatelju v spomin. Planinski vestnik 71-9.
- Habjan, V. 1998: Preromal vso deželo: znameniti Slovenci – Rudolf Badjura. Delo 40-216.
- Hartman, B. 1998: Rudolf Maister, general in pesnik. Ljubljana.
- Highman, J., Hinch, T. 2001: Sport tourism: A framework for research. International journal of tourism research 3-1.
- Hudson, S. 2003: Sport and adventure tourism. New York, London, Oxford.
- Ilešič, S. 1953a: Rudolf Badjura, Ljudska geografija. Geografski vestnik 25.
- Ilešič, S. 1953b: Rudolf Badjura, Izbrani izleti po Gorenjskem, Goriškem, Notranjskem, Dolenjskem in Zasavju. Geografski vestnik 25.
- Istorija Dravske divizijske oblasti 1918–1920. Arhiv Republike Slovenije, AS 1193, t. e. 62. Ljubljana.
- Izjava turističnega referenta kr. banske uprave v Ljubljani Badjure Rudolfa na dopis matice Putnika v Beogradu 1938. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Izveček pričevanja ravnatelja Tujskoprometne zveze v Mariboru (Loos) 1939. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Jeločnik, M. 1968: Razvoj alpskega smučanja na Slovenskem. Zbornik Visoke šole za telesno kulturo v Ljubljani 2.
- Jeločnik, M. 1969: Razvoj alpskega smučanja na Slovenskem. Zbornik Visoke šole za telesno kulturo v Ljubljani 3.
- Jenko, S. 1919: Spomini s koroške fronte. Arhiv Republike Slovenije, AS 1193, t. e. 22. Ljubljana.
- Jeras, B., Stenovec, F. 1919: Spomini na boje za Koroško. Arhiv Republike Slovenije, AS 1193, t. e. 22. Ljubljana.
- Karton službenih odnosa oficira (vojnih činovnika) 1933. Vojni arhiv Srbije, VAS, Arhiv vojske Kraljevine Jugoslavije, AVKJ 67, dosje 2, škatla 19. Beograd.
- Keegan, J. 1993: A History of Warfare. New York.
- Kladnik, D., Lovrenčak, F., Orožen Adamič, M. (ur.) 2005: Geografski terminološki slovar. Ljubljana.
- Kocutar, S. 2009a: Rudolf Badjura – Ob 85-letnici planinskega vodnika Pohorje. Medmrežje: <http://www.gore-ljudje.net/novosti/47888/> (15. 8. 2013).
- Kocutar, S. 2009b: Rudolf Badjura, pisec prvih slovenskih turističnih vodnikov. Maribor.
- Kocutar, S. 2009c: Rudolf Badjura, pisec prvih turističnih vodnikov. Planinski vestnik 114-8.
- Kočevar, C. 1938: Izza dni narodnega osvobojenja, Rudolf Badjura o prevratnih dnevih. Slovenec 66-250a.
- Košir, F. 1960: Ob 70-letnici drenovca Ivana Tavčarja. Planinski vestnik 16-1.
- Kranjc, M. F., Štampfl, J. 2009: Vojni spomini: 1914–1919 / Franjo Malgaj. Maribor.
- Krizman, B. 1975: Vanjska politika jugoslavenske države: 1918–1941: diplomatsko-historijski pregled. Zagreb.
- Kunaver, P. 1912: Črez severno steno Triglava. Planinski vestnik 18-2.
- Kunaver, P. 1921: Na planine! Ljubljana.
- Kunaver, P. 1936: Petindvajsetletnica smučanja v Sloveniji. Planinski vestnik 36-1.
- Kunaver, P. 1960: Moji spomini na prvo dejavnost Društva za raziskovanje jam Slovenije (1910–1913). Naše jame 2-1/2.
- Kurtzman, J. 2001: Tourism, Sport and Culture. Sport and tourism. Madrid.
- Lah, M. 1988: Dravska divizijska oblast. Enciklopedija Slovenije 2.
- Lavsegar, J. 1922: Spomini na dogodke za osvoboditev Koroške v letih 1918–1922. Arhiv Republike Slovenije, AS 1193, t. e. 22. Ljubljana.

- Luštrek, J. 2014: Badjurova krožna pot (desni breg Save). Medmrežje: <http://www.rtv slo.si/tureavanture/novice/badjurova-krozna-pot-levi-breg-save/337769> (20. 7. 2014).
- Malovrh, C. 1952: Rudolf Badjura, Gorski prehodi v luči ljudske geografije. Geografski vestnik 24.
- Malovrh, C. 1953: Ljudska geografija. Planinski vestnik 8-10.
- Marn, R. 1939: Dvajset let tujkega prometa v Sloveniji. Spominski zbornik Slovenije.
- Masterl, M. 1981: Drenovci. Planinski vestnik 81-12.
- Melik, A. 1932: Rudolf Badjura, Izleti po Karavankah. Geografski vestnik 8-1.
- Mikša, P., Ajlec, K. 2011: Slovensko planinstvo. Ljubljana.
- Mikša, P., Golob, U. 2013: Zgodovina slovenskega alpinizma. Ljubljana.
- Mikuž, M. 1965: Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji 1917–1941. Ljubljana.
- Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes 1918. Wien.
- Mlač, A., Klinar, S., Leskošek, B., Pollak, B., Savenc, F., Šegula, P., Vengust, A., Zupets, S. B. 2002: Planinski terminološki slovar. Ljubljana.
- Obzor 1910. Planinski vestnik 16-1.
- Odlikovanje zaslužnih planincev v Vratih 1953. Planinski vestnik 9-12.
- Orel, T. 1963: Ni umrl – ne sme umreti (Ob Badjurovi smrti). Planinski vestnik 63-11.
- Orožen Adamič, M. 1987: Badjura Rudolf. Enciklopedija Slovenije.
- Penič, L. 1988: Boji za slovensko severno mejo 1918–1920. Maribor.
- Perovšek, J. 1998: Slovenska osamosvojitve v letu 1918: Študija o slovenski državnosti v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov. Ljubljana.
- Perovšek, J. 2005: Slovenska samostojnost v Državi SHS. Slovenska novejša zgodovina 1848–1992. Ljubljana.
- Perovšek, J. 2009: »V zaželjeni deželi«: slovenska izkušnja s Kraljevino SHS/Jugoslavijo 1918–1941. Ljubljana.
- Personalna mapa Badjura 1932. Arhiv Republike Slovenije, AS 67, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, splošni oddelek, personalne mape uslužbencev. Ljubljana.
- Planinski vestnik 2014. Digitalni arhiv. Medmrežje: <http://www.pvkazalo.si/home.asp> (16. 6. 2014).
- Pleterski, J. 1971: Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo: politika na domačih tleh med vojno 1914–1918. Ljubljana.
- Podatki za službeno pogodbo 1948. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Pogodba s Komitejem za turizem in gostinstvo pri Vladi LRS 1951. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Pojić, M. 2008: Vijesnik naredaba 1918–1919: Vlada Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba, Odio za narodnu odbranu. Zagreb.
- Potočnik, D. 2008: Zgodovinske okoliščine: delovanja generala Rudolfa Maistra na Štajerskem, Koroškem in v Prekmurju. Ljubljana.
- Prepeluh, A. 1938: Pripombe k naši prevratni dobi. Ljubljana.
- Pripombe Badjure k izjavam prič Mama in Loosa 1939. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Prošnja Badjure Ministrstvu trgovine in industrije za upokojitev iz zdravstvenih razlogov 1937. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Prošnja Badjure Ministrstvu trgovine in industrije za upokojitev iz zdravstvenih razlogov 1938. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Prošnja in zavrnitev za udeležbo Badjure na tečaju T. Hannsena 1927. Arhiv Jugoslovanske zimskošportne zveze (JZŠZ) 1922–1941, Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani. Ljubljana.

- Prošnja za preiskavo; Pismo Badjura na Ministrstvo trgovine in industrije v Beograd 1935. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Ravhekar 1922: Spomini na dogodke v borbi za nacionalno osvoboditev slovenskega naroda. Arhiv Republike Slovenije, AS 1193, t. e. 22. Ljubljana.
- Reinl, H. 1979: Severna stena velikega Triglava. Pet stoletij Triglava. Maribor.
- Ribnikar, P. 1998: Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenijo 1918–1921, 1. del: od 1. nov. 1918 do 26. feb. 1919. Ljubljana.
- Ritchie, B., Adair, D. 2002: The growing recognition of sport tourism. *Current issues in tourism* 5-1.
- Sankaška in smukaška tekma 1913. *Slovenski narod* 46-37.
- Seidl, F. 1918: Rastlinstvo naših Alp. Ljubljana.
- Seručar, Z. 1950: Vojne akcije u Koruškoj 1918/19 godine. Beograd.
- Sienčnik, L. 1987: Koroški plebiscit 1920. Maribor.
- Skioptičen večer Slov. Plan. Društva 1913. *Planinski vestnik* 19-2.
- Skitouren in der Woche in 1912. *Laibacher Zeitung* 287-131.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika 1985. Ljubljana.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika 1994. Ljubljana.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika 2000. Ljubljana.
- Slovenski pravopis 1938. Ljubljana.
- Slovenski smučarski slovar 2011. Ljubljana.
- Slovesno ob razglasitvi imenovanja Vojašnice Boštjana Kekca, dnevu vojaških gornikov, 20-letnici 132. gorskega bataljona Slovenske vojske in 5-letnici Združenja vojaških gornikov Slovenije 2012. Medmrežje: <http://www.slovenskavojska.si/odnosi-z-javnostmi/porocila-za-javnost/novica/nov/slovesno-ob-razglasitvi-imenovanja-vojasnice-bostjana-kekca-dnevu-vojaskih-gornikov-20-letnici/> (27. 6. 2014).
- Snoj, M. 1997: Slovenski etimološki slovar. Ljubljana.
- Spomenica gospodu banu Dravske Banovine Dragu Marušiču 1931. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Standeven, J., De Knop, P. 1999: Sport Tourism. Champaign.
- Šefman, K. 1919: Spomini. Arhiv Republike Slovenije, AS 1193, t. e. 22. Ljubljana.
- Švajncer, J. J. 1990: Slovenska vojska 1918–1919. Ljubljana.
- Švajncer, J. J. 1992: Vojna in vojaška zgodovina Slovencev. Ljubljana.
- Švajncer, J. J. 1999: Švabič Stevan. Enciklopedija Slovenije 13.
- Tekmovalna razstava slik 1908. *Planinski vestnik* 14-1.
- Tiskovno kazenska zadeva, okrožno sodišče v Ljubljani, odgovor na tožbo obdolženca Regally Vladimira 1939. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873 Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.
- Tominšek, J. 1935: Knjige za smučarje. *Planinski vestnik* 35-1.
- Tovšak, S. 2010: Rudolf Badjura, pisec prvih slovenskih turističnih vodnikov, katalog k istoimenski razstavi. Arhivi 33-1.
- Tuma, H. 1994: Izza velike vojne. Nova Gorica.
- Ude, L. 1977: Boj za severno slovensko mejo 1918–1919. Maribor.
- Valvasor, J. V. 1689: Die Ehre dess Herzogtums Crain. Laybach.
- Vrišer, I. 2002: Uvod v geografijo. Ljubljana.
- Weiermair, K. 2003: New trends in sports and leisure time sports. Athens, St. Gallen.
- Wintersport in der Woche in 1909. *Laibacher Zeitung* 44-128.
- Zdarsky, M. 1911: Alpine (Lilienfelder) Skifahr-Technik, eine Anleitung zum Selbstunterricht. Berlin.
- Zglaševalna pola Badjura Marija 1914. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), SI_ZAL_LJU/0500 Mesto Ljubljana, domovinski oddelek, zglaševalne pole: 46/03, Badjura Rudolf. Ljubljana.

- Zglaševalna pola Badjura Rudolf 1903–1941. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), SI_ZAL_LJU/0500
Mesto Ljubljana, domovinski oddelek, zglaševalne pole: 46/03, Badjura Rudolf. Ljubljana.
- Zimsko-športna sezija v Bohinju 1911. Slovenski narod 44-4. Ljubljana.
- Zupan, P. 2012: Badjurina Pokljuka: poimenovanje vojašnice Slovenske vojske na Rudnem polju. Rudno polje.
- Zupančič, C. 2002: Slovenska vojska 1918–1920. Slovenj Gradec.
- Življenjepis Badjura Rudolf. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Rokopisni oddelek, MS 1873
Badjura Rudolf. Zapuščina; Dokumenti I. 1–I. 5 in korespondenca. Ljubljana.

14 SEZNAM SLIK

Slika 1: Vojaški objekt na Pokljuki, imenovan po Rudolfu Badjuri.	11
Slika 2: Razglednica Valvazorjevega trga v Litiji, okrog leta 1906. Nizka hiša na desni ob Meškovi hiši je rojstna hiša Rudolfa Badjure.	13
Slika 3: Spominsko obeležje na rojstni hiši Rudolfa Badjure v Litiji.	14
Slika 4: Rudolf Badjura v mladih letih, pred prvo svetovno vojno.	16
Slika 5: Zglaševalna pola Rudolfa Badjure.	20–21
Slika 6: Rudolf Badjura okrog leta 1945.	23
Slika 7: Drenovci v skalah nad Kamniško Bistrico.	26
Slika 8: Zima v kamniških planinah. 1 Vrh Korena; 2 Kamniški vrh nad Bistričico; 3 Zameti na Krvavcu; 4 Kamniška kočča S. P. D. s Kamniškega sedla; 5 Zasnežena pastirska bajta v Klinu (l. 1909) pod Kamniškim sedlom; 6 Pogled z Velikega Zvoha na Korensko planoto in Kamniško sedlo; 7 Snežna streha na Korenu; 8 Motiv iz jarka pod Križko planino (Dom in svet 1911, 72).	27
Slika 9: Rudolf Badjura (prvi z leve) v 'alpinistični' družbi.	28
Slika 10: S smučmi na Veliki planini (Rudolf Badjura na sliki desno), v ozadju Grintovci.	30
Slika 11: Rudolf Badjura na Svetem Ahacu pri Turjaku.	31
Slika 12: Drenovci v kraških jamah.	32
Slika 13: Rudolf Badjura (prvi z leve) skupaj z domačini pred Podpeško jamo.	33
Slika 14: Rudolf Badjura (drugi z desne).	34
Slika 15: Rudolf Badjura (v sredini na desni strani) v meščanski družbi; na njegovi desni sedi Jože (Josip) Kunaver.	34
Slika 16: Naslovnica knjige Smučar (1924).	37
Slika 17: Plužni položaj smučī, začetek alpske tehnike (Zdarsky 1911, 76).	38
Slika 18: Nordijsko-alpinska tehnika, ki jo je zagovarjal tudi Rudolf Badjura (Bilgeri 1922, 27).	39
Slika 19: Primer opisa vaje <i>Plužni zavor</i> (Badjura 1924b, 52–53).	40
Slika 20: Arlberška tehnika smučanja, ki je Rudolf Badjura ni osvojil (Frank in Schneider 1925).	41
Slika 21: Bloke.	44
Slika 22: Izsek iz besedila o iskanju smučarskih izrazov (Badjura 1931, 12).	45
Slika 23: Metulje na Blokah, kjer je Badjura zbiral izraze za svoja dela.	46
Slika 24: Na cilju! – Ob Aljaževem stolpu vrh Triglava.	54
Slika 25: Badjurovi vodniki, izdani med letoma 1913 in 1924.	56
Slika 26: Badjurovi vodniki, izdani med letoma 1924 in 1953.	57
Slika 27: Dopisnica v knjižici Zasavje (Badjura 1928).	59
Slika 28: V uvodnem delu vodnika <i>Jugoslovenske Alpe – lečilišta, letovališta, kupališta, prirodne znamenitosti, izleti, alpske ture</i> med drugim Badjura turiste seznanī tudi z voznim redom poštñnih vozil, ki so v tistem času služila javnemu potniškemu prometu (Badjura 1922a, 89).	59
Slika 29: Uvodnik knjižice Rastlinstvo naših Alp, prispevek k spoznavanju slovenske zemlje (Seidl 1918, 1).	61
Slika 30: Notranja naslovnica vodnika Kozjakovo pogorje nad Dravo, s posvetilom in podpisom Rudolfa Badjure (Badjura 1927a).	67
Slika 31: Naslovnica Ljudske geografije (1953).	70
Slika 32: Izsek iz grebenskega zemljevida Karavanke iz leta 1932. Hrani kartografski oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice Ljubljana.	72
Slika 33: Načrt mesta Maribor.	74
Slika 34: Načrt mesta Ljubljana.	75
Slika 35: Načrt drugega izleta srbskega planinskega društva.	77

Slika 36: Badjurov monogram.	78
Slika 37: Naslovnica vojaškega dosjeja Rudolfa Badjura (karton službenih odnosa ... 1933).	96
Slika 38: Prispevki Rudolfa Badjura glede na tematike dela.	99

15 SEZNAM PREGLEDNIC

Preglednica 1: Seznam Badjurovih turističnih vodnikov (vir: COBISS).	55
Preglednica 2: Seznam Badjurovih zemljevidov (vir: COBISS).	73
Preglednica 3: Bibliografija Rudolfa Badjura (Badiure).	98–99

ZAHVALA!

Za pomoč pri iskanju in dostopanju do gradiva ter nudenju številnih podatkov, ki so obogatili pričujočo knjigo, se avtorji zahvaljujemo Centralni biblioteki Slovenske akademije znanosti in umetnosti, družini Brilej, Fakulteti za šport Univerze v Ljubljani, gospe Rotiji (Tiji) Badjura, gospodu Marku Simiću, knjižnici Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU, knjižnici inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Knjižnici Litija, knjižnici Umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta ZRC SAZU, Narodni in univerzitetni knjižnici, knjižnicama Oddelka za geografijo in Oddelka za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Slovenskemu etnografskemu muzeju, Slovenskemu filmskemu arhivu v okviru Arhiva Republike Slovenije, Vojnemu Arhivu Srbije, zaslužnemu profesorju v pokoju dr. Juriju Kunaverju, Zgodovinskemu arhivu Celje in Zgodovinskemu arhivu Ljubljana.

Izdajo znanstvene monografije so omogočili Planinska zveza Slovenije, Zveza slovenskih častnikov in Združenje vojaških gornikov Slovenije.

Seznam knjig iz zbirke Geografija Slovenije

- 1 Milan Natek, Drago Perko: 50 let Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU
- 2 Jerneja Fridl: Metodologija tematske kartografije nacionalnega atlasa Slovenije
- 3 Drago Perko: Analiza površja Slovenije s stometrskim digitalnim modelom reliefa
- 4 Uroš Horvat: Razvoj in učinki turizma v Rogaški Slatini
- 5 Mimi Urbanc: Kulturne pokrajine v Sloveniji
- 6 Miha Pavšek: Snežni plazovi v Sloveniji
- 7 Maja Topole: Geografija občine Moravče
- 8 Drago Kladnik, Marjan Ravbar: Členitev slovenskega podeželja
- 9 Damir Josipovič: Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji
- 10 Irena Rejec Brancelj, Aleš Smrekar, Drago Kladnik: Podtalnica Ljubljanskega polja
- 11 Franci Petek: Spremembe rabe tal v slovenskem alpskem svetu
- 12 Aleš Smrekar: Zavest ljudi o pitni vodi
- 13 Blaž Komac: Dolec kot značilna oblika dolomitnega površja
- 14 Drago Kladnik: Podomačena tuja zemljepisna imena v slovenskih atlasih sveta
- 15 Blaž Komac, Matija Zorn: Pobočni procesi in človek
- 16 Janez Nared: Prostorski vplivi slovenske regionalne politike
- 17 Lučka Ažman Momirski, Drago Kladnik, Blaž Komac, Franci Petek, Peter Repolusk, Matija Zorn: Terasirana pokrajina Goriških brd
- 18 Matija Zorn: Erozijski procesi v slovenski Istri
- 19 David Bole: Ekonomska preobrazba slovenskih mest
- 20 Blaž Komac, Karel Natek, Matija Zorn: Geografski vidiki poplav v Sloveniji
- 21 Brigita Jamnik, Aleš Smrekar, Borut Vrščaj: Vrtičkarstvo v Ljubljani
- 22 Rožle Bratec Mrvar, Lukas Birsak, Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Jurij Kunaver: Kocenov srednješolski atlas kot didaktična prelomnica
- 23 Bojan Erhartič: Geomorfološka dediščina v Dolini Triglavskih jezer
- 24 Drago Kladnik, Rok Ciglič, Mauro Hrvat, Drago Perko, Peter Repolusk, Manca Volk: Slovenski eksonimi
- 25 Drago Kladnik, Drago Perko: Slovenska imena držav
- 26 Mateja Breg Valjavec: Nekdanja odlagališča odpadkov v vrtačah in gramoznicah
- 27 Drago Kladnik, Primož Pipan, Primož Gašperič: Poimenovanja Piranskega zaliva
- 28 Rok Ciglič: Analiza naravnih pokrajinskih tipov Slovenije z GIS-om
- 29 Matjaž Geršič, Borut Batagelj, Herman Berčič, Ljudmila Bokal, Aleš Guček, Janez Kavar, Stane Kocutar, Blaž Komac, Zvezdan Marković, Peter Mikša, Blaž Torkar: Rudolf Badjura – življenje in delo

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Naslov: Gosposka ulica 13, 1000 Ljubljana, Slovenija

E-pošta: gj@zrc-sazu.si

Medmrežje: <http://giam.zrc-sazu.si>

Inštitut je leta 1946 ustanovila Slovenska akademija znanosti in umetnosti in ga leta 1976 poimenovala po akademiku dr. Antonu Meliku (1890–1966). Od leta 1981 je sestavni del Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Leta 2002 sta se inštitutu priključila Inštitut za geografijo, ki je bil ustanovljen leta 1962, in Zemljepisni muzej Slovenije, ustanovljen leta 1946. Ima oddelke za fizično geografijo, humano geografijo, regionalno geografijo, naravne nesreče, varstvo okolja, geografski informacijski sistem in tematsko kartografijo, zemljepisno knjižnico ter zemljepisni muzej. V njem je sedež Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije. Njegovi raziskovalci se ukvarjajo predvsem z geografskimi raziskavami Slovenije in njenih pokrajin ter pripravo temeljnih geografskih knjig o Sloveniji. Sodelujejo pri številnih domačih in mednarodnih projektih, organizirajo znanstvena srečanja, izobražujejo mlade raziskovalce, izmenjujejo znanstvene obiske. Inštitut izdaja znanstveno revijo *Acta geographica Slovenica*/Geografski zbornik ter znanstveni knjižni zbirki Geografija Slovenije in Georitem. V sodnih letih izdaja knjižno zbirko GIS v Sloveniji, v lihih letih knjižno zbirko Regionalni razvoj, vsako tretje leto pa knjižno zbirko Naravne nesreče.

Združenje vojaških gornikov Slovenije

Naslov: Bohinjska Bela 153, 4263 Bohinjska Bela, Slovenija

E-pošta: info@zvgs.si

Medmrežje: <http://www.zvgs.si/>

Združenje vojaških gornikov Slovenije je bilo ustanovljeno leta 1994 kot Gorska sekcija pri Zvezi slovenskih častnikov. 23. novembra 2007 se je iz sekcije preobrazilo v samostojno združenje, ki kot interesna organizacija deluje v okviru Zveze slovenskih častnikov. Člani združenja so nekdanji in aktivni pripadniki slovenskih vojaških gorskih enot. Združenje temelji na vrednotah prizadevanj za mir in spoštovanje človekovih pravic, spodbujanju prijateljstva in sodelovanja med vojaki gorniki, proučevanju in raziskovanju zgodovine vojaškega gornišтва in smučanja, varovanju gorske narave ter ohranjanju spomina na padle in umrle vojake v gorah. Ima svoje simbole, ki izhajajo iz zgodovine, tradicij in dosežkov slovenskega vojaškega gornišтва in smučanja. Združenje je civilno – vojaška organizacija posebnega pomena, ki tesno sodeluje s Slovensko vojsko, posebej z njeno gorsko enoto (132. gorski polk) in Večnacionalnim centrom odličnosti za gorsko bojevanje (VCOGB). Konec leta 2013 je bilo v združenje včlanjenih blizu štiri-sto članov in simpatizerjev.

Združenje vojaških gornikov Slovenije je od leta 1999 polnopraven član Mednarodne federacije vojaških gornikov (IFMS), ki združuje deset nacionalnih organizacij iz Evrope in Združenih držav Amerike. Razvito ima intenzivno dvostransko sodelovanje, bodisi prek mednarodne federacije bodisi z drugimi nacionalnimi organizacijami vojaških gornikov v tujini.

Ob drugih dejavnostih se združenje intenzivno posveča raziskovanju vojaškega gornišтва in vojaškega smučanja, tako v zgodovini kot v sodobnem času, tako da na tem področju dopolnjuje strokovne aktivnosti Slovenske vojske. Organizira strokovna in izobraževalna srečanja s področja vojaškega gornišтва in smučanja ter samostojno ali s soizdajatelji publicira literaturo s tega področja.

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 29

ISSN 1580-1594

9 789612 547349

20 €